

ด้วยกัน คือ เมียง ยาสูบ น้ำอ้อยหรือน้ำตาล ปลาทุ ปลาแห้ง ปลาร้า และเกลือ เป็นต้น เพราะผลิตได้แค่บางพื้นที่เท่านั้น

9. มีบางครอบครัวส่งแรงงานบางส่วนไปทำงานในเมืองหรือในโรงงานอุตสาหกรรมและบริการ เป็นยุคของการทำงานเพื่อสร้างรายได้มากกว่าการสร้างคนสร้างชุมชนและปฏิบัติธรรม เพราะเน้นจ้างเป็นรายบุคคล ไม่จ้างเป็นกลุ่ม ๆ เหมือนนายทุนที่มาทำไร่ขนาดใหญ่ใน ชุมชนหมู่บ้าน

10. รัฐส่งเสริมเงินทุนและเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการพึ่งตนเอง (ไม่ใช่พึ่งกันเอง) ผ่านกลุ่มย่อยแค่เป้าหมายรายครอบครัวในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและหัตถกรรมในท้องถิ่น ซึ่งมีผลให้บางครอบครัววงนอกที่ทำงานหัตถกรรมมีรายได้เพิ่มขึ้นแต่ต้องรีบใช้หนี้ให้หมดตามกำหนด แต่ครอบครัวส่วนใหญ่ที่นำเงินไปประกอบอาชีพการเกษตรจะประสบการขาดทุนและเป็นหนี้มากขึ้น ต้องนำเงินจากการรับจ้างรายวันไปใช้หนี้ เพราะนำไปใช้หนี้และดอกเบี้ยเมื่อครบกำหนดคืน ยิ่งไปกว่านั้นรัฐและทุนนิยมล้าหลังที่หวังกำไรอย่างเดียวคอยซ้ำเติมครอบครัวที่เพลี่ยงพล้ำโดย 1) สร้างแชร์ลูกโซ่ในรูปกลุ่มฌาปนกิจศพในช่วงที่มีการเริ่มระบาดและการตายจากโรคเอดส์ ซึ่งได้รับผลตอบแทนมากและเร็ว แต่ต้องล้มลงในช่วง 1-2 ปี ทำให้ครอบครัวส่วนใหญ่สูญเสียเงินที่นำไปฝากบริษัทประกันชีวิตที่ถูกต้องตามกฎหมายที่อาศัยลูกหลานครอบครัวชุมชนชนบทเป็นนายหน้าหลอกลวง เมื่อทำได้ช่วงหนึ่งจะหลอกลวงต่อไปไม่ได้จะลาออกไปหางานที่อื่นทำโดยไม่มาเก็บเงินค่าประกันอีก ทำให้ขาดจากการเป็นสมาชิกบริษัทประกันชีวิตในเวลาก่อนครบกำหนดได้ประกัน และสูญเสียเงินฝากนั้น 2) บริษัทไฟแนนซ์หรือลิสซิ่งร่วมกับเจ้าหน้าที่ ธกส. หรือสหกรณ์การเกษตรออกเงินกู้ด่วนที่คิดดอกเบี้ยร้อยละ 18 บาทต่อเดือน ให้กับครอบครัวที่เป็นหนี้และต้องการเงินสดไปคืน ธกส. หรือสหกรณ์การเกษตรเมื่อครบกำหนด โดย ธกส. หรือสหกรณ์การเกษตรจะถือว่าเป็นลูกค้าชั้นดีและเพิ่มวงเงินกู้ให้ครอบครัวนั้นพอนำไปใช้หนี้คืนบริษัทไฟแนนซ์หรือลิสซิ่งพร้อมดอกเบี้ย แล้วครอบครัวเหล่านั้นก็จะกลับบ้านด้วยมือเปล่าและแบกภาระหนี้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิม และในที่สุดก็ถูกยึดที่ดินทำกินหรือที่อยู่อาศัยไป

การบรรลุผลตามแบบชุมชนชนบทอาศัยวงใน แต่มีผลต่อการกินและการใช้ภายในชุมชน ครอบครัวเป็นหลักที่ทำหน้าที่มาจนถึงปัจจุบัน ส่วนวงนอกนั้นโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาส่งเสริม และเน้นการลงทุนในรูปเงินและการผลิต “ส่วนเกินเทียม” ไปขายและเลี้ยงชุมชนเมืองนั้นทำให้ชุมชนครอบครัวส่วนใหญ่มีหนี้สินเพิ่มขึ้น

1.1.3 การสื่อสารติดต่อ

สวัสดิการชุมชนด้านการสื่อสารติดต่อนี้ ชุมชนชนบทนิยามว่าเป็นการบอกข่าวหรือแจ้งข่าวซึ่งเป็นเหตุการณ์จริงในวงจรชีวิต คือ การเกิด เจ็บ ตาย บวช แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือ ประเพณีต่าง ๆ ซึ่งอาจใช้การคมนาคมในการติดต่อสื่อสารตามวิถีชีวิตแบบชุมชนชนบทที่อยู่กันเป็นกลุ่ม ๆ ที่มีความเป็นชุมชนพื้นฐานจากระบบเครือญาติเดียวกัน ในพื้นที่ 2-3 ตำบลติดกัน ปัจจุบันโดยมีเก้าอี้หรือต้นตระกูลที่เป็นผู้หญิงที่ยังมีชีวิตอยู่และเคยอยู่ร่วมหรือใกล้ชิดกับผีเก่าคนเดิมเป็นศูนย์กลางแห่งความผูกพันต่อกัน ดังนั้นแม้ชาติพันธุ์เดียวกันแต่ต่างพื้นที่กันออกไปจะไม่ติดต่อหรือนับญาติกันใกล้ชิด

การสื่อสารตั้งแต่ยุคฟังก้องเองปัจจุบันลงในนั้นเป็นแบบเครือข่าย ที่ถือว่ามีประสิทธิภาพมาก เพราะสามารถระดมเครือข่าย และเพื่อนฝูงภายใน 3-4 วันเพื่อมาร่วมงานประเพณีต่าง ๆ เช่น ศพ แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ บวช เป็นต้น โดยจะฝากบอกต่อ ๆ กันไปด้วยคำพูดไว้กับญาติ บางครอบครัวในชุมชนหมู่บ้านหนึ่ง ๆ เป็นหลัก

ยุคกึ่งฟังก้องเอง-กึ่งฟังก้องรัฐและทุนเพิ่มแบบของวงนอก คือ การแจกบัตรเชิญ แต่ผสมวงใน เช่น การจำหน่ายของแต่ซื้อเล่นและซื้อหมู่บ้าน ไม่จำเป็นต้องบอกเลขที่บ้านเหมือนจำหน่ายของจดหมายของระบบชุมชนเมืองแล้วฝากใครไปให้ก็ได้ที่จะผ่านไปยังชุมชนหมู่บ้านนั้น ๆ แต่การใช้บัตรเชิญในปัจจุบันจะเกิดปัญหาที่ชุมชนหมู่บ้านที่มีเครือข่ายจำนวนมากและบอกด้วยบัตรเชิญไม่ทั่วถึง จึงใช้วิธีประกาศตามเสียงตามสายแทน และเมื่อญาติและเพื่อนฝูงได้รับข่าวสารจะตัดสินใจเองว่าควรไปร่วมงานประเพณีของครอบครัวนั้นหรือเปล่า แต่ส่วนใหญ่จะมาร่วม บางส่วนการแจ้งข่าวไม่ทั่วถึงแต่ก็มาร่วมหรือมีตัวแทนหรือฝากของมาสมทบด้วย โดยไม่ถือเป็นสาเหตุของการตัดความสัมพันธ์กันหากบางงานประเพณีไม่มีการส่งข่าวสารถึงกัน หากไม่ได้มาหรือฝากของมา จะขอโทษเมื่อพบปะกันในครั้งต่อไป แม้ไม่ขอโทษก็ไม่ถือโทษจนเป็นเหตุตัดความสัมพันธ์ต่อกัน

ส่วนการคมนาคมหลักจะเป็นการเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างครอบครัวเครือข่ายที่ใกล้ชิด และเพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชนหมู่บ้านเดียวกัน การคมนาคมไปทำงานในไร่ นา และสวน ใช้ทางเท้าของทั้งคนและสัตว์ที่เป็นเส้นทางเดินเล็ก ๆ ลัดเลาะไปตามที่ดินหรือสวน ไร่ นาของญาติหรือเพื่อนบ้านที่ขึ้นกลางอยู่ บางช่วงอาจมีจำเป็นต้องไต่สะพานเล็ก ๆ ไต่คันนา ข้ามคู ลัดลงน้ำ เป็นต้น เป็นวิถีการคมนาคมที่สัมผัสและอยู่ร่วมกับธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา ส่วนการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรนั้นอาจใช้หาบ แบก หรือใช้เกวียนลาก ปัจจุบันอาจใช้รถจักรยานหรือรถปิคอัพมือ 2 (ช่วย) ขนผ่านถนนลาดยางที่สร้างมาภายหลัง โดยเฉพาะครอบครัวที่มีรถยนต์และจักรยานยนต์เป็นหลัก

ขณะที่วงนอกของชุมชนหมู่บ้านติดต่อกับชุมชนหมู่บ้านชนบทอื่น ๆ เป็นหลักมากกว่าติดต่อกับเมือง และมีเส้นทางลัดเดินเท้าหรือรถจักรยานยนต์ระหว่างกันที่ลัดเลาะไปตามธรรมชาติของสถานที่และภูมิศาสตร์ของแต่ละแห่ง ส่วนการติดต่อกับชุมชนเมืองนั้นมีเส้นทางเดินเท้าและทางเกวียนเดิมอยู่ แต่ชุมชนหมู่บ้านชนบทที่เป็นชุมชนหนีชุมชนเมืองหรือหัวเมือง หากมีจึงไม่ใช่ติดต่อกับเจ้าเมืองหรือราชการ แต่ติดต่อกับพระที่มีบารมีหรือวัดที่มีประเพณีในชุมชนเมืองบางแห่งที่เคยเป็นศรัทธามากกว่า ส่วนเศรษฐกิจจะติดต่อกับตลาดในชนบทแทนการติดต่อตลาดในชุมชนเมืองโดยตรงเป็นส่วนใหญ่รถยนต์เข้าเมืองเข้าไปเย็นกลับภายใน 1 วัน

1.1.4 ปัญญาความรู้

ชุมชนชนบททุกระดับตั้งแต่ชุมชนพื้นฐานคือชุมชนครอบครัวขึ้นมาจะมีกิจกรรมร่วมกันตลอดเวลา เช่น การทำงาน การอยู่อาศัย การรับประทานอาหาร การจัดกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมและศาสนา เป็นต้น จึงเกิดการสื่อสารและเรียนรู้หรือขัดเกลาสังคมใหม่แก่ สมาชิกทั้งเก่าและใหม่อยู่ตลอดเวลา เป็นการเรียนรู้แบบเครือข่ายและตามอัธยาศัยในสิ่งที่เป็นจริงในการดำรงชีวิต

* ภาษาเหนือ หมายถึง ความยาวที่สั้นกว่าความยาวของนิ้วมือ คือ เท่ากับความกว้างของ 2 นิ้วมือนิดกัน

แบบชุมชนชนบทที่ตั้งอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีความแตกต่างกันไปแต่ชุมชนจัดการเองได้ โดยแบ่งสาระของการเรียนรู้ตามหลักศาสนา ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ **ความรู้** คือ การจดจำเรื่องราวประสบการณ์จากบุคคลอื่นมาใช้เป็นเรื่องราวระดับโลกีย์ ขณะที่ **ปัญญา** คือ ความรู้แจ้งในสัจจะธรรมหรือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เป็นเรื่องเหนือโลกหรือโลกุตระ กล่าวคือ การอยู่ในโลกที่มีแต่ความทุกข์โดยไม่ถูกทุกข์ครอบงำหรืออยู่กับวัตถุโดยไม่ถูกวัตถุครอบงำให้โลภหรืออยากได้ เป็นต้น

แบบแผนกิจกรรมนั้นเกิดจากความเชื่อตามหลักพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์นั้นถูกจัดอยู่ในภูมิเดียวกับสัตว์ (หรือสัตว์ภูมิ) โดยทุกคนที่เกิดมาจะมีปีเกิดเป็นสัตว์ 12 ชนิด เช่น หนู (ปีชวด) วัว (ปีฉลู) เสือ (ปีขาน)... ฯลฯ ซึ่งต้องพัฒนาตนเองจากการศึกษาเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญาจนบรรลุการพ้นทุกข์หรืออยู่ในทางของการจะพ้นทุกข์ได้จึงจะได้เป็นมนุษย์หรือพ้นจากภูมิของสัตว์นั้น ๆ ดังนั้นการเป็นเด็กวัดและการบวชเรียนของเด็กชาย ตลอดจนการฟังธรรมเทศนาและการทำบุญตักบาตรของหญิงจึงเป็นประเพณีที่อยู่คู่ชุมชนหมู่บ้านชนบท ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีวัดประจำหมู่บ้านเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว โดยบุคคลที่เป็นลูกหลานของชุมชนหมู่บ้านบางคนก็ฉลาดและเรียนรู้ธรรมะของศาสนาอย่างลึกซึ้งและกลับมาสั่งสอนคนในชุมชนต่อไป

การผลิตซ้ำปัญญาอาศัยวัดเป็นสำคัญ ส่วนการผลิตซ้ำความรู้นั้นมีในวิถีชีวิตทั่วไป ซึ่งพึงพิงและเกี่ยวโยงอยู่กับธรรมชาติ เช่น การนับความยาวก็ใช้มาตรวัดจากส่วนของร่างกาย คือ วา ศอก นิ้ว เตี้ยม* หรือการชั่งน้ำหนักก็เทียบกับก้อนวัตถุอีกอย่างหนึ่งตามหลักความสมดุล หรือการยกน้ำหนักก็ใช้วิธีหามหลายคนหากเกินกำลังคนหนึ่งคน หรือใช้คานงัดมาช่วย เป็นต้น

ขณะที่วงนอกที่ปรับตัวรับการศึกษาระบบโรงเรียนที่แยกชุมชนออกจากวัด มุ่งสอนหนังสือเพื่อการอ่านออกเขียนได้และความรู้ตามแบบชุมชนเมืองและลอกเลียนแบบมาจากต่างประเทศถูกนำบางส่วนมาช่วยเป็นทางเลือก และสอนเด็กตั้งแต่เข้าโรงเรียนเป็นต้นมาจะเป็นประโยชน์มากหากใช้ติดต่อกับชุมชนเมือง แต่วงในยังทำหน้าที่เสมอมาโดยเฉพาะภาษาพูด ชุมชนชนบทจะมีภาษาพูดของท้องถิ่นและชาติพันธุ์มาถึงปัจจุบันและใช้สื่อสารกันในวิถีชีวิตประจำวัน แม้จะเรียกวัตถุสิ่งของที่มาหรือผลิตจากระบบภายนอกด้วยสำเนียงหรือภาษาพูดท้องถิ่นและมีหรือใช้ภาษาเขียนที่เป็นภาษาถิ่นปนความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนาในบางชุมชนกลุ่มย่อยและบางชุมชนหมู่บ้านที่เขียนบนใบลานหรือกระดาดสาธาดารองอยู่มาถึงปัจจุบันทั่วไป

วงนอกนั้นมีบางครอบครัวส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือต่อในและตามระบบของชุมชนเมือง แต่เป็นส่วนน้อยหากเทียบกับจำนวนที่ยังคงดำรงชีวิตอยู่ในและตามระบบชุมชนชนบทและไม่พบว่าชุมชนหมู่บ้านชนบทไหนร้างจากคนหนุ่มสาว เพราะคงที่อยู่จะมีจำนวนพอดีกับปริมาณที่ดินที่มีจำกัดของชุมชนหมู่บ้าน ขณะที่คนส่วนน้อยที่ออกไปเรียนหนังสือและทำงานตามแบบชุมชนเมืองบางส่วนจะกลับมาหรือยังคงอาศัยอยู่กับครอบครัวเดิมและเดินทางไปทำงานในเมืองแบบเข้าไปเย็นกลับ ซึ่งส่วนใหญ่เมื่อแต่งงานมีครอบครัวใหม่จะนิยมสร้างบ้านเรือนติดถนนหลวงหรือถนนสายหลักในหมู่บ้าน เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปในเมือง แต่เนื่องจากวิถีการดำเนินชีวิตและการทำงานในชุมชนเมืองเป็นแบบโรงงานหรือบริษัทที่แตกต่างและเป็นอีกระบบหนึ่ง บุตร

หลานเหล่านี้อาจจะแปลกแยกจากวิถีชีวิตที่แท้จริงของชุมชน จะมองข้ามการดำรงอยู่ตามวิถีธรรมชาติ นิยมของชุมชนหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ จึงพบว่าเมื่อรัฐบาลส่งเสริมโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร สนับสนุนกองทุนหมู่บ้าน (1 ล้านบาท) ในปี 2545 บัณฑิตส่วนใหญ่เข้าไม่ถึงและมองชุมชนท้องถิ่นเกิดไม่ออก จึงแสดงบทบาทนำหรือริเริ่มสร้างสรรค์ไม่ออก เพราะถูกฝึกจากระบบการเรียนรู้แบบ ชุมชนแบบบริษัทหรือโรงงานมิใช่ชุมชนชนบท

1.1.5 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ระบบการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนตามแบบชุมชนหมู่บ้านชนบท ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินที่ฝังในจิตวิญญาณมาตั้งแต่ยุคฟุ้งกันเอง คือ การมีอิสระและปราศจากการรุกราน กวาดต้อน และฆ่าฟันจากระบบชุมชนหัวเมืองและเกิดโรคระบาด จนเข้าสู่ยุคกึ่งฟุ้งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐ และทุนมาถึงปัจจุบัน วิธีการของระบบชุมชนเมืองที่ปรับตัวรุกรานเชิงเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง บนจิตวิญญาณของการเห็นแก่ตัว ตัวใครตัวมัน เอาตัวเอาเปรียบผู้อื่นแอ กักตุน นิยมวัตถุ และละเลยจิตใจและคุณธรรม

ระบบสวัสดิการชุมชนด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินวงในต้องทำหน้าที่ระหว่าง มวลสมาชิกในขอบเขตชุมชนหมู่บ้านและชุมชนกลุ่มย่อยต่าง ๆ โดยหันหน้าเข้าหา ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ที่ราบ ทะเล และแม่น้ำ เป็นต้น เพื่อนำผลผลิตมาสร้างสวัสดิการ ชุมชนแก่กันและกัน โดยสภาพของการมีที่ตั้งและทรัพย์สินที่เหมือนกันทั้งหมดเป็นทุนทางสังคม ที่สร้างความปลอดภัยได้เพราะชุมชนหมู่บ้านจัดการเองได้ เช่น การมีข้าว มีวัว ควาย คล้ายกัน จึงสามารถตั้งฉางข้าวนอกบ้านได้ สร้างคอกวัวควายกลางลานบ้านโดยไม่ต้องมีรั้วแน่นหนาถาวร การตั้งกองฟางในทุ่งนา การปลูกพืชผักผลไม้ในสวน ไร่และนาที่ห่างไปจากครอบครัว เป็นต้น ยิ่ง ในยุคฟุ้งกันเองนั้นสามารถปล่อยวัวควายไว้กลางป่าหรือทุ่งได้โดยไม่ต้องต้อนเข้าคอกเลยหลาย เดือนหลังฤดูทำนาแล้ว

การอาศัยอยู่และยอมรับความจริงที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติในส่วนที่เป็นโทษ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ วาตภัย แผ่นดินไหว/ถล่ม ล้วนเป็นภาวะร่วมกันของชุมชนที่ต้องร่วมกันป้องกัน หรือแก้ไขด้วยสวัสดิการชุมชนด้านความปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สิน และสวัสดิการชุมชนในบางส่วนของชุมชนหมู่บ้านที่เกิดปัญหาขึ้นมา

ส่วนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินวงในที่เกิดจากความไม่สงบหรือทะเลาะเบาะแว้ง ระหว่างบางครอบครัวหรือกลุ่มก็มีระบบสภาผู้เฒ่าและระบบชุมชนเครือญาติเข้ามาทำไกล่เกลี่ยเพื่อ บรรเทาและแก้ไขได้มาถึงปัจจุบัน ระบบประเพณีการไปไหนมาไหนกับพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ของสตรี และเด็ก การแต่งงานหรือการไปไหนมาไหนเป็นกลุ่มก็เป็นมาตรการป้องกันความปลอดภัยแก่ผู้อ่อน แอ เช่น สตรี และเด็ก และมีผู้เข้มแข็งเป็นหัวหน้านำไปหรือดูแล รวมถึงการทำให้เป็นของหน้าหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งของวัดจะมีความปลอดภัยบนความศักดิ์สิทธิ์จากการถูกลักขโมยไปโดยอัตโนมัติ

ยุคกึ่งฟุ้งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเริ่มลดลงพร้อมกับการ อาศัยกลไกกฎหมายและเจ้าหน้าที่จากภายนอกชุมชน คือ ตำรวจ ตำรวจ หรืออาสาสมัครรักษา ความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน ที่ตั้งขึ้นจากสวัสดิการสังคมด้านบริการจากรัฐและทุน ซึ่งเป็นการตาม

แก้ไขปัญหา และไม่สามารถขจัดปัญหาให้หมดลงไปได้ เพราะฝ่ายผู้ร้ายมีการปรับตัว ปรับรูปแบบ และวิธีการมากขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นจากกลุ่มผู้ติดยาเสพติด และการคอร์รัปชันของนักการเมืองระดับต่าง ๆ เป็นความไม่ปลอดภัยเชิงโครงสร้างที่ชุมชนจัดการเองไม่ได้

1.1.6 กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

การประกันการมีปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ชุมชนครอบครัว ชุมชนกลุ่ม ชุมชนเครือข่าย และชุมชนหมู่บ้านจะมีทรัพย์สินและทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่พอเพียงในการจัดสวัสดิการด้านต่าง ๆ จึงมีการจัดสวัสดิการชุมชนด้านกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของชุมชนแต่ละประเภท เรียกว่า “ของหน้าหมู่บ้าน” เช่นชุมชนครอบครัวมีที่ดินหรือบ้านเรือนร่วมกัน และจะตกทอดเป็นมรดกต่อไปยังลูกหลานโดยไม่ต้องซื้อขาย ชุมชนกลุ่มสตรีมีเครื่องครัวหรือกองทุนของกลุ่ม ชุมชนเครือข่ายมีเหมื่อฝ่ายของกลุ่มและชุมชนหมู่บ้านจะมีวัด ฼าปนกิจสถาน ศาลากลางบ้าน เลี้ยวบ้าน เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นทรัพย์สินของชุมชนแต่ละระดับ และชุมชนที่อยู่ต่างระดับ และที่ตั้งของหน้าหมู่บ้านขึ้นมารับรู้และยอมรับกรรมสิทธิ์ส่วนรวมนั้น

ในยุคฟังกันเองที่ไม่มีการติดต่อกับชุมชนเมือง และไม่ได้รับเอาวิถีการดำเนินชีวิตแบบชุมชนเมืองที่เป็นทางการและอาศัยกฎหมายบังคับมาใช้ในวิถีชีวิตแบบชุมชนชนบท สวัสดิการชุมชนด้านกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะผสมอยู่ในระบบผี หรือคุณค่าทางศีลธรรมทางจิตใจที่ยึดถือเหมือนกัน เช่น การอาศัยศาลเจ้าที่บอกกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน ผีเรือนบอกกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสมบัติของบ้านเรือนของแต่ละครอบครัว ผีบ้านหรือเลี้ยวบ้านบอกกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินสมบัติของชุมชนหมู่บ้าน เป็นต้น

แม้เข้าสู่ยุคกึ่งฟังกันเอง-กึ่งฟังกันรัฐและทุนที่รัฐเข้ามาจัดบริการสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชน เช่น การออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ออกสำเนาทะเบียนบ้าน และสิทธิ์ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดิน มรดกของชุมชนข้างเคียงยังคงดำรงอยู่ และระบบสภาผู้เฒ่ายังคงยังทำหน้าที่ชี้ขอบเขตของทรัพย์สินหรือตัดสินและรวมขอมความขัดแย้งอยู่ และกรรมสิทธิ์ของหน้าหมู่บ้านทุกอย่างยังคงมั่นคงยั่งยืนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งบางชุมชนต้องสร้างขึ้นมารวมเงินกันซื้อหรือสร้างขึ้นมากินในยุคนั้นสมัยก็มี ขณะที่ทรัพย์สินที่เป็นนามธรรม เช่น วัฒนธรรมประเพณี หรือภูมิปัญญาความรู้ในนั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่น ๆ ได้ แต่ไม่มีสิทธิ์จะทำลายของชุมชนอื่น ๆ จึงเป็นสวัสดิการเชิงรุก และป้องกันปัญหาการรุกรานสิทธิ์และกรรมสิทธิ์ของชุมชนอื่น รวมถึงเป็นการส่งเสริมกรรมสิทธิ์ของภูมิปัญญาความรู้ที่จะนำไปใช้ผลิตซ้ำความเป็นชุมชนชนบทวงในให้ดำรงอยู่ต่อไปในรูปของประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนา

1.2 การกิน

1.2.1 อาหาร

สวัสดิการชุมชนด้านอาหารเพื่อการดำรงชีวิตอยู่เป็นการกระทำกันในรูปแบบชุมชนชนบททุกระดับและทุกมิติ เช่น ข้าวที่เป็นอาหารหลักจึงมีประเพณีความเชื่อ ผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ มากมาย ทั้งคน สัตว์แรงงานและธรรมชาติแวดล้อมในทุกขั้นตอนการผลิต บริโภค และแจกจ่าย หากเป็นกระบวนการของวงในของชุมชนหมู่บ้านชนบท ซึ่งมีวิวัฒนาการต่อเนื่องมาจากยุคฟังกัน

เองมาถึงปัจจุบัน เพราะชุมชนชนบทกำหนดรูปแบบและวิธีการได้เองเป็นส่วนใหญ่แม้ในวงนอกหลังยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนจะมีการประยุกต์เทคโนโลยีที่เหมาะสมจากภายนอกหรือระบบชุมชนเมืองมาใช้ก็ตาม

ตั้งแต่ยุคพึ่งกันเองถึงปัจจุบัน การกินนั้นยังมีหลักว่า**กินเพื่ออยู่** โดยใช้วัสดุในการปรุงหรือทำอาหารที่หาได้ภายในชุมชนหมู่บ้านจัดการเองได้เป็นหลัก เป็นการบริโภคที่พึ่งพาอาศัยและอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ธรรมชาติ เช่น กินปลาหน้าน้ำ กินไข่มดแดงหน้าแล้ง กินเห็ดหน้าฝน กินผักหนานาว/น้ำแล้ง เป็นต้น พืชผักผลไม้ก็ได้ตามฤดูกาลซึ่งมีมากมายและเพียงพอและสามารถมีของสด ๆ รับประทานเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นอาหารที่จะถนอมไว้กินนอกฤดูจึงมีน้อยเฉพาะสิ่งจำเป็น เช่น ปลา ร้า กะปิ น้ำปลาเกลือ น้ำอ้อย มะขามเปียก พริกแห้ง เป็นต้น

กิจกรรมการกินอาหารเป็นกลไกสร้างและผลิตซ้ำความเป็นชุมชนหลายระดับ เช่น

1. อาหารเพื่อชุมชนจะถูกกำหนดไว้ คือ ลาบ หลู้ ซ่า และเหล้า ซึ่งต้องช่วยกันหาวัสดุ ช่วยกันปรุง และกินร่วมกันหรือชักชวนคนอื่น ๆ มาร่วม**นั่งล้อมวง**กินด้วยกัน และมีโอกาสพบปะพูดคุยปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ไปในตัว

2. ใช้ประกอบพิธีทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการยกระดับฝีมือ รูปแบบ วิธีการ วัสดุในการปรุง และภาชนะจัดและใส่อาหารให้มีมาตรฐานสูงที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. เวลาฉันอาหารของพระสงฆ์นำมากำหนดเวลาทำงานหรือวิถีชีวิตอื่น ๆ ประจำวันของฆราวาส คือ เวลา เพล หรือ 11.00 น.

4. ชุมชนชนบทจะมีองค์ความรู้ของชุมชนครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านในรูปแบบการมีสูตรปรุงอาหาร การเลือกใช้วัสดุที่ไม่มีสารพิษมาใช้ในการปรุงอาหารเป็นแบบฉบับของตน ซึ่งจะแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน

5. การกินอาหารร่วมกันในชุมชนครอบครัวและเครือญาติจะสร้างความผูกพันที่แน่นแฟ้น เช่น เวลาลูกหลานทะเลาะเบาะแว้งกัน ผู้ใหญ่จะเตือนสติว่า *“กินข้าวหม้อเดียวกันจะทะเลาะกันไปทำไม”*

6. การแบ่งปันอาหารดี ๆ หรือหาหยากรหว่างครอบครัว ตามคติของชุมชนชนบททั่วไปที่ว่า *“ได้ของดีมาแล้วคิดถึงพ่อแม่ปู่ย่าตายาย”* หรือ *“ได้ของดีมาจะไปกินคนเดียวหือแบ่งกันกิน”* และมีอาหารบางประเภทที่ห้ามนำมาเลี้ยงแขก เช่น แกงหอย แกงปลีกล้วย แกงเนื้อเป็ด เป็นต้น เพราะจะทำให้เกิดความแตกแยกห่างเหินต่อกัน

7. คำแรกของการทักทายในชุมชนชนบทที่มีความหมายว่า **“สวัสดี”** นั้นจะแสดงความเป็นห่วงเรื่อง การกินอาหาร คือจะทักทายว่า**“ทานข้าวมาหรือยัง”**หรือ**“ทานข้าวกับอะหยั่ง”**^{*} ซึ่งสืบเนื่องมาจากความขาดสนอาหารในประวัติศาสตร์ที่ต้องอพยพเร่ร่อนเพราะภัยสงครามและโรคระบาดในอดีต เป็นต้น

^{*} ภาษาเหนือแปลตามว่า “ทานข้าวกับอะไร” แต่มีความหมายโดยนัยว่า “สวัสดี”

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนที่ชุมชนหมู่บ้านชนบทได้สร้างวงนอกตามการสนับสนุนของโครงการพัฒนาชนบทของรัฐ เช่น ธนาคารข้าว ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมที่ใกล้เคียงกับวิถีชีวิตในบริบทใหม่มากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ของรัฐ แต่เนื่องจากไม่ได้เกิดจากวงในเป็นฐาน หมู่บ้านส่วนใหญ่รับมาทำแค่ช่วงหนึ่งก็เลิก เพราะวงในนั้นมีระบบเศรษฐกิจชุมชนครอบคลุมทำหน้าที่ด้านอาหารเป็นหลัก และมีหลักประกันตนเองได้มาตลอด แม้จะขัดสนบางช่วงภายในระบบชุมชนหมู่บ้านจะมีระบบเศรษฐกิจของชุมชนเครือญาติและชุมชนเพื่อนบ้านจะทำหน้าที่จัดสวัสดิการชุมชนมาประกันและอนุเคราะห์ให้วงในที่เป็นสหกรณ์แนวตั้งมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปจากสหกรณ์ขายสินค้าจากโรงงานที่ทำกันอยู่อย่างเป็นประจำทุกวัน เช่น สมาชิกบางครอบครัวที่ไปเรียนหรือทำงานในเมืองหรือกรุงเทพฯ จะอยู่กันเป็นกลุ่มเครือข่าย เมื่อกลับบ้านเกิดจะขนข้าวสาร และพืชผักผลไม้ ต่างๆ จากบ้าน (ไม่ต้องซื้อ) มาฝาก แจกจ่าย หรือปรุงรับประทานร่วมกันโดยไม่ผ่านพ่อค้าหรือบริษัทของระบบทุนนิยม ซึ่งถ้าคิดเป็นเงินและกำไรจากระบบสหกรณ์แนวตั้งทั้งปีแล้วจะเป็นเงินมหาศาลทุกปี

1.2.2 น้ำดื่ม

ยุคพึ่งกันเอง สวัสดิการชุมชนด้านน้ำดื่ม เป็นบริการชุมชนที่จัดหาได้จากธรรมชาติเป็นหลัก เพื่อเป็นปัจจัยสำหรับการมีชีวิต ชุมชนชนบทนิยามว่าคือ “น้ำเย็น” มีใช้เครื่องดื่ม เป็นสื่อของมิตรไมตรีแรกในการยินดีต้อนรับและห่วงใยสุขภาพของการเข้ามาสู่ชุมชนทุกระดับ โดยชุมชนชนบทจะมีแบบแผนของการจัดหาน้ำดื่มและน้ำใช้ในครอบครัวในรูปประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่วิวัฒนาการมาจากการตักน้ำจากแหล่งน้ำผิวดินที่ไหลตามธรรมชาติ คือ ลำห้วย และแม่น้ำ โดยฝ่ายหญิงจะเป็นผู้รับผิดชอบจัดหาน้ำดื่มมาใช้ทุกวันไม่ให้ขาด ต่อมาที่ดินบริเวณใกล้ลำห้วยและแม่น้ำจำกัดลงจึงเกิดการขุดบ่อน้ำตื้นและรองน้ำฝนในภาชนะหม้อหรือโอ่งไว้ดื่มเพิ่มขึ้นมา

ต่อมายุคกึ่งพัฒนาและกึ่งพึ่งรัฐและทุนมีการขยายที่อยู่อาศัยและที่ทำกินห่างที่ราบลุ่มไปอยู่บนที่ดอนมากขึ้น ประกอบการความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำตามธรรมชาติลดลงและมีโอกาสพัฒนาวิธีการที่วงนอกจากการขุดสระและเจาะบ่อบาดาล รวมถึงฝ่ายและเชื่อมจากการดำเนินการเพื่อจัดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนตามโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งชุมชนชนบทได้รับประโยชน์ในรูปชุมชนในหลายพื้นที่แต่ต้องปรับตัวกับนวัตกรรมใหม่ที่เข้ามาโดยไม่ได้เริ่มที่พื้นฐานเทคโนโลยี ที่เหมาะสมของชุมชนหมู่บ้านเท่าที่จะทำได้ ยิ่งในยุคใหม่มีการผลิตน้ำดื่มและเครื่องดื่มจากระบบอุตสาหกรรมเข้ามาจำหน่ายในชุมชนชนบทกันมากขึ้น แต่วงในยังคงดำรงอยู่และทำหน้าที่เป็นหลักในชุมชนหมู่บ้านชนบทมาถึงปัจจุบัน โดยผลสมวงนอกเข้าไปมายน้อยตามสถานการณ์ เช่น การต้อนรับคนชนบทด้วยกันก็ยังเป็นน้ำตามธรรมชาติ แต่การต้อนรับแขกต่างบ้านโดยเฉพาะที่ไปจากในชุมชนเมืองจะเลี้ยงด้วยน้ำขวด หรือน้ำอวดลม เป็นต้น

ชุมชนหมู่บ้านชนบทมีแหล่งน้ำธรรมชาติจากบ่อที่ใช้ร่วมกันในชุมชนเครือญาติ ส่วนประปาภูเขาหรือประปาจากบ่อบาดาลจะใช้ร่วมกันในระดับชุมชนหมู่บ้าน และเก็บเงินค่าไฟฟ้าประจำเดือนในจำนวน 2-5 บาท เพื่อเพียงพอต่อการชำระค่าไฟเป็นหลักมิใช่เป็นการหาทำไร

ระหว่างกัน การเตรียมน้ำสำหรับดื่มประจำบ้านหรืองานชุมชนตามประเพณีของวัดหรือหมู่บ้านจะไม่ขาดน้ำดื่ม โดยวงในนั้นจะตักน้ำใส่หม้อดินไว้ใต้ต้นไม้สำหรับทุกคนที่กระหายสามารถใช้กระบวยตักดื่มได้ฟรีเมื่อเกิดกระหายน้ำ ซึ่งปัจจุบันในการทำงานสาธารณะอาจใช้ภาชนะเป็นกระติบใบใหญ่และใส่น้ำแข็งลงไป เพราะจำเป็นต้องขนน้ำไปจากบ้าน ขณะที่วงนอกกลุ่มแม่บ้านอาจเลี้ยงน้ำดื่มโดยการวางน้ำขวดหรือน้ำเย็นใส่ขวดที่แช่เย็นในตู้เย็นของครอบครัวพร้อมแก้วต่อหน้าแขก เพื่อสามารถเทดื่มเองตามต้องการ

1.3 การใช้

1.3.1 เครื่องนุ่งห่มและของใช้ติดตัว

สวัสดิการชุมชนด้านเครื่องนุ่งห่มและของใช้ติดตัวนี้ ชุมชนชนบทมีศัพท์ที่ใช้ 2 คำ คือ คำว่าการนุ่ง หมายถึงการแต่งตัวเพื่อประโยชน์ใช้สอย ป้องกันลมหนาว/แสงแดด และปกปิดร่างกาย ขณะที่คำว่าการย่อง หมายถึง การแต่งตัวเพื่อความสวยงามและอวดฐานะเป็นหลัก

ยุคพึ่งกันเองชุมชนครอบครัวจะร่วมกันทำหน้าที่หาวัสดุและผลิต โดยฝ่ายชายจะปลูกดูแลและเก็บฝ้ายมาให้ฝ่ายหญิงปั่น ทอ และตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าใช้กันเอง เด็กหญิงทุกคนจะถูกสอนให้ปั่นด้าย ทอผ้า ย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ และตัดเย็บเสื้อผ้า/เครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ เป็นทุกคน ส่วนของใช้ติดตัวไม่พิถีพิถัน และใช้สิ่งของจากการผลิตเอง เช่น แอบผ้ามัดผ้าถุง กางเกง สไบ และการแต่งตัวและการแต่งหน้า ไม่เน้นเครื่องประดับ ปลอຍตามธรรมชาติ เช่น หญิงไว้ผมยาวและเกล้าผมปักด้วยปิ่นขนเม่นหรือไม้ไผ่เหลา หมวกนิยมสวมเพื่อการทำงานโดยทำจากไม้ไผ่สานและหุ้มด้วยใบตาลหรือใบไผ่ และไม่สวมรองเท้า ซึ่งการเดินทำให้เกิดการใช้สัติดตลอดเวลาเพื่อไม่ให้ถูกหนามหรือของแหลมตำเท้า

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุนถึงปัจจุบัน มีการหลั่งไหลของเครื่องนุ่งห่มและของใช้ติดตามจากระบบชุมชนเมืองและชุมชนชนบทสามารถหาเงินสดมาซื้อได้ในราคาถูก การผลิตเองจึงหายไปอยู่ภายในและเป็นหน้าที่ของบางครอบครัว บางชุมชน หมู่บ้านที่ทำการผลิตอยู่เท่านั้น ไม่ถึงกับหายไปหมดสิ้น เพราะในประเพณีและวัฒนธรรมแบบพื้นบ้านยังใช้เครื่องนุ่งห่มพื้นบ้านอยู่ เช่น ชุดเจ้าบ่าวเจ้าสาว ชุดไปทำบุญที่วัด การทำงานของบางครอบครัวที่ยังนิยมสวมเสื้อผ้าแบบดั้งเดิมและการแสดงฟ้อนรำ ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นต้น

วงนอกของบางชุมชนหมู่บ้านเกิดกลุ่มที่พัฒนาการผลิตเครื่องนุ่งห่มและของใช้ส่วนที่เหลืออยู่หรือจัดตั้งฟื้นฟูจากอดีตขึ้นมาใหม่ ตามโครงการพัฒนาของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนจากภายนอกที่มีเป้าหมายเพื่อการนำออกไปจำหน่ายในระบบชุมชนเมืองและสร้างรายได้แก่กลุ่มเป็นหลัก ไม่เน้นการใช้ในชุมชนชนบทอย่างแท้จริง จึงเป็นการผลิตส่วนเกินเทียมสนองความต้องการของตลาดภายนอกที่ชุมชนควบคุมหรือจัดการเองไม่ได้ ดังนั้นรูปแบบและวิธีการผลิตจึงมีความแตกต่างไปจากอัตลักษณ์และประโยชน์ใช้สอยของชุมชนหมู่บ้านชนบท โดยวงในยังคงได้ประโยชน์บางส่วนจากวงนอกนี้ในการเห็นค่าโครงสร้างแบบแผนประวัติศาสตร์ของชุมชนหมู่บ้านของตน และรอวัน

พัฒนาตัวเองอย่างมีศักดิ์ศรีบนอัตลักษณ์ของชุมชนของตนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อนโยบายสาธารณะหรือเงื่อนไขภายนอกอื่น ๆ ของรัฐถูกต้อง เหมาะสม และจริงจังต่อชุมชนหมู่บ้านชนบท

1.3.2 ของใช้ในครัวเรือน

ยุคพึ่งกันเองหลังชุมชนหมู่บ้านมีที่ตั้งถาวรแล้ว ชุมชนครอบครัวจะร่วมกันผลิตและใช้สวัสดิการชุมชนด้านของใช้ในครอบครัวที่แบ่งประเภทกันทำอย่างเหมาะสมจนเป็นวัฒนธรรมชุมชน กล่าวคือ ฝ่ายชายรับผิดชอบการสร้างเฟอร์นิเจอร์ และของใช้จำเป็นในการปรุงอาหาร การนอน การพักผ่อน การใส่หรือขนผลผลิตการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่ทำจากไม้ที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นหลัก ขณะที่ฝ่ายหญิงจะผลิตของใช้ในครัวเรือนเพื่อใช้ร่วมกันจากผ้า หรือฝ้าย โดยเฉพาะเครื่องนอนและของใช้ที่จำเป็นต้องมีเพื่อนฝูงมาเยี่ยมและนอนค้างที่บ้าน เป็นของใช้ที่แสดงความจำเป็นในการดำรงชีวิต ไม่ใช่ในการอวดบารมีหรือสร้างอำนาจเหนือครอบครัวอื่น โดยชายหนุ่มก่อนแต่งงานจะถูกสอนการจักสาน แกะสลัก เลื่อยไม้ ตัดไม้ ทำโต๊ะ เก้าอี้ ตู้เตียง ผืนเชือก เป็นต้น และหญิงสาวจะถูกสอนให้ทำและเตรียมของใช้จากผ้าก่อนแต่งงานเช่นกัน โดยไม่เน้นฝีมือความประณีตหรือประกวดกัน ดังนั้นรายละเอียดของลวดลายจึงจะแตกต่างกันไปในแต่ละครอบครัว แต่โดยรวมยังมีเค้าของวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านและท้องถิ่นอยู่ ส่วนของใช้ที่จำเป็นที่ทำจากโลหะหรือเครื่องปั้นดินเผา หากไม่มีการผลิตในชุมชนหมู่บ้านก็สามารถหาซื้อหรือแลกเปลี่ยนจากชุมชนหมู่บ้านข้างเคียงหรือท้องถิ่นอื่น เช่น คนโท มีด สิว ขวาน ค้อน เต้าอั้งโล่ เป็นต้น เพราะถือเป็นงานฝีมือและอายุใช้งานนานจึงไม่จำเป็นต้องผลิตในทุกชุมชนครอบครัว รวมถึงชุมชนหมู่บ้าน

ยุคที่พึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุน เพิ่มการใช้ของใช้จากโลหะและพลาสติกมากขึ้น โดยหาซื้อจากตลาดทั่วไป แต่มีผลเสียตรงที่ย่อยสลายยาก เกิดขยะและมลพิษจากการเผาขยะเหล่านี้ และรูปแบบหนึ่งในการได้มาซึ่งของใช้และเครื่องมือสำหรับปรุงอาหารตามแบบระบบชุมชนเมือง เช่น เครื่องครัวต่าง ๆ คือ การเล่นแชร์ซื้อของใช้ โดยการนำของครูโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในเมืองแต่มาสอนหรือพักที่บ้านพักครูในหมู่บ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 โดยเท่าแชร์จะเป็นผู้รวบรวมเงินเป็นงวด คนละ 100-500 บาท/งวด ประมาณ 10-15 งวด ในกลุ่มสมาชิกประมาณ 10-15 คน ซึ่งเงินงวดอาจเป็นรายเดือนหรือราย 15 วัน หรือรายอาทิตย์แล้วแต่จะสมัครใจหรือตกลงใจกัน แต่ทำไปได้ประมาณ 5 ปีก็อึดตัว เพราะวิถีชุมชนไม่นิยมวัตถุ และได้ของทันสมัยราคาแพงมาก็ไม่ได้ใช้ในวิถีชีวิตจริงได้มาก ปัจจุบันวงแชร์ได้เปลี่ยนบทบาทมาเป็นการแชร์เพื่อออมเงินเพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะเพื่อการค้ำเงินงวด ชกส. ค่าเทอมบุตร และส่งค่าฌาปนกิจศพ ซึ่งจำเป็นต้องใช้เงินเป็นก้อนๆ แทน เป็นการร่วมกันโดยกลุ่มแม่บ้านในชุมชน คณะครูรุ่นใหม่ไม่มานำอีกต่อไป และบางคนเป็นสมาชิกหลายวงแชร์และบางคนก็เป็นเจ้าแชร์หลายวงเช่นกัน

1.3.3 ปัจจัยการผลิต

สวัสดิการชุมชนด้านปัจจัยการผลิต เป็นการคิดค้นการใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นแบบที่ชุมชนหมู่บ้านจัดการเองได้เพื่อทดแทนการใช้แรงงานคน เพิ่ม

ความรวดเร็ว เพิ่มปริมาณ และคุณภาพของผลิต ซึ่งล้วนแต่เพื่อบรรลุถึงการมีปัจจัย 4 ที่พอเพียง ในการดำเนินชีวิต เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่เรียกว่าเครื่องผ่อนแรงหรือเครื่องช่วยทำงาน

ยุคพึ่งกันเองสวัสดิการชุมชนด้านปัจจัยการผลิตพึ่งการแลกเปลี่ยนของชุมชนครอบครัวในกลุ่มชุมชนเครือญาติ ชุมชนเพื่อนบ้าน และชุมชนเครือข่าย เนื่องจากต้องมีประสบการณ์และทักษะในการสร้างพอสมควร เช่น ไถ คราด เสื่อไม้ไผ่ เกรียน บ่อน้ำ เหมืองฝาย รวมถึงพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ แรงงานสัตว์ และแรงงานของครอบครัวที่ได้จากการลงแขกกันทำงาน บางส่วนที่สร้างและพัฒนาจะยอมรับกฎเกณฑ์ธรรมชาติ มิใช่อยู่เหนือหรือเอาชนะธรรมชาติ เช่น การคัดพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์จากสายพันธุ์ในท้องถิ่นที่ให้ผลผลิตสูง อดทนแข็งแรง เหมาะสมกับท้องถิ่น เป็นต้น รวมไปถึงการอาศัยปัจจัยการผลิตที่เป็นธรรมชาติโดยตรง เช่น น้ำจากแม่น้ำหรือลำห้วย อากาศ แสงแดด ความร้อนจากธรรมชาติ เป็นต้น ปุ๋ยใช้จากมูลสัตว์และปุ๋ยหมักที่ทำเองจากการทิ้งเศษวัสดุเศษไม้ใบตอง ซากพืชซากสัตว์ ซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้ที่มีอยู่และพัฒนาจากวิถีชีวิตจริงในชุมชน หมู่บ้านชนบทมาใช้จึงจะเกิดผลดี โดยปัจจัยทุนเงินยังไม่มีมีความจำเป็นเพราะใช้วิธีการแลกเปลี่ยนหรือยืมปัจจัยการผลิตกันได้โดยตรง ซึ่งถือว่าชุมชนจัดการเองได้ทั้งหมดหรือพึ่งกันเองได้

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุน นอกจากบางครอบครัวจะค้าขายไม้สักและที่ดินจนมีเงินทุนเข้ามาทำการจ้างหรือซื้อปัจจัยการผลิตมาแล้ว ความต้องการเช่ารถแทรกเตอร์ ควายเหล็ก โรงสี มีเพิ่มขึ้น เนื่องจากการขยายพื้นที่เพาะปลูกและการเพิ่มจำนวนครั้งการเพาะปลูกแบบวนรอบบางส่วนเพื่อสร้างส่วนเกินเทียมส่งขายให้ชุมชนเมือง จึงมีบางครอบครัวลงทุนซื้อรถแทรกเตอร์ ควายเหล็ก และโรงสีขนาดเล็กมาใช้ในครอบครัวและรับจ้างครอบครัวอื่นๆ ในชุมชน เป็นเหมือนแชร์แบบใหม่ที่ร่วมกันซื้อโดยจ่ายค่าจ้างตามจำนวนพื้นที่ไถหรือปริมาณข้าวที่สีจริงไม่หวังกำไรมากมายจนร่ำรวยผิดปกติ เพราะแต่ละครอบครัวมีที่ดินทำกินปริมาณไม่มากจนเป็นฟาร์มขนาดใหญ่ และผลิตข้าวแค่พอเลี้ยงครอบครัวภายใน 1 ปีเท่านั้น ในยุคนี้มีการซื้อปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เครื่องอำนวยความสะดวกในการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์จำนวนมาก และเงินกู้ลงทุนโดยนำที่ดินไปค้ำประกันจากหน่วยงานของรัฐและภายนอกที่ได้รับการนิยามว่าเป็นสมัยใหม่และพัฒนา แต่เมื่อพิจารณาเป็นหมายสุดท้ายและผลกระทบทางไม่ดี คือการสิ้นเปลืองและทำลายสภาพแวดล้อมโดยรวมเพื่อการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว ผลดีอาจทำให้มีรายได้และมีความสะดวกรวดเร็วในการทำงาน โดยรวมถือว่าเกิดความไม่สมดุลในวิถีการดำเนินชีวิตพื้นฐานแบบเดิมและก่อหนี้สิน ในที่สุดส่วนหนึ่งต้องสูญเสียที่ดินบางแปลงไปเพราะหนี้สินดังกล่าวเป็นการสูญเสียปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดเพราะชุมชนครอบครัวจะหมดสิทธิ์ที่จะจัดการกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจชุมชนลงไปทันที

1.4. สุขภาวะ

1.4.1 ทางร่างกาย

ชุมชนหมู่บ้านชนบทไทยวงในนิยามร่างกายว่าเป็นสังขาร หรือสภาวะธรรมชาติอย่างหนึ่งที่ปรุงแต่งขึ้นจากธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม และภายในมีจิตใจ ร่างกายที่กว้างศอก ยาววา หนาคืบ ที่จะต้องมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกันภายใน 100 ปี แต่ในบริบทของการอยู่

ร่วมกันเป็นชุมชนส่วนสุขภาพหรือสุขภาพทางกาย (รวมถึงจิตใจ) เป็นเรื่องของชุมชนจะร่วมกันจัดการดูแลสุขภาพ ให้มีสุขภาพดีร่วมกันและหากจะพันทุกข์ก็ต้องพันทุกข์ร่วมกัน และเชื่อว่าการไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ

ยุคฟุ้งกันเองแบบแผนกิจกรรมจะเกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ซึ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตทางกายและจิตใจ การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและการรบกวนจะสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในยุคที่อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การสูบบุหรี่เพื่อกันแมลง เช่น ยุง แมลงหวี่ แมลงวัน ฯลฯ ที่จะมาตอมหน้าหรือแผลที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ จากการทำงานและดำเนินชีวิตในป่า ไร่ นา รวมถึงการสูบบุหรี่ได้ทุนบ้านใกล้คอกวัว ควาย ในตอนกลางคืนจึงเป็นสิ่งที่ต้องทำ การอมเมี่ยงหรือใบชาอ่อนต้องทำให้กระปรี้กระเปร่าและใช้รับแขกหรือแบ่งปันกันอมในกลุ่มเวลานั่งล้อมวงคุยกัน ร่างกายของชายจะสักดำที่เชื่อว่าคงกะพัน แต่การหน้าที่จริงคือการทดสอบและสร้างภูมิคุ้มกันแก่ร่างกายจากโรคภัย ไข้เจ็บ โดยเฉพาะชายที่ต้องออกไปทำงานใกล้ป่าดงดิบหรือเป็นทหารออกรบในถิ่นทุรกันดารป่าเขาและมีโอกาสบาดเจ็บจากการใช้อาวุธและการทำงานโดยใช้ร่างกายทำจริง ฝ่ายหญิงไม่สักดำแต่จะเจาะหูเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเช่นกัน โดยเชื่อกันว่าเพื่อความสวยงาม การเคี้ยวหมากและพลูจะเป็นการรักโรคปากและฟัน และไม่เบียดเวลาทำงานคนเดียวห่างจากคนอื่น ๆ ในไร่นาที่มีพื้นที่กว้างขวางมากในยุคนั้น การสระผมจะใช้น้ำมะกรูด น้ำต่างจากการเผาฟางหรือน้ำข้าวขำ ชักผ้าใช้น้ำจากผลไม้เชื่อมะขาก สวมเสื้อผ้าที่ทอเองจากฝ้ายหรือไหมที่ปลูกเองในครอบครัว การทำงานเป็นกลุ่มเป็นความสนุกสนานและเป็นการออกกำลังกายไปในตัวโดยไม่แยกจากกัน และผลผลิตจากเศรษฐกิจชุมชนก็มีผลต่อสุขภาพทางกายเพราะบริโภคเองเป็นหลัก โดยดัชนีวัดความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายวัดแบบธรรมชาติและตรวจสอบได้ด้วยตนเองในตอนนั้น เช่น การนั่งนานแล้วลุกขึ้นยืนไม่ลำบาก ไม่มีเหน็บชา หน้ามืด กินข้าว/ดื่มน้ำ และนอนไม่หลับ เป็นต้น

ในยุคกึ่งฟุ้งกันเอง-กึ่งฟุ้งรัฐและทุนงในยังดำรงอยู่แต่เพิ่มงานนอกในการพึงบริการสังคมเพื่อชนบทของรัฐบางส่วนจากสถานือนามัย โรงพยาบาล และคลินิก เชื่อว่าเวลาไปหาหมอฉีดยา แล้วจะหาย การไปรักษากับแพทย์สมัยใหม่จะควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพแบบวงในเสมอ เพราะการเจ็บไข้เป็นเรื่องของชุมชนครอบครัว และเครือญาติต้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น พาไปหาหมอ ดูแล นวด ป้อนข้าว น้ำ ห่มผ้า เปลี่ยนเครื่องแต่งตัว เช็ดตัว พุงเดิน เอาใจใส่ห่วงใย เป็นต้น เป็นผลดีทางจิตใจที่ดีต่อคนเจ็บไข้จากความเป็นชุมชนเดียวกัน ขณะที่การรักษาในวงนอกนั้นหมอเป็นคนอื่นที่จะมาดูแลถามอาการและรักษาเป็นเวลา โดยถือกระดาดมาถามอาการ จดรายการ ออกใบสั่งยา และสั่งให้ไปจ่ายเงินค่ายา รวมเวลาช่วงสั้น ๆ เสร็จแล้วก็เดินจากไป พบกันกลางทางข้างนอกโรงพยาบาลแทบไม่รู้จักกัน ต่างจากหมอตำแยและแพทย์ประจำตำบลที่เป็นคนในชุมชน

1.4.2 ทางจิตใจ

สวัสดิการชุมชนทางจิตใจวงใน ที่เป็นเรื่องนามธรรมที่อยู่ร่วมกับทางร่างกายตามธรรมชาติโดยจะแยกจากกันเมื่อตายไป นิยามจิตและใจแยกออกจากกันตามคำสอนในพุทธศาสนา กล่าวคือ จิตคืออาการหรืออารมณ์ของใจที่ถูกกระทบหรือผสมด้วยกิเลส ตัณหา อุปทาน ภพ ชาติ

ซึ่งต้องมีสติรู้ตัวอยู่เสมอว่าใจที่เป็นธรรมชาติของความรู้สึกตัวที่เป็นกลางหรือบริสุทธิ์ (ประภัสสร) ถูกกิเลส ตัณหา ฯลฯ ครอบงำเข้าแล้วเมื่อไรต้องรีบไล่มันออกไปทันที หากไม่รู้ตัวจะไม่มีกำลังประคับประคองเหล่านั้นออกไปได้ โดยชุมชนสงฆ์ที่วัดทั้งในและนอกชุมชนหมู่บ้านจะทำหน้าที่สั่งสอนและแนะนำแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องให้ และจิตใจที่ค่อนข้างไปทางใจได้มากจะมีส่วนเกินดี ๆ เหลือเผื่อแผ่แก่เพื่อนหรือสมาชิกชุมชนที่ตนสังกัดอยู่เป็น “จิตสาธารณะ” ในทางปฏิบัติร่วมในฐานะฆราวาสหรือปุถุชนนั้นจะอยู่ในรูปพิธีกรรมในวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ฮีต และศาสนา เช่น การถวายสังฆทาน สะเดาะเคราะห์ ทำนายฝัน หมอดู ทำบุญ ทำทาน การขอขมา (ขอโทษ) ทั้งสถานที่หรือธรรมชาติอื่น ๆ ก่อนปรับปรุงหรือทำร้ายเพราะความจำเป็น จึงเป็นบริบทของการอยู่ร่วมและยอมรับในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติไม่หวังจะเอาชนะกฎเกณฑ์ธรรมชาติ คำสอนพุทธศาสนาเป็นแนวในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่พร้อมไปกับการพัฒนาจิตใจฆราวาสให้มีความพอดีหรือพอประมาณในการบริโภค ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันตรงกันข้ามกลับต้องมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาต่อกัน และมีสติที่จะฝึกกิเลสได้เมื่อมีการกระทำหรือกรรมระหว่างกัน เพราะเชื่อในกฎแห่งกรรม (การกระทำ) และเชื่อว่าธรรม (สรรพสิ่ง) ทั้งหลายทั้งปวงที่มีอยู่ตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติของมัน มีใจ (มโน) ของมนุษย์เป็นประธานไปเห็นและจะสามารถข้ามสรรพสิ่งไปได้ตรงที่ใจด้วยเช่นกัน ดังคำสอนที่ว่า “มโนปุพพัง คมารัมมา มโนเสฏฐา มโนมยา” ซึ่งหากพัฒนาจิตใจให้สูงกว่าสัตว์ทั่วไป การประพฤติปฏิบัติต่อกันก็จะมีแต่ทางกุศล เอื้อเพื่อ เผื่อแผ่ต่อกัน ในชุมชนชนบทเชื่อว่า “การให้คือการได้” หมายถึงได้รับกุศลในจิตใจ คือได้สัมผัสจิตใจที่สูงกว่าจิตใจชอบกักตุน เอาไว้เอาเปรียบ แก่งแย่งแข่งขัน เห็นแก่ตัว ฯลฯ ได้

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนที่สังคมมหภาคและนโยบายสาธารณะมีหลักปฏิบัติที่สวนทางกับหลักพุทธศาสนา โดยเอาวัตถุนำจิตใจ เอาการสะสมกักตุนและหวังกำไร/เห็นแก่ตัวเกินพอดี มา้นำจิตใจเสียสละและพอประมาณ ชีวิตคนและชุมชนจึงถูกกระตุ้นให้สนองการได้มาซึ่งวัตถุเงินทองตามสิ่งเร้าที่เป็นสื่อสารมวลชนและนโยบายการพัฒนาชุมชนชนบทที่มีเป้าหมายเพื่อเป็นชุมชนแห่งทุนนิยมหรือวัตถุนิยม ครอบครัวยุคและบุคคลจึงตกอยู่ในภาวะที่มีโอกาสประมาทหลงตามภายนอกบางกลุ่มบางกรณีไปส่วนหนึ่ง แต่การอยู่อาศัยอยู่ในระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่มีโครงสร้างวงในที่มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่เป็นการปฏิบัติธรรมไปด้วยจากการฐานของคำสอนของพุทธศาสนา หลักคำสอนที่ให้พัฒนาจิตใจจนเห็นแก่ส่วนรวมกำหนดแนวทางการกระทำหรือกรรมเพื่อช่วยเหลือกันและกันที่ได้มาจากพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ ไตรสิกขา ชั้น 5 ไตรลักษณ์ โลกธรรม 8 สังโยชน์ 7 ปจิจสมุทราบาท เบญจธรรม อานาปานสติ เป็นต้น

1.4.3 คุณธรรม

สวัสดิการด้านคุณธรรมหรือจิตวิญญาณแห่งความเป็นชุมชนที่เป็นธรรมมีสังคมเบื้องต้นของชุมชนฆราวาสนี้ มีเป้าหมายการพัฒนาคนเป็นอริยบุคคลขั้นต้นหรือปุถุชนขั้นดี คือ ขั้นโสดาบันและกสิทาคามีตามคำสอนของพุทธศาสนา เพราะอริยบุคคลขั้นอนาคามีและอรหันต์นั้นต้องละบ้านเรือน บุตร ภรรยา ออกบวชเป็นสงฆ์

ยุคพึ่งกันเอง ชุมชนหมู่บ้านชนบทได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากพุทธศาสนาก่อนการเข้ามาของทุนนิยมและวัตถุนิยม แม้แต่ผู้ปกครองชุมชนหัวเมือง เช่น พระนางจามเทวีก็เป็นตัวอย่างของนักปกครองที่มีคุณธรรมตามหลักพุทธศาสนามาก่อน ขณะที่ชุมชนหมู่บ้านจะสร้างวัดประจำชุมชนหมู่บ้าน และมีพระสงฆ์เป็นผู้นำธรรมชาติในทุกชุมชน จิตวิญญาณของการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเชิงสวัสดิการผสมเชิงวัฒนธรรมผสมธรรมชาตินิยม ไม่ใช่จิตวิญญาณเชิงการเมือง กักตุน แข่งขัน เห็นแก่ตัวแบบทุนนิยมหรืออำนาจนิยม ฯลฯ คุณธรรมที่ปฏิบัติต่อกันและสั่งสอนถ่ายทอดสืบมามีหลายคำที่ใช้แสดงความหมายทั้งร่วมกันและการทำดี เช่น “การไม่เห็นแก่ตัว มีน้ำใจต่อคนอื่น มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก พึ่งพาอาศัยกัน อยู่กันอย่างพองามอย่างน้องสาวเลือดเดียวกัน ผีเดียวกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน กินนอนด้วยกัน เป็นพี่น้องกัน ญาติมิตรเพื่อนฝูง พี่น้องท้องเดียวกัน บ้าน(เกิด)เดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน กินข้าวหม้อเดียวกัน มีผีเดียวกัน ศรัทธา(หรือทำบุญ)วัดเดียวกัน ลูกศิษย์ครูบาศรีวิชัย(เหมือนกัน) นับถือพุทธศาสนาเหมือนกัน” เป็นต้น และพยายามขจัดหรือหลีกเลี่ยงจิตวิญญาณที่ตรงข้ามคือ เห็นแก่ตัว เอากำไร กักตุน ป้างเจกชน ไม่เห็นแก่พี่แก่น้องหรือญาติมิตรเพื่อนฝูง ไม่รักบ้านเกิดเมืองนอน ไม่เห็นแก่วงศ์ตระกูล เนรคุณข้าวแดงแกงร้อน เป็นต้น คุณธรรมเหล่านี้ได้จากหลักคำสอนให้ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น สังคหวัตถุ4 ฆราวาสธรรม4 อริยสัจ4 ศีล5 ศีล8 พรหมวิหาร4 อิทธิบาท4 ทิศนียะ7 มงคล38 เป็นต้น

ยุคพึ่งตนเอง-พึ่งรัฐและทุน ชุมชนชนบทมีงานนอกต้องสร้างจิตวิญญาณแบบว่องไวที่ผสมผสานระหว่างวงในในยุคพึ่งกันเองกับภายนอกตามแบบทุนนิยมและวัตถุนิยมส่งเสริมปัจเจกชนและการสะสมกักตุน แข่งขัน เห็นแก่ตัว ทำให้บางครอบครัวและบางครั้งหรือบางกิจกรรมจะผลิตซ้ำจิตวิญญาณแบบวัตถุนิยมแบบชุมชนเมือง เช่น กรณีสูบน้ำหน้าฝายในฤดูแล้งของนายทุนที่มีที่ดินมาก กรณีกิจกรรมของครอบครัวที่เป็นเจ้าของร้านค้าที่ซื้อของถูก โดยจะบอกตามตรงว่า “เอาไปขายได้กำไรกี่โลกรัมละ 1 บาทเท่านั้น” หรือกรณีขายของปลีกหากผู้ซื้อบอกว่า “แพงจัง” และต่อราคาเจ้าของร้านจะบอกตามตรงว่า “ขอกำไรแค่ 2 หรือ 5 บาทเถอะ” เป็นต้น เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่ยังคงมีและใช้พื้นฐานจากคุณธรรมแบบวงในโดยยังคงตั้งครอบครัวในชุมชนหมู่บ้านชนบทและทำ กิจกรรมบางอย่าง/บางครั้งที่เกิดไปจากหลักคุณธรรมแต่จะขัดใช้ด้วยคุณธรรมในกิจกรรมการทำบุญร่วมสร้างสาธารณสมบัติโดยการบริจาคหรือสมทบเงินมากกว่าคนอื่นในชุมชนเดียวกัน หรือกรณีการที่คนหนุ่มสาวออกไปทำงานหาเงินในเมืองจัดผ้าป่าหรือฐิณมาทอดถวายวัดหรือโรงเรียนในชุมชนหมู่บ้านเกิดของตน เป็นต้น ซึ่งจะมีคุณธรรมมากน้อยตามเงื่อนไขของทางเลือกที่พอจะเอื้ออำนวยแก่ชุมชนหมู่บ้านชนบทท่ามกลางสังคมมหภาค(ที่นิยมวัตถุนิยมจิตใจ)ที่เหมาะสมเหมาะสมชุมชนชนบทหมู่บ้านชนบทเป็นส่วนหนึ่งของรัฐและทุน และถูกกระทำอย่างไม่มีสิทธิชุมชนและไม่มีศักดิ์ศรีที่สมบูรณ์

1.4.4 นันทนาการชุมชน

สวัสดิการชุมชนด้านนันทนาการชุมชนนี้เป็นสภาวะและกิจกรรมร่วมกันจัด รับ และประเมินผลในชุมชนทุกระดับทุกวัย เพื่อความเบิกบานใจระหว่างอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนฆราวาส

ยุคพึ่งกันเองนั้นหนทางการชุมชนจะ 1) แทรกอยู่ในกิจกรรมของชุมชนทุกชนบทโดยไม่
ต้องแยกออกไปต่างหาก 2) ร่วมในวัฒนธรรมและประเพณี เช่น วันปีใหม่เมือง (สงกรานต์) ขึ้น
บ้านใหม่ แต่งงาน งานประเพณีของวัดหรือของหมู่บ้าน ฯลฯ 3) ไม่จัดขึ้นตามใจอยากแต่ตาม
ความจำเป็นของวิถีชีวิต ธรรมชาติและฤดูกาล เช่น เด็กเล่นกว้างเป็นกลุ่ม ๆ หน้าฝน เล่นม้าก้าน
กล้วย โหนเถาวัลย์ เล่นน้ำตามแม่น้ำ ลำห้วย เล่นกองดิน กองทราย ฯลฯ หนุ่มสาวเล่นมะกอน^{*}
เล่นก่อเจดีย์ทรายที่วัดในวันปีใหม่เมือง ผู้ใหญ่เล่นไฮโลหรือไพ่ในงานศพเท่านั้นไม่ตั้งวงเล่นนอก
เวลา หรือเล่นดนตรีและร่ำวงเฉพาะงานประเพณีไม่ตั้งวงดนตรีเล่นเป็นอาชีพ(หาเงิน)เหมือนระบบ
ชุมชนเมือง เป็นต้น 4) เป็นการผลิตซึ่งคุณธรรมและความเป็นชุมชนอย่างเป็นอิสระบนพื้นฐานของ
การเป็นส่วนหนึ่งของชาติที่เป็นจริง เช่น เด็กเล่นเป็นพ่อ-แม่เลี้ยงลูกหรือเป็นพี่เลี้ยงน้อง เล่น
ทำอาหาร เล่นขายของ เล่นสร้างบ้าน เล่นทำนา ทำสวน เป็นต้น โดยใช้วัสดุธรรมชาติจริงๆ คือ
ดิน หิน ทราย เถาวัลย์ ใบไม้ น้ำ กะลามะพร้าว กาบไม้ เป็นต้น

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุน นั้นหนการวางนอกจะผสมฐานคิดแบบชุมชนเมือง
เข้ามา ผ่านทางระบบการศึกษาของโรงเรียน ระบบเศรษฐกิจเสรี สื่อสารมวลชนต่าง ๆ เช่น กีฬา
สนามเด็กเล่น งานล้อผ้า สวนสาธารณะ การดูรายการโทรทัศน์ วิดีทัศน์ เป็นต้น แต่วงในที่
ต่อเนื่องมาจากยุคพึ่งกันเองก็ยังคงมีอยู่และเป็นพื้นฐาน เพราะวงนอกนั้นตั้งอยู่ในชุมชนหมู่บ้าน
ชนบท ชุมชนจึงควบคุมได้มาก ดังนั้นจึงยังพบว่าในบางชุมชนยังคงมีดนตรีพื้นเมือง การร่ำวง
หรือการที่ผู้จัดและผู้แสดงบางส่วนของวงนอกเป็นคนในชนบทด้วยกันที่อยู่ในชุมชนหมู่บ้านอื่น และ
การอยู่ในชุมชนแต่ละมิติแบบวงในเป็นหนทางการในตัวเองและสร้างผลดีแก่สวัสดิการด้านอื่นด้วย

2. สวัสดิการชุมชนในกระบวนการแจกจ่าย/บริโภคทางเศรษฐกิจชุมชน : การประกันชุมชน

การประกันชุมชนเป็นสวัสดิการชุมชนที่ชุมชนหมู่บ้านใช้พลังของการอยู่ร่วมกัน เป็นชุมชน
จากกลุ่มที่เข้มแข็งจากช่วงวงจรชีวิตที่ปกติไปทำหน้าที่สร้างหลักประกันเชิงรุก แต่บางสมาชิกและ
ชุมชนหมู่บ้านและสิ่งแวดล้อมของชุมชนหมู่บ้าน บางคนบางช่วงเวลาที่ย่ำแย่ชั่วคราว เพราะเกิด
เหตุการณ์จริงในวงจรชีวิตของชุมชนแต่ละระดับ แบ่งได้ 3 ประเภท คือ การประกันครอบครัว
การประกันชุมชนหมู่บ้าน และการประกันสิ่งแวดล้อมชุมชน

2.1 การประกันครอบครัว

เป็นสวัสดิการชุมชนที่จัดขึ้นแก่บางครอบครัวที่ย่ำแย่ชั่วคราวเพราะมีเหตุการณ์จริงในวงจร

^{*} ลูกกลมๆทำจากผ้าที่ม้วนแน่น วิธีเล่นแบ่งฝ่ายชายและหญิง ฝ่ายละ4-6 คน โดยขีดเส้นแบ่งที่กลางลานดิน มีอาสาสมัครฝ่ายละ1 คนมาวิ่งหลบลูกมะกอนในเขตแดนของฝ่ายตรงกันข้าม และผู้เล่นแต่ละฝ่ายพยายามปาลูกมะกอนให้ถูกตัวอาสาสมัครนั้น หากถูกจะแพ้และถูกปรับโดยการยึดของที่ติดตัวมาเป็นประกัน เช่นหมวก เสื้อผ้า ฯลฯ เพื่อให้ฝ่ายตรงกันข้าม (ส่วนใหญ่เป็นฝ่ายชายต่างบ้าน) มารับของคืนที่บ้านฝ่ายหญิงในวันหรือคืนต่อมา

ชีวิตครอบครัวเกิดขึ้น ไม่มีการกักตุน ไว้ก่อนหรือทำย้อนหลัง และเป็นสวัสดิการแบบเสมอภาคแต่ไม่ยุติธรรม เพราะทุกครอบครัวจะได้รับผลเหมือนกัน แต่ไม่เท่ากันในเวลาต่างกันและจำนวนคนในแต่ละครอบครัวมีจำนวนไม่เท่ากัน

2.1.1 การประกันการตาย

ชุมชนชนบทการตายเป็นเรื่องของชุมชนครอบครัวมิใช่เรื่องของปัจเจกชน เพราะในความเป็นจริงคนตายแล้วไม่ต้องทำอะไร แต่คนที่ยังมีชีวิตอยู่ต้องรับผิดชอบและวิญญาณของคนนั้น ต้องเสียสมาชิกไปและที่เหลือนอยู่จะตกอยู่ในความไม่สมดุลทั้งทางร่างกายภาพและจิตใจ ซึ่งต้องได้รับการประกันแก่กันและกันทุกครั้งที่มีเหตุการณ์การตายขึ้น

ยุคพึ่งกันเองการประกันการตายจะไม่มีช้อยกเว้น โดยจัดในรูปประเพณีงานศพอย่างน้อยที่สุดก็คือร่วมกันขุดดินฝังศพ และสวดอ้อนวอนส่งให้ดวงวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ ต่อมาเมื่อชุมชนหมู่บ้านชนบทมีที่ตั้งถาวรรูปแบบยังเป็นการฝังในช่วงแรกและเปลี่ยนมาเป็นการเผาศพเพราะใช้ พื้นฐานที่น้อยกว่าและหาฟืนได้ง่าย มีพระสงฆ์เฉพาะในชุมชนหมู่บ้านมาเทศน์ในพิธีศพไม่จำกัดจำนวน ชุมชนเรียกว่า **"งานศพ"** ใช้เวลาประมาณ 3 วันก่อนเผาเพื่อรอญาติๆ ที่อยู่ต่างถิ่นห่างไกลมาร่วมงานศพได้ครบ โดยทุกครอบครัวจะส่งตัวแทนมาร่วมฟังเทศน์ตอนกลางคืน พร้อมนำข้าวสาร อาหารแห้งมาให้เจ้าภาพด้วย การเผาศพทำที่เชิงตะกอนในป่าช้า ซึ่งเป็นสาธารณะสมบัติของทุกครอบครัวที่มีสิทธิใช้ โดยไม่ต้องออกกฎระเบียบใด ๆ มารองรับ หลังการเผาจะมีชุมชนญาติและเพื่อนบ้านมาเยี่ยมในตอนกลางคืนประมาณ 1-2 สัปดาห์ทุกคืนเรียกว่ามา **"เฝ้าเอน"**

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งพึ่งรัฐและทุนจะเพิ่มการตกแต่งโลงศพ การมีเครื่องไฟเครื่องเสียงแทน วงดนตรีพื้นเมืองที่เล่นกันสดๆ การที่สมาชิกทั้งหมู่บ้านจะร่วมกันส่งเงินค่า **"สมาชิก"** ครอบครัวละเท่า ๆ กัน แล้วแต่แต่ละหมู่บ้านจะกำหนด บางหมู่บ้านจะกำหนดให้นำข้าวสารหรือฟืนมาร่วมสมทบให้ครอบครัวที่มีงานศพด้วย ส่วนตัวแทนนั้นจะมาเฉพาะที่อยู่ใน **หมวด**ที่แบ่งเวรจะต้องมาช่วยทำครัว และจัดสถานที่ต้อนรับเครือญาติและเพื่อนฝูงที่มาจากต่างชุมชนและในชุมชน การแจ้งข่าวเพิ่มการใช้บัตรเชิญแทนการฝากบอกด้วยปาก พระสงฆ์ก็นิมนต์มาจากหลายหมู่บ้าน เพราะพระสงฆ์มีจำนวนน้อยลงไม่พอประกอบพิธีครั้งละ 7 รูปหรือ 9 รูป และมีรัฐและทุนเข้ามาเกี่ยวข้องคือ กลุ่มฌาปนกิจศพสงเคราะห์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ที่จะนำเงินสงเคราะห์ศพมามอบให้เฉพาะครอบครัวที่เป็นสมาชิก ธกส. เท่านั้น และไม่สนใจกิจกรรมประเพณีศาสนาและชุมชนชนบท เพราะเป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายให้ ธกส. ได้เงินกู้คืนจากสมาชิกที่ตายครบจำนวนเป็นหลัก นอกจากนี้ชุมชนชนบทที่อยู่ใกล้เมืองมาก ๆ จะมีการผสมการจ้างร้านอาหารมาทำอาหาร หรือการมีบริษัทมาเหมาหาโลงศพ ปราสาท นิมนต์พระ รับ-ส่งพระสงฆ์ และเครื่องขยายเสียง ฯลฯ พร้อมกันจากบริษัทเอกชน แต่วางใน คือ **หมวดแบบวงใน**ยังมีอยู่เป็นพื้นฐานในกิจกรรมทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูก คู่สมรส และพี่น้องยังคงเป็นเจ้าภาพงานศพอยู่เช่นเดิม รัฐและทุนมาเป็นเจ้าภาพแทนไม่ได้

2.1.2 การประกันครอบครัวใหม่ (แต่งงาน)

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันครอบครัวใหม่หรือแต่งงาน สำหรับบุตรหลานของครัวเรือนจัดสำหรับครอบครัวเดิมของทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาว และสำหรับครอบครัวใหม่ของคู่บ่าวสาวเอง เพราะนอกจากครอบครัวเดิมของพ่อแม่จะต้องเสียแรงงานไป 1 คน แล้ว ครอบครัวใหม่ยังต้องการทุนทั้งด้านวัตถุ จิตใจ และความรู้ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตเพื่อการเป็นภรรยาที่ดี และมีบุตรหลานสืบสกุล โดยชุมชนครอบครัวเดิม ชุมชนเครือญาติ ชุมชนเพื่อนบ้านเป็นผู้จัดสวัสดิการในรูปแบบพิธีการแต่งงานและเสียผี โดยไม่ต้องมีทะเบียนสมรสแต่ประการใด

ยุคพึ่งกันเองเมื่อยังมีที่ตั้งไม่ถาวรหรือเริ่มตั้งชุมชนใหม่ ๆ รูปแบบและวิธีการรู้จักเกี่ยวพาราสี และแต่งงานเป็นอย่างเรียบง่าย เมื่อฝ่ายหนุ่มสาวตกลงใจกัน ญาติหรือเฒ่าแก่ฝ่ายชายก็จะมาสู่ขอ และหาวันดีหรือฤกษ์ดีที่ฝ่ายชายจะขนเสื่อผ้ามาอยู่และเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวฝ่ายหญิงโดยไม่มีการจดทะเบียนสมรสประมาณ 1-3 ปี หรือจนกว่าจะมีเขยคนใหม่เข้ามาอยู่เพิ่มอีก 1 คน ซึ่งเป็นช่วงที่คู่สมรสใหม่จะต่างดูใจกันและเตรียมวัสดุบางอย่างสำหรับการสร้างบ้านใหม่ เมื่อถึงเวลาจะต้องแยกบ้านใหม่ ชุมชนญาติและชุมชนเพื่อนบ้านจะลงแขกไปตัด หน่อไม้จากป่ามาสร้างบ้านใหม่ ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 7-10 วัน เพราะเป็นบ้านเล็ก ๆ ใช้วัสดุง่าย ๆ เช่น ไม้ไผ่ หญ้าคา เป็นต้น

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุนถึงปัจจุบัน สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันครอบครัวใหม่ (แต่งงาน) เปลี่ยนรูปแบบและวิธีการไป เนื่องจากชุมชนชนบทมีที่ตั้งถาวร สมาชิกมีมากขึ้น การคมนาคมติดต่อสื่อสารสะดวกขึ้น และการปนหรือรับอิทธิพลด้านต่าง ๆ จากภายนอกชุมชน โดยเฉพาะจากชุมชนเมืองมีมากขึ้น การแต่งงานต้องมีการใช้เงินทองเป็นสินสอดและค่าน้ำนมมากขึ้น ต้องจดทะเบียนสมรส การเลี้ยงฉลองงานมงคลสมรสใหญ่โต มีการช่วยงานแต่งงานเพียง 1 หมวดยุคการมาช่วยทั้งหมู่บ้านเหมือนยุคพึ่งกันเอง (ยกเว้นญาติและเพื่อนบ้านหรือเพื่อนฝูงที่ต้องมาเป็นหลัก) แต่ชุมชนวงในยังมาร่วมโดยการใส่ซองเงินมาสมทบทั้งหมู่บ้านเหมือนงานศพ โดยในวันพิธีนอกจากจะมีพิธีหั้นผูกข้อมือ อวยพร ของชุมชนญาติมิตรแล้ว อาจมีการแสดงดนตรีและเลี้ยงอาหารแบบโต๊ะจีนแต่เป็นอาหารที่หมวดแม่บ้านช่วยกันทำขึ้นและยืมของใช้จากของให้หน้าหมู่บ้านหรือกลุ่มแม่บ้านรับผิดชอบอยู่โดยจ่ายค่าบำรุงตามความพอใจและฐานะ ในช่วงแรกยังใช้ข้าวเหนียวแบบดั้งเดิม ปัจจุบันมีข้าวสวยและเครื่องต้มตามโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ ขึ้นมาสำหรับแขกต่างถิ่นโดยเฉพาะจากชุมชนเมืองบางส่วน ส่วนเงินที่ได้จากการสมทบในพิธี คู่บ่าวสาวจะนำไปตั้งตัวต่อไป ซึ่งจะเหลือไม่มากหากหักค่าเลี้ยงฉลองซึ่งต้องจ่ายเงินมากในยุคทุนนิยมปัจจุบัน

2.1.3 การประกันการเกิดและเลี้ยงดูบุตร

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันการเกิดและเลี้ยงดูบุตรนี้จัดโดยชุมชนครอบครัวและเครือญาติเป็นหลัก เริ่มตั้งแต่ตั้งครรภ์ คลอด เลี้ยงดูและอบรมบุตรหลานให้เติบโตเป็นคนดีของตระกูลและของชุมชนหมู่บ้านชนบท

ยุคพึ่งกันเองระบบชุมชนครอบครัวและชุมชนเครือญาติจะรับผิดชอบทุกขั้นตอน โดยขั้นตอนท้าย ๆ คือการอบรมสั่งสอนจะมีชุมชนหมู่บ้านและวัดเข้ามาร่วมด้วย เป็นยุคที่ไม่มีการ

ใช้การคุมกำเนิดแต่ละครอบครัวจึงมีบุตรมาก แต่ด้วยการสาธารณสุขที่ยังไม่ก้าวหน้าทำให้มีการตายของทารกสูงเช่นกัน การตั้งครุฑอ่อนฝ่ายหญิงยังคงทำงานให้ครอบครัว เมื่อใกล้คลอดจะหยุดทำงานหนัก การทำคลอดในยุคเริ่มตั้งถิ่นฐานถาวรยังเป็นหน้าที่ของพ่อแม่หรือสามีของฝ่ายหญิง เมื่อมีที่ตั้งถาวรและมีสมาชิกชุมชนเพิ่มจำนวนมากขึ้น มีการพัฒนาองค์ความรู้และสถาบันหมอดำแยหลายคนกระจายอยู่ตามคุ้มต่าง ๆ ในชุมชนหมู่บ้าน และแบ่งหน้าที่กันทำคลอดตามความใกล้ อยู่บ้านเมื่อมีเหตุการณ์ และความสนิทสนมกับผู้กำลังจะคลอด โดยหมอดำแยเป็นฝ่ายเดินทางมาหาคนเจ็บโดยไม่คิดค่าทำคลอด ที่ถูกเชิญมาเพราะมีคุณสมบัติและความสามารถที่จะทำได้จริง หลังการคลอดประมาณ 1 เดือนแม่เด็กจะอยู่ไฟ โดยมีแม่หรือยายมาช่วยดูแลใกล้ชิด เมื่อเด็กเริ่มโตนั่งสาวฝ่ายหญิงหรือพี่ ๆ ของเด็กที่เกิดมาก่อนจะช่วยดูแล การเลี้ยงดูของแม่เป็นจุลภาครัฐและทุนระดับมหากมาทำแทนไม่ได้ เช่น สัมผัสและการกล่อมลูกนอนด้วยเพลงที่ออกมาจากจิตวิญญาณที่จริงใจอย่างบริสุทธิ์ของแม่ที่มีต่อลูกตอนนั้น จะเอาเทพบันทึกเสียงแม่ที่เป็นนักร้องแผ่นเสียงทองคำแพงมากมาเปิดแทนเพื่อกล่อมเด็กไม่ได้ เป็นต้น ญาติผู้ใหญ่จะมาทำพิธีผูกข้อมือรับขวัญหลาน เมื่อโตขึ้นปู่ย่าตายายจะช่วยดูแลอีกชั้นหนึ่งร่วมกับน้องสาวฝ่ายหญิงหรือพี่ ๆ ของเด็กเล็กๆ ใน "วันโกน" * เด็ก ๆ จะนั่งล้อมวงรอ หรือเล่นอยู่ใกล้ ๆ ย่า ยาย ป้า หรือแม่ เพื่อรอกินขนมที่ทุกคนครอบครัวจะเตรียมไปถวายพระในวันพระรุ่งขึ้นและทำเผื่อลูกหลานไว้กินด้วย และจะมีโอกาสได้รับการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน ตระกูล ศาสนา และแนวทางการดำเนินชีวิตในวัยต่างๆ พ่อโตขึ้นมาก็ออกไปไรร่วมกับพ่อแม่เรียนรู้ธรรมชาติและการทำงานตามวิถีชนบทจริง ตามพ่อแม่ ปู่ย่าตายายไปวัดได้รับรู้วัฒนธรรม ประเพณี คำสอนของพระสงฆ์ในวิถีชีวิตจริง และเด็กชายเกือบทุกคนในชุมชนจะไปเป็นเด็กวัดเพื่อเตรียมตัวบวชเณร มีเพียงจำนวนน้อยที่ไม่ได้บวชเรียกว่า "คนดิบ" ส่วนคนที่บวชเรียนจะมีโอกาสเรียนหลักธรรมะของศาสนาและหลักในการดำเนินชีวิตของฆราวาส พอสึกออกไปเรียกว่า "น้อยหรือหนาน" และลูกชายบางครอบครัว โดยเฉพาะตระกูลที่มีบรรพบุรุษเป็นพระสงฆ์มาก่อนจะยังคงบวชต่อไป โดยมีครอบครัวของตนคอยดูแลเรื่องอาหารขบขันให้ไม่ขาดเหมือนอยู่บ้านและเป็นโอกาสถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์รูปอื่น ๆ ด้วย จนเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นจึงสึกออกมาเป็นน้อยหรือหนาน ส่วนเด็กหญิงเรียนรู้เรื่องการบ้านการเรือนเย็บปักถักร้อยและการประกอบอาชีพจากการตา ย่า ยาย และครอบครัวตามหลักกุลสตรีแบบชนบท ที่ต้องรักษานวลสงวนตัว ขยันงานบ้านการเรือน และเรียบร้อย

ยุคกึ่งพึ่งตนเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุน มีการส่งเสริมสวัสดิการสังคมด้านการสาธารณสุข มีการส่งเสริมการคุมกำเนิด ครอบครัวจะมีบุตรน้อยลง การแยกโรงเรียนออกจากวัด และทิ้งวัดให้ทำหน้าที่ส่วนเหลือจากระบบโรงเรียนเท่านั้น ประกอบกับการรุกเข้ามาของวิถีการดำเนินชีวิตแบบเมืองที่นิยมวัตถุ เงินทอง การเอากำไรกัน ทำให้การเกิดเริ่มพึ่งพาโรงพยาบาลและสถานอนามัย แต่บางครอบครัวยังคงคลอตามวิธีดั้งเดิมอยู่ และการเลี้ยงดูก็จะมีโรงเรียนเปิดบริการสอน โดยครูและหลักสูตรจากภายนอกตามแบบชุมชนเมือง และต่อมาเปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอายุ3-5ขวบหรือก่อนวัยเรียนขึ้นมาอีกในชุมชนหมู่บ้าน โดยบางครอบครัวที่มีฐานะทางการเงินดีจะส่งบุตรหลานไปเรียน

ที่โรงเรียนอนุบาลและประถมศึกษาในเมืองตั้งแต่เล็ก ๆ แต่วงในยังคงทำหน้าที่เป็นหลักในชุมชนครอบครัวชนบท เพราะระบบรัฐและทุนใหญ่และเป็นทางการมากเกินไปที่จะมาขึ้นนำประเด็นจุลภาค เช่น การเลือกคู่ การตั้งครรภ์ การดูแลครรภ์ การนำคนท้องแก่ไปส่งโรงพยาบาล/อนามัย การดูแลเด็กตลอด 24 ชั่วโมง และจนเติบโตใหญ่ การหลับนอน การกิน การแต่งตัว การฝึกพูด ฯลฯ ของเด็ก จึงพบว่าเด็กชุมชนชนบทพูดภาษาถิ่นเป็นมาก่อนเข้าเรียนภาษาไทยกลางในระบบโรงเรียน และใช้ภาษาที่เรียนต่อมาเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่

2.1.4 การประกันการเจ็บป่วยและอุบัติเหตุ

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันการเจ็บป่วยและอุบัติเหตุของสมาชิกในครอบครัวที่เกิดจากความอ่อนแอหรือแก่ชราของสังขารร่างกายและอุบัติเหตุถือว่าเป็นเรื่องของ **กรรมเวรหรือกรรม** เก่าหรือเคราะห์กรรมที่ตามมาสนองเมื่อหาป่วยไข้จะอุทานว่า “**พันเคราะห์พันกรรมไปที**”

ยุคพึ่งกันเอง ต้องอาศัยการจัดการของชุมชนครอบครัวในการดูแลรักษา และช่วยเหลือเมื่อมีสมาชิกครอบครัวเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุ ซึ่งหากเจ็บป่วยหรือได้รับอุบัติเหตุนอกบ้าน คนที่พบเห็นจะรีบเข้าไปช่วยกันดูแลและทำการปฐมพยาบาลทันที (แม้ทำงานอยู่ก็จะหยุด) รวมถึงช่วยกันนำส่งบ้าน เกิดเป็นบุญคุณต่อกัน การรักษาอาศัยทั้งคนของชุมชน วัตถุสิ่งของ และด้านจิตใจพร้อมกันไป กิจกรรมจึงเกี่ยวข้องกับญาติพี่น้อง พระ หมอตุ และปราชญ์ชาวบ้านที่จะช่วยกันแนะนำและรักษา หากเจ็บป่วยในครอบครัวคนที่แข็งแรงเป็นปกติจะเป็นบุคคลแรกที่พบความผิดปกติโดยสำรวจอาการง่าย ๆ เช่น ตัวร้อน เป็นไข้ รับประทานอาหารได้น้อย นกหนกลด ผอม ใจจาม ดื่นทุรนทุราย หรือมีแผล เป็นต้น ยิ่งเป็นโรคเรื้อรังครอบครัวจะรู้อาการก่อนใครและเข้าใจวิธีดูแลรักษาเอาใจใส่มากกว่าคนนอกครอบครัว โดยเฉพาะกับเด็กหรือคนชรา ครอบครัวจะมีองค์ความรู้ในการดูแลเป็นพิเศษ เช่น จัดอาหารรสจืด ๆ และรู้จักการใช้สมุนไพรในการรักษา เช่น ใช้ขมิ้นชันทาท้องเวลาเด็กท้องอืด ให้กินน้ำผสมสลอดเมื่อท้องผูก ให้ต้มน้ำใบบวบเวลาร้อนใน หรือบดใบหญ้าดอกขาวโปะแผลกันเลือดไหล เป็นต้น และตามหมอพื้นบ้านที่เรียกว่า “**พ่อหมอ หรือแม่หมอ**” มาดูและรักษาอาการที่บ้าน โดยไม่ต้องพาคนไข้ที่กำลังลำบากไปหาพ่อหมอหรือแม่หมอ และไม่ต้องจ่ายเงินค่ารักษา และพ่อหมอแม่หมอก็ไม่เรียกร้องค่าตอบแทนเป็นข้าวของเงินทองแต่ประการใดเพราะช่วยเหลือ (ทำงาน) ด้วยจิตใจที่มีความเมตตากรุณา แต่ผู้หายป่วยแล้วจะทำงานเพิ่มผลผลิตส่วนเกินจริงเพื่อมีสิ่งของไปตอบแทนน้ำใจด้วยการไปดำหัวในวันสำคัญทุกปี (ข้าวของเป็นอุปกรณ์หรือสิ่งแทนน้ำใจโดยไม่ให้เงินสด) และชุมชนเครือญาติและเพื่อนฝูงที่ทราบข่าวจะมาเยี่ยมไข้ และแนะนำหมอที่ดีให้และหากเป็นโรคที่รักษายากจะช่วยกันบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดูหมอและเลี้ยงผีเพื่อเสริมกำลังใจ แม้การเจ็บไข้จะรักษาไม่ได้และมีการตายเกิดขึ้นมาก็จะยอมรับความจริง หรือประสบอุบัติเหตุจนหาศพไม่เจอหรือไม่ว่าจะตายด้วยโรคร้าย ก็ยังช่วยทำงานศพให้ทุกคน

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งพึ่งรัฐและทุน ชุมชนหมู่บ้านเพิ่มการอาศัยกิจกรรมวงนอก คือ การไปหาหมอที่สถานอนามัยและโรงพยาบาล และมักเกิดความขัดแย้งระหว่างคนรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ในชุมชนครอบครัวเสมอ เพราะคนรุ่นเก่าจะพึ่งกันเองได้มาก แต่คนรุ่นใหม่จะไม่มีความรู้และ

ประสบการณ์ในการจัดสวัสดิการชุมชนด้านการเจ็บไข้และอุบัติเหตุ เช่น กรณีความขัดแย้งระหว่างแม่ยายกับลูกสะใภ้ที่ดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยของหลาน เป็นต้น ถึงแม้จะมีวงนอกเพิ่มขึ้นมา แต่วงในยังทำหน้าที่หลักในการสำรวจตรวจพบอาการเจ็บป่วย ปฐมพยาบาล พาไปพบแพทย์หรือดูแลกันเอง และดูแลเอาใจใส่ตัวคนไข้ได้ตลอด 24 ชั่วโมง ด้วยความรักเมตตากรุณาห่วงใยต่อกันที่ล้นออกมาจากจิตวิญญาณที่แท้จริง ขณะที่แพทย์มาตรวจโดยถามอาการ สั่งยา และให้ไปจ่ายเงินค่ายา และค่ารักษาเจ็บป่วยในช่วง 5-10 นาทีเท่านั้น ส่วนการผ่าตัดต้องมีญาติอนุญาตถึงจะทำได้

2.1.5 การประกันการพิการและชราภาพ

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันการพิการและชราภาพแก่ครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นคนพิการและชราภาพ นอกจากจะเป็นบทบาทโดยตรงของครอบครัวนั้น ๆ เพราะถือว่าเป็นสายเลือดหรือเป็นผู้ให้กำเนิด และมีความตระหนักในจิตวิญญาณว่า“ถ้าเราไม่ดูแลแล้วใครจะดูแล” โดยหลังส่วนเหลือล้นออกมาจากจิตวิญญาณที่ควบคุมวัตถุสิ่งของที่มีอยู่ ให้นำออกมาแบ่งปันแจกจ่ายแก่คนพิการและชราภาพ

ยุคพึ่งกันเองชุมชนที่กว้างกว่าชุมชนครอบครัวจะร่วมจัดสวัสดิการอนุเคราะห์ชุมชนแก่คนชราเพราะคนพิการจะเป็นหน้าที่ของครอบครัวดูแลเป็นหลัก และช่วยเหลือหรือผ่อนปรนการร่วมกิจกรรมของชุมชนกลุ่มและหมู่บ้านกับครอบครัวที่มีคนพิการคนเจ็บและชราภาพ รวมถึงการจัดสวัสดิการอนุเคราะห์ชุมชนโดยแบ่งปันสิ่งของและคำหว่าแก่ครอบครัวนั้นตามความเหมาะสม รวมถึงการยอมรับและไม่แสดงความรังเกียจคนพิการในกิจกรรมของชุมชนกลุ่มย่อยและหมู่บ้าน เช่น การยกสารถีอาหารแก่คนไม่สมประกอบที่มาร่วมงานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ และช่วยดูแลจัดเก็บไปล้างแทนคนนั้น หรือการให้คนปัญญาอ่อนเล็กน้อย 2 คนแต่งงานกันเพื่อจะได้มีลูกปัญญาดีเกิดมาคอยดูแลพ่อแม่ที่ไม่ค่อยสมประกอบ เป็นต้น

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุน มีสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนเข้ามาร่วมจัดการสงเคราะห์แก่คนพิการและคนชรา ในรูปเงินช่วยเหลือ เสื้อผ้า เครื่องกันหนาว และการรักษาโดยไม่คิดเงิน ซึ่งชุมชนชนบทก็ยอมรับแต่ยังคงวงในเอาไว้ โดยเฉพาะส่วนที่วงนอกมองไม่เห็นและไม่ได้จัดให้ เช่น ที่อยู่อาศัย คนเฝ้าหรือดูแลใกล้ชิด และความผูกพันที่มีต่อกัน เป็นต้น โดยชุมชนหมู่บ้านถือว่าเป็นเรื่องของกรรมเวรที่ตามมาชาติใช้กันในชาตินี้ ต้องไถ่ถอนทดแทนทางดีเป็นการสร้างบารมีแก่ตนเองในชาติต่อไป และหากชุมชนครอบครัวจัดสวัสดิการไม่ไหว ชุมชนเครือญาติและชุมชนหมู่บ้านจะเข้ามาสร้างหลักประกันสนับสนุนหรือช่วยเหลือทันทีโดยอัตโนมัติ โดยเฉพาะวัดหรือพระสงฆ์จะช่วยผลิตซ้ำสวัสดิการเชิงศาสนา และจิตใจในเรื่องบุญกุศลและบุญคุณแห่งความเมตตา กรุณา และเอื้ออาทรต่อกันอยู่ตลอดเวลา

2.2 การประกันชุมชนหมู่บ้าน

2.2.1 การมีส่วนร่วมในชุมชนหมู่บ้านและชุมชนเครือข่าย

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันการมีส่วนร่วมในชุมชนหมู่บ้านของชุมชนครอบครัวทั้งหมดในหมู่บ้าน และในชุมชนเครือข่ายชนบทด้วยกัน เกิดจากปัจจัยทั้ง 2 ด้าน คือ 1) ฝ่ายรับเป็น

ชุมชนเปิดและให้อิสระแก่ทุกคนอย่างเสมอภาคที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกและทำกิจกรรมร่วมกันในระดับหมู่บ้านและเครือข่าย และ 2) ฝ่ายต้องการเข้าร่วมก็มีความสมัครใจ โดยอาศัยพันธะที่มีต่อกันทางจิตใจ คือ วัตถุประสงค์ต้องการหนีระบบแบบชุมชนเมือง มีชาติพันธุ์ เครือญาติ ศาสนา ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิต ฯลฯ ที่คล้ายกันโดยไม่มีการกำหนดเป็นกฎระเบียบบลายลักษณ์อักษร

ยุคฟุ้งกันเองจะผลิตซ้ำการมีส่วนร่วมเชิงจิตวิญญาณซ้อนเข้าไปในการมาอยู่บนที่ตั้งและภูมิโนเวศน์เดียวกัน ทั้งแบบชั่วคราวและเป็นวัฒนธรรมประเพณีหรือฮีต เช่น การฝังรกรงเด็กที่โคนเสาบ้าน (เพื่อโตขึ้นและออกไปอยู่ห่างชุมชนจะได้กลับมาเยี่ยมบ้านเกิด) การสืบชะตาบ้าน การเลี้ยงผีบ้าน/ผีเมือง การแห่นางแมว การจัดผ้าป่า/กฐิน การสร้างและใช้สาธารณสมบัติร่วมกัน เช่น วัด ฼าปนกิจสถาน เหมืองฝาย เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นโครงสร้างแนวราบและไม่กำหนดแบบแผนเวลา จำนวนคนเข้าร่วม ไม่กำหนดบทลงโทษคนไม่เข้าร่วมไว้อย่างตายตัวหรือเป็นทางการ เป็นความสัมพันธ์เชิงสังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณที่เกี่ยวข้องหรือพึ่งพาธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล ทรัพยากรธรรมชาติ เหตุการณ์พิเศษ (เช่นการมีต้นบุญหรือพระโพธิสัตว์เกิดขึ้นในชุมชน) เป็นต้น

ยุคกึ่งฟุ้งกันเอง-กึ่งฟุ้งรัฐและทุน ชุมชนหมู่บ้านมีโครงสร้างวงนอกเพิ่มขึ้นมา แต่ยังให้อิสระแก่ครอบครัวต่าง ๆ จะเข้าร่วมกิจกรรมเช่นกัน เนื่องจากเป็นโครงสร้างที่ผสมระหว่างแบบของชุมชนเมืองและชนบทจึงต้องปรับตัว ปรับจิตวิญญาณจึงจะเข้าร่วมได้ และเป็นการเข้าร่วมเพื่อกลับมารับใช้วงในที่เป็นพื้นฐาน เช่น คนที่เกิดและเติบโตในชุมชนหมู่บ้านชนบทที่เข้ามาอยู่ในชุมชนเมืองจะถามกันถึงว่า “เป็นคนบ้านไหน หรือ บ้านเกิดอยู่ที่ไหน” ซึ่งแสดงถึงพื้นฐานการมีบ้านเกิดเมืองนอนของตน การประชุมชาวบ้านหรือสภาผู้เฒ่าหมู่บ้านปัจจุบันมีกิจกรรมวงนอกมากขึ้นผู้ร่วมประชุมส่วนใหญ่จะไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นมาก เพราะนอกจากจะเป็นคนละระบบคิดและการปฏิบัติต่างไปจากวงในแล้ว ยังจะเกิดความขัดแย้งกันขึ้นได้ ดังนั้นคนที่แสดงความเห็นจึงเป็นกรรมการกลุ่มวงนอกเพียงไม่กี่คนที่จะรับหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมการหลายกลุ่ม

การมีส่วนร่วมในสังคมที่สูงกว่าระดับชุมชนหมู่บ้านที่รัฐมาส่งเสริมในรูปของชุมชนเครือข่าย โดยนำเอากลุ่มวงนอกของหลายกลุ่มจากหลายหมู่บ้านมาเลือกตั้งกรรมการเครือข่ายใหม่ขึ้นมา ตามที่หลายหน่วยงานราชการส่งเสริมก็ยังแสดงวงนอก-วงใน โดยผู้นำแต่ละกลุ่มจะแบ่งกันเป็นประธานตามชื่อเครือข่ายและหน่วยงานที่ลงมาส่งเสริม เช่น เครือข่ายกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองที่ส่งเสริมโดยหลายหน่วยงาน คือ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมการเกษตร องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน โครงการ SIF องค์การพัฒนาเอกชน และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกทั้งหมดในจังหวัดลำพูนจริงอยู่ 6-8 กลุ่มย่อย ประธานเครือข่ายจะสลับกันไปตามประธานกลุ่มย่อย เช่น เครือข่ายของสหกรณ์มีประธานและที่ตั้งสำนักงานที่บ้าน ก. แต่เครือข่ายที่สนับสนุนโดยกรมการพัฒนาชุมชนมีประธานและที่ตั้งสำนักงานที่หมู่บ้าน ข. เป็นต้น เนื่องจากต้องมีสำนักงานที่ขึ้นป้ายของเครือข่ายและมีงบประมาณคนละก้อนตามหน่วยงานสนับสนุนส่งเสริม เวลาออกร้านขายผ้าทอก็แบ่งกันไปและเอาป้ายกลุ่มที่สังกัดไปให้ถูกเท่านั้นเอง ขณะที่วงในครอบครัวส่วนใหญ่ในแต่ละหมู่บ้านมิได้เป็นสมาชิกกลุ่ม และหลายกลุ่มทอผ้าไม่ได้เป็น

สมาชิกเครือข่าย แ่ต่างในแทบทุกครอบครัวยังคงเป็นเครือข่ายผู้ทำนาแบบพื้นบ้าน หรือเป็นศรัทธา หัววัดหรือศรัทธา วัดประจำหมู่บ้าน โดยที่รัฐและทุนไม่ต้องมาส่งเสริมอะไรเลย และรัฐก็มองไม่เห็น

2.2.2 การบริหารชุมชนหมู่บ้าน

สวัสดิการชุมชนเพื่อการบริหารชุมชนหมู่บ้านชนบท มีความรู้กับการเป็นชุมชนหมู่บ้าน โดยผู้นำชุมชนจะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในที่เปลี่ยนแปลงไป

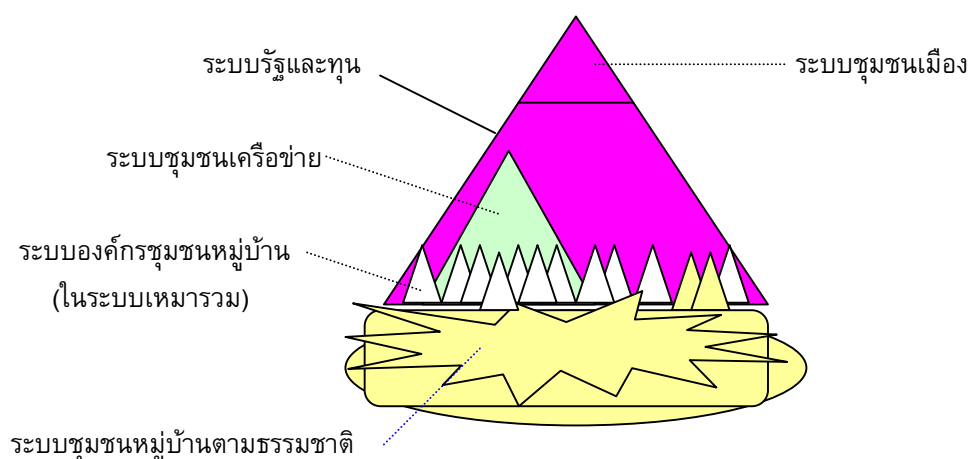
ยุคพึ่งกันเอง ชุมชนหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลไม่ถูกแทรกแซงด้านการบริหารชุมชนหมู่บ้านจากรัฐศักดินาแบบหัวเมือง การบริหารชุมชนหมู่บ้านจึงเป็นแบบประชาธิปไตยโดยตรง มีผู้นำ ตามธรรมชาติที่ไม่มีคนใดคนหนึ่งมีอำนาจเด็ดขาด เพราะผู้นำผสมกันอยู่ระหว่างผู้นำของระบบเครือญาติ ผู้นำศาสนา ผู้นำด้านภูมิปัญญาต่าง ๆ รวมถึงระบบผู้อาวุโส ซึ่งเป็นได้เฉพาะตนในชั่วอายุคนหนึ่งคนเท่านั้นไม่มีการสืบทอดแบบกษัตริย์ ผู้นำในกิจกรรมร่วมกันทั้งหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมทางทั้งพิธีกรรมและการสร้างหรือบูรณะวัดและสาธารณสมบัติต่าง ๆ ฯลฯ จะมีการประชุมสภาผู้นำชุมชนหมู่บ้านหรือประชุมชาวบ้าน ซึ่งจะมีตัวแทนของทุกครอบครัวมาร่วมประชุม โดยใช้สถานที่ของวัดหรือบ้านผู้นำธรรมชาติคนใดคนหนึ่งเป็นครั้งไป เนื่องจากมีจำนวนครอบครัวน้อยจึงไม่จำเป็นต้องแบ่งหมวดหรือกลุ่มย่อย เพราะกลุ่มบริหาร กลุ่มเศรษฐกิจ กลุ่มสวัสดิการ กลุ่มวัฒนธรรม ฯลฯ จะซ้อนทับกันได้เกือบพอดี ซึ่งเป็นการบริหารที่มีศักยภาพที่โปร่งใส ไม่กักตุน และหากมีผู้นำเชิงบริหารมีมาก ๆ จนประกันการคอร์รัปชันได้แน่นอน เช่น กรณีที่นำโดยครูบาศรีวิชัยและกลุ่มผู้นำทางโลกที่เป็นลูกศิษย์ก็จะแสดงศักยภาพของการบริหารตามกระบวนการธัมมิกสังคมที่สามารถระดมคน ทรัพยากร ความรู้ ทักษะ และความศรัทธาได้มากมายมาสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนและ สวัสดิการชุมชนเครือข่ายที่มีอาณาเขตกว้างกว่าชุมชนหมู่บ้าน จนข้ามเขตแดนการปกครอง เขตแดนของรัฐ และพรมแดนของปถุชนมาแล้ว ซึ่งเป็นหลักการเดียวกับยุคนี้ที่นำโดยหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน หลวงพ่อคุณ สมณะโพธิรักษ์ หลวงพ่อanan และนำโดยชมราวาส เช่น พ่อประยงค์ รัตนรงค์ที่จังหวัดสงขลา เป็นต้น

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุนแบบรวมอำนาจหรือแบบเหมาวมถึงปัจจุบันรัฐไม่ได้ อยู่เป็นกลางเพื่อบริหารการจัดสรรอำนาจและทรัพยากรแก่ทั้ง 2 ระบบ คือ ระบบชุมชนเมืองกับระบบชุมชนชนบทอย่างเสมอภาค แต่ไปร่วมกับระบบทุนหรือชุมชนเมือง และเหมาวมระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทเข้าไปเป็นส่วนขอบนอกของระบบรับและทุนที่เป็นศูนย์กลางพยายามแผ่อิทธิพลของความเชื่อ และ วัฒนธรรมการบริหารแบบเหมาวมเชิงอำนาจนิยมที่ไม่มีหลักประกันการคอร์รัปชันที่แน่นอนได้เข้ามาในชุมชนชนบทโดยอาศัยกฎหมาย เจ้าหน้าที่ และนโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาชุมชนชนบท โดยการเข้ามาจัดตั้งผู้นำและองค์กรตามแนวคิดแบบเหมาวม เกิดผู้นำรูปแบบต่าง ๆ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำสตรี ผู้นำเยาวชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ เป็นต้น ซึ่งโครงสร้างวงในของชุมชนหมู่บ้านยอมทำตามแบบอหิงสา และเป็นการเลือกสิ่งที่ดีที่สุดอันดับสอง โดยให้ผู้นำที่รัฐมาจัดตั้งอยู่วงนอกของโครงสร้างการบริหารชุมชนหมู่บ้านโดยรวม เพื่อทำหน้าที่ 2 อย่าง คือ 1) เพื่อพัฒนาตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของภายนอก และ 2) เพื่อ

ประยุกต์สิ่งดีบางส่วนมาใช้บ้างใน แต่ท้ายที่สุดผลประโยชน์กลับตกอยู่กับชุมชนเมืองไปด้วย ในรูปการขูดคนและนำทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ ไม้ แร่ธาตุ พืช ผัก ผลไม้ต่าง ๆ หรือภาษี เป็นต้น แสดงว่าโครงสร้างการบริหารชุมชนหมู่บ้านชนบททางนอกทั่วประเทศบริหารงานเพื่อจัดสวัสดิการชุมชนแก่ชุมชนเมืองหรือรัฐและทุนที่พึ่งตนเองไม่ได้ด้วย

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบรวมอำนาจถึงปัจจุบัน รัฐพยายามส่งเสริมองค์กรเครือข่ายจากองค์กรชุมชนที่เคยมาจัดตั้งไว้แต่ไม่สามารถมีกิจกรรมครอบคลุมวิถีชีวิตแบบชุมชนชนบทได้ เพราะมีโครงสร้าง-หน้าที่และจิตวิญญาณแบบอำนาจนิยมหรือเหมารวมที่แบ่งอำนาจเป็นองค์กรที่มีลำดับชั้นของอำนาจแตกต่างกับพื้นฐานที่มีอยู่ ตัวแสดงในแผนภาพที่ 18 ทั้งที่วงในและ

แผนภาพที่ 18 เปรียบเทียบการมองระบบชุมชนหมู่บ้านแบบเหมารวมกับธรรมชาติที่เป็นจริง

ธรรมชาติของระบบบริหารชุมชนชนบทแบบไม่เป็นทางการแบบแนวราบที่มีรูปแบบไม่ใช่แค่รูปสามเหลี่ยมแบบองค์กรเท่านั้น แต่ยังมีผู้นำตามธรรมชาติที่อาจเป็นผู้มีบารมี ผู้เสียสละ และรับใช้หรือนำการบริหารเพื่อจัดเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนระดับต่างๆ ได้จริงมาตลอด

การจัดการรวบในที่เป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนครอบครัวในชุมชนหมู่บ้านจะอยู่ในรูปการแบ่งหมวด ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนหมู่บ้าน บางหมู่บ้านแบ่งตามกลุ่มสตรี พ่อบ้าน เยาวชน เป็นต้น และผสมผสานเงื่อนไขของภูมิประเทศที่มีกลุ่มครอบครัวเป็นกลุ่ม ๆ ห่างจากกันและระบบเครือญาติด้วย และการประชุมสภาผู้นำหมู่บ้านจะเกิดขึ้นเสมอในกรณีที่มีการพัฒนาวงนอก ซึ่งนำโดยผู้นำที่รัฐมาจัดตั้งจะจัดกิจกรรมที่กระทบวงใน เช่น การสร้างสิ่งก่อสร้างเป็นของชุมชนหมู่บ้าน เช่น ประปา หมู่บ้าน สะพาน ศาลา วัด รวมถึงการปรับปรุง รื้อถอนต้นไม้ใหญ่หรือโบราณสถานของหมู่บ้านหรือของวัด ซึ่งการถ่วงดุลหรือต่อรองนี้จะมองแทบไม่ออกเพราะจะเป็นหนึ่งในหลายวาระในการประชุมชาวบ้าน และเรื่องวงนอกจะหวือหวากว่าเรื่องของวงในที่มีแต่ตั้งรับและยอมตามเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อถึงจุดหนึ่งที่โครงสร้างเสียสมดุลไปทางโครงสร้างวงนอกมาก โครงสร้างวงในก็จะแสดงศักยภาพออกมาเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งแกร่งแก่แก่นแท้ระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท เช่น การประชุมขอมติจะนำประเด็นใหม่ๆ แบบของวงในเข้ามาเป็นวิถีชีวิตของชุมชน

ชนหมู่บ้านบ้านเพิ่มเติม เช่นประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหรี การสรงน้ำพระธาตุวัด การแห่รูปเหมือนครุบา ศรีวิชัย และการดหัวเจ้าคณะตำบลของชุมชนบ้านปางเมื่อ 5-6 ปีที่ผ่านมา เป็นต้น

2.2.3 สิทธิความเป็นชุมชนชนบท

สวัสดิการชุมชนเพื่อผลิตซ้ำและบ่งบอกถึงสิทธิความเป็นชุมชนชนบทว่าเป็นอีกระบบหนึ่งและแตกต่างจากระบบชุมชนเมืองหรือรัฐและทุน และแสดงว่าชุมชนหมู่บ้านชนบทคนส่วนใหญ่ของสังคมไทยไม่ได้อยู่เพื่อรอหรือตั้งความหวังว่าจะเปลี่ยนเป็นชุมชนเมือง การยอมรับตามระบบชุมชนเมืองที่นำโดยรัฐและทุนแบบอหิงสาบนพื้นฐานจากแก่นแท้ของความเป็นชุมชนชนบทโดยถอยร่นแก่นแท้มาจำกัดอยู่ที่โครงสร้างวงใน เพราะมีที่ตั้งถาวรจึงยอมที่จะเป็นฝ่ายถูกกระทำและมีทางเลือกเพียงสิ่งที่ดีที่สุดลำดับสองมาตลอด เนื่องจากเงื่อนไขของรัฐที่ไปเข้าข้างชุมชนเมือง ชุมชนชนบทวงใน นิยามสิทธิชุมชนและสิทธิความเป็นชุมชนชนบทด้วยการใช้คำว่า “คนเมือง” “หมู่เฮา” หรือเผ่าพันธุ์นั้นๆ เสมอมา ซึ่งนอกจากจะแสดงถึงสิทธิชุมชนตามชาติพันธุ์ ถิ่นเกิด ที่ตั้ง และยังหมายถึงวิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกันมาเป็นชุมชนจุลภาคแค่ชุมชนหมู่บ้าน ไม่รวมตัวเป็นชุมชนตำบลหรืออำเภอเชิงการปกครองทั้งที่กลุ่มชุมชนตำบลแม่ตืนและตำบลศรีวิชัยเป็นชุมชนหมู่บ้าน 19 หมู่บ้านที่มีชุมชนแม่เดียวกัน และในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาไม่เคยมีชุมชนชนบทหมู่บ้านชนบทที่ไหนประชุมกันและมีมติให้อพยพทั้งชุมชนหมู่บ้านเข้าไปอยู่เขตเทศบาลหรือเขตเมืองทั้งหมู่บ้านมาก่อน มีแต่การอพยพเป็นกลุ่มครอบครัวไปตั้งหมู่บ้านชนบทใหม่เท่านั้น ดังจะพบว่าหมู่บ้านชื่อ “บ้านสามหลง” ในหลายอำเภอของประเทศไทย และการอพยพเข้าไปอยู่เมืองของคนชนบทที่ผ่านมาเป็นเพียงสมาชิกบางคนของครอบครัวหรือผู้ที่เคยมีประสบการณ์ตอนเป็นโสดในเขตเมืองมาก่อนเท่านั้น

ยุคพึ่งกันเองเพื่อแลกกับสิทธิความเป็นชุมชนชนบท ชุมชนหมู่บ้านชนบทจึงจำเป็นต้องอพยพเพื่อหลบหนีสงครามและการกวาดต้อนของชุมชนหัวเมืองออกไปอยู่ตามป่าเขาห่างไกล ยิ่งเป็นชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ยอมกระทั่วย้ายไปอยู่บนเขาและไหล่เขาที่ไม่มีตลาด และความสะดวกใด ๆ มาจนถึงปัจจุบัน เช่น สิทธิที่เลือกเองโดยสมัครใจและตั้งบนการพึ่งพาอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถจัดการสิ่งแวดล้อมที่เป็นนิเวศน์ชุมชนนั้นได้เอง ตามวัตถุประสงค์ของการเป็นชุมชนหมู่บ้านชนบท คือ การหนีเมืองหรือหันหลังให้เมือง แต่หันหน้าเข้าหาป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นที่เป็นมิตรแท้

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุน รัฐและทุนเป็นฝ่ายรุกเข้าไปหาชุมชนชนบท โดยใช้นโยบายสาธารณะเป็นกลไก เช่น การตัดถนน ส่งเจ้าหน้าที่มาทำงาน หรือออกกฎหมายบังคับ ฯลฯ เข้าไปหาชุมชนชนบทที่มีที่ตั้งถาวรและไม่มีพื้นที่มากพอที่จะอพยพไปตั้งชุมชนหมู่บ้านใหม่ได้อีกต่อไป และประกาศเขตเมืองกับเขตชนบทเพิ่มขึ้นทุกปี ตัวอย่างสิทธิชุมชนวงในที่แสดงออกมาบางครั้ง เช่น การไล่พระสงฆ์หรือครูที่ทำผิดศีลธรรม หรือการเดินขบวนต่อต้านการเข้ามาตั้งโรงงาน ขุดดินและบดหินในเขตชุมชนหมู่บ้าน ฯลฯ ซึ่งอาจทำไม่ได้หากนายทุนบางคนมีอิทธิพลมาก ชุมชนหมู่บ้านจึงเป็นฝ่ายรับและไม่มีทางเลือกอย่างสมบูรณ์มาตลอดประวัติศาสตร์ความเป็นชุมชนชนบท

ตั้งแต่มีรัฐชาติและจิตวิญญาณแห่งการปกครองของรัฐและทุน แม้เข้าสู่ยุคที่รัฐและทุนแบบกระจายอำนาจและรัฐธรรมนูญปี 2540 มาตรา 26 กำหนดให้รัฐหรือศาลจะตีความกฎหมายต้องคำนึงถึงหลักสิทธิ เสรีภาพของชุมชน และมาตรา 56 เปิดโอกาสให้ชุมชนชนบทสามารถมีส่วนร่วมและอาศัยอยู่บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตของตนเองในแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาดตนเองได้ก็ตาม รัฐและทุนที่เคยเข้ามาจัดตั้งองค์กร ชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นโครงสร้างวงนอกที่ไม่ใช้แก่นแท้ที่จะแสดงออกถึงสิทธิชุมชนหมู่บ้านชนบทจริงเหมือนวงในที่รัฐและทุนมองไม่ออก แต่ในบริบทสมัยใหม่ เช่นนี้สวัสดิการชุมชนด้านสิทธิความเป็นชุมชนชนบทจะเกิดผลสมบูรณ์ที่เป็นจริงได้ ต้องอาศัยนโยบายสาธารณะที่ให้สิทธิชุมชนหมู่บ้านจริง ๆ และรัฐก็จะกลายเป็น **ธรรมรัฐ** ที่แยกเป็นกลางและคอยสร้างความเป็นธรรมแก่ทั้งระบบชุมชนชนบทกับระบบชุมชนเมือง เมื่อนั้นชุมชนชนบทจึงจะได้รับสิทธิชุมชนที่จะสามารถรับหรือปฏิเสธ และประยุกต์นโยบายสาธารณะการพัฒนาของรัฐได้ตามสิทธิที่พึงได้ ไม่ตกเป็นฝ่ายถูกระงับด้านเดียวและเลือกได้เพียงทางเลือกที่ดีที่สุดลำดับสองอีกต่อไป

2.3 การประกันสิ่งแวดล้อมชุมชน

2.3.1 ทรัพยากรธรรมชาติ

สวัสดิการชุมชนเพื่อการประกันทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ ดิน น้ำ และอากาศ เกิดขึ้นจากผลผลิตของกระบวนการทางเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างจิตวิญญาณของการยอมรับกฎเกณฑ์ธรรมชาติที่อยู่รอบตัวมนุษย์ กฎเกณฑ์ในตัวมนุษย์ ระหว่างกลุ่มมนุษย์ และมนุษย์กับสัตว์อื่น ซึ่งแสดงสวัสดิการชุมชนเป็นทิศทางเดียวกันไม่ว่าจะเป็นชุมชนระดับและมิติใด โดยชุมชนหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะต้องเลือกและมีสิ่งแวดล้อมภายนอกจำนวนหนึ่งที่จัดการเองได้

ยุคพึ่งตนเอง ชุมชนหมู่บ้านชนบทมีอิสระที่จะเลือกที่ตั้งใกล้ทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนจัดการได้ เพราะยังไม่มีรัฐชาติชุมชนหมู่บ้านจึงมีความเชื่อ วิถีชีวิตและการปฏิบัติจริงที่ส่งเสริมต่อการประพฤติปฏิบัติของชุมชนในเชิงอยู่ร่วมกันและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่แวดล้อมอยู่ทุกอย่างโดยไม่ทำลายล้างจนเสียหายและแก้ไขคืนไม่ได้ ป่า ดินน้ำ อากาศ และสัตว์ป่า ฯลฯ ยังคงอุดมสมบูรณ์มานานหลายพันหลายหมื่นปีและให้ประโยชน์แก่ชุมชนมนุษย์ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งพึ่งรัฐและทุน โครงสร้างวงนอกบางส่วนร่วมมือกับปัจจัยภายนอกที่ชุมชนหมู่บ้านจัดการไม่ได้ คือ บริษัทของนายห้างฝรั่ง* ตัดไม้ใหญ่รอบชุมชนหมู่บ้านและทั่วภาคเหนือหลังการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง พ.ศ. 2398 ทำให้เกิดความสะดวกลงในการหลั่งถางพงเพื่อขยายที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย มีถนนหลวงผ่านและมีนายทุนจากภายนอกและเจ้าหน้าที่ของรัฐบางส่วนร่วมกันค้าไม้เถื่อนผสมไปกับไม้ที่ถูกตัดตามกฎหมาย และเข้มข้นมากในปี พ.ศ. 2515 จนป่าแทบจะไม่เหลือไม้โต ๆ ต่อมาถูกซ้ำเติมด้วยกลุ่มนายทุนที่เข้ามาซื้อที่ดินทำให้เกิดจากการหักล้างถางพงของคนในชุมชนบางกลุ่มที่ทำเพื่อขายต่อแก่นายทุนภายนอก โดยอาศัยเครื่องจักรกลจากภายนอกที่เข้ามารับจ้างอย่างผิดกฎหมายในป่าและในชุมชนห่างไกลจากอำนาจรัฐที่ตั้งอยู่ในเมือง

* นายทุนบริษัทประเทศอังกฤษที่เข้ามาตัดไม้รอบชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งชุมชนไม่สนใจเชื่อเป็นทางการ แต่เรียกรวมๆเช่นนี้

การออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินโดยเอาชุมชนหมู่บ้านเป็นข้ออ้าง จนน้ำในลำห้วยแห้งลงและมีไหลเพียงฤดูฝน ซึ่งรัฐก็ตามแก้ปัญหาโดยการขุดสระ เจาะบ่อบาดาล ทำฝายคอนกรีตเสริมเหล็ก เช่น ในแม่น้ำลี้ถึ่เกือบทุกหมู่บ้าน หรือประมาณ 5-10 กิโลเมตร ประกอบกับการขยายพื้นที่ทำกินขนาดใหญ่ การส่งเสริมการผลิตส่วนเกินจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว การใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ชยะที่เป็นเศษแก้ว โลหะ พลาสติก และสารเคมีอันตรายเริ่มมีมากขึ้นในชุมชน จนต้องเริ่มมีการจัดการของรัฐบาล รัฐบาลท้องถิ่น (อบต. และกม.) เพิ่มขึ้นพร้อมกับปัญหาทางด้านสังคมอื่น ที่ออกไปจากชุมชนเมือง เช่น โรคนิ่ว ยาบ้า ตัดไม้ทำลายป่า การพนัน โสเภณี หนี้สิน และวัฒนธรรมนิยมวัตถุ เป็นต้น

ขณะที่โครงสร้างวงในตามแบบของชุมชนชนบทยังทำหน้าที่เรื่อยมา กล่าวคือ การจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งจะต้องขอสูมาหรือปุจา (ขอขมาหรือบูชา) ธรรมชาติทุกครั้งและทุกปีตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนเรื่อง “ท้าวทั้ง 4” ซึ่งหมายถึง ธรรมชาติทั้ง 6 ทิศ คือ ตะวันออก ตก เหนือ ใต้ ทิศเบื้องบน (เทวดาหรืออากาศ แสงแดด และลม) และทิศเบื้องล่าง (เจ้าแม่ธรณี คือ ดินและน้ำ) การเริ่มเรียนรู้จะอนุรักษ์ป่าด้วยวิธีป่าชุมชน จากชุมชนชนบทอื่นและช่องทางนโยบายสาธารณะของรัฐเปิดให้ ต้องอาศัยการอนุญาตและยอมรับจากรัฐก่อน รวมถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมที่พึงพิงธรรมชาติ เช่น การสร้างบ้านที่ยกใต้ถุนสูงเพื่อลมพัดผ่านสบาย การปลูกพืชยืนต้นเลียนแบบต้นไม้ในป่าเพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติที่ชุมชนจัดการเองตลอดเวลาและลดทั้งต้นทุนการผลิตเพราะเก็บผลได้นานหลายสิบปี และวัฒนธรรมการออกป่าหรือหาของป่าหน้าแล้งเพื่อหลบอากาศร้อนในชุมชนเนื่องจากไม่มีต้นไม้ใหญ่จำนวนมาก และความแออัดของบ้านเรือนอันเกิดจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนครอบครัว อาจเรียกวิถีจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมแบบวงในของชุมชนเป็นแบบจัดการโดยไม่จัดการ แต่กระทำได้จำกัดลง เพราะปัจจัยภายนอกที่ชุมชนจัดการไม่ได้เข้ามาส่งเสริมวงนอกมีผลประโยชน์ทางวัตถุเงินทองและอำนาจรุนแรงและจับต้องได้ด้วยมือ และนโยบายสาธารณะเชิงเศรษฐกิจแบบทุนสนับสนุนอยู่ จึงเกินกว่าวิธีการวงในจะทดแทนได้หมด เพราะโครงสร้างวงในมีทางเลือกน้อยในสังคมปัจจุบัน

2.3.2 สาธารณสมบัติ

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันสาธารณสมบัติหรือของหน้าหมู่บ้านของชุมชนชนบททุกระดับอยู่ในจิตวิญญาณ ความเชื่อ ที่ได้มาจากหลักคำสอนของพุทธศาสนา เช่น ที่ดินของครอบครัวที่ได้มาจากธรรมชาติจากการหักล้างทางพงของบรรพบุรุษจะไม่มีใครยึดมันเอาไว้ได้หลังจากตายจึงไม่ขายต่อ แต่จะส่งมอบต่อเป็นมรดกไปยังลูกหลานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ยุคพึ่งกันเอง สวัสดิการเพื่อประกันของหน้าหมู่บ้านเป็นวัตถุที่เป็น 1 ใน 4 ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความยั่งยืนของศาสนาที่มี 4 อย่าง คือ ศาสนาวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม และศาสนพิธี ที่ล้วนเป็นปัจจัยแห่งความยั่งยืนของชุมชนชนบทจากการใช้ดำเนินชีวิตตามแนวทางของพุทธศาสนาที่เห็นว่ามวลมนุษย์ทุกคนและธรรมชาติทั้งหมดที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ เป็นสิ่งเกิดขึ้นแล้ว ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายดับไป (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ในชุมชนหมู่บ้านชนบทแล้วยังมีและใช้คู่กันมาถึงปัจจุบัน คือ 1) วัตถุ เช่น ถนน แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ฝาย วัด ฌาปนกิจสถาน ศาลา

กลางบ้าน ลานหมู่บ้าน ศาลเจ้าที่ เสาหลักบ้าน เครื่องครัว 2) บุคคล เช่น พระสงฆ์ มรรคทายก ผู้นำตามธรรมชาติ แก้วฝี 3) วัฒนธรรม เช่น ความเชื่อ ความศรัทธาในแนวทางของพุทธศาสนา ร่วมกัน รวมถึงพิธีกรรม ประเพณี ฮีต การบริหารทรัพยากรในระบบนิเวศชุมชน ฯลฯ แต่ถนนหนทางเป็นทางเท้าที่ใช้ลัดเลาะไปกับธรรมชาติของสภาพภูมิศาสตร์ มีเครื่องครัวของชุมชนและเครื่องนอนของวัดหรือของชุมชนที่หมู่บ้านช่วยกันจัดหามาโดยการจัดปอยหลวง กฐิน ผ้าป่า เป็นต้น พระสงฆ์ก็ยังมีการบวชและดูแลอุปฐากสม่าเสมอโดยแบ่งหมวดวัดขึ้นมาสับสนุน ส่วนพระธรรมคำสอนของพุทธศาสนาก็ยังลงไปในชีวิตวิญญาน และแสดงออกมาในรูปวิถีการดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และฮีต เป็นต้น

ส่วนวงนอกที่เริ่มมีตั้งแต่ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐ และทุนจนถึงปัจจุบันนั้นที่รัฐมาสร้างให้ เช่น ถนนหลวง ไฟฟ้า ประปา ฝาย น้ำล้นคอนกรีตเสริมเหล็ก ฉางข้าง สถานีอนามัย ที่พักริมทาง โรงเรียน โรงเลี้ยงหม่อน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สำนักงานกลุ่ม ที่พักริมทาง ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นแบบชุมชนเมือง ซึ่งชุมชนชนบทประยุกต์ และเลือกรับมาใช้ประโยชน์ร่วมกับวงในที่มีอยู่เดิม แต่รัฐนิยมและส่งเสริมในรูปสัญลักษณ์มิใช่โดยเนื้อหาสาระและจิตวิญญาณ เช่น การแยกโรงเรียนออกจากวัด หรือการส่งเสริมพุทธศาสนา ในปี พ.ศ. 2528 โดยสร้างพระพุทธรูปหน้าเสาธง หรือประตูรั้วโรงเรียน แทนที่จะส่งเสริมวัดจริงที่มีอยู่ภายในให้ทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ในบริบทสังคมยุคใหม่ ซึ่งทำให้สถาบันพุทธศาสนาวงในอ่อนแอและสับสนยิ่งขึ้นในหมู่คนรุ่นปีเกิดหลัง ๆ ทั่วประเทศ

2.3.3 วัฒนธรรม และประเพณี

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี หรือศาสนาพิธี และหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาให้ยั่งยืนตามวิสัยของฆราวาส ในฐานะของชุมชนอุปาสก-อุบาสิกา ที่เป็น 2 ใน 4 ศาสนบุคคล* ที่จะบำรุงปัจจัยแห่งความยั่งยืนของศาสนาที่เป็นนามธรรม

ยุคพึ่งกันเอง ชุมชนจะจัดควบคู่ไปกับสวัสดิการชุมชนด้านวัตถุและจิตใจที่เป็นปัจจัยแห่งการดำเนินชีวิตของฆราวาส และเป็นสิ่งที่ชุมชนหมู่บ้านชนบทและชุมชนชนบทระดับต่าง ๆ ใช้เป็นศูนย์กลางและหลักในการดำเนินชีวิต ตามการประพฤติปฏิบัติของเจ้าชายสิทธัตถะที่ละทิ้งวัตถุ นอกกายที่สามารถควบคุมได้ในฐานะกลุ่มผู้ปกครองตามแบบชุมชนเมืองมาเรียนรู้และยอมรับการอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติหรือสังขาร และนำหลักการดำรงชีวิตอย่างสันโดษภายใต้กฎเกณฑ์ธรรมชาติที่ใกล้เคียงกับวิถีของชุมชนชนบทด้านวัตถุ** หรือฆราวาสซึ่งเป็นหลักธรรมชาตินิยมหรือมนุษยนิยมในรูปวัฒนธรรมและประเพณี เช่น ศิลปะ การแสดง ภาษาพูด ภาษาเขียน ดนตรี วิถีการดำเนินชีวิต การรักษาศีล 5 ศีล 8 และปฏิบัติเบญจธรรม เป็นต้น ซึ่งจะมีประเพณีและฮีตประกอบตามช่วงเวลาหมุนเป็นรอบ (วัฏฏะ) ที่เปลี่ยนแปลงในรอบ 1 ปี และ 1 รอบชีวิตมนุษย์

* ศาสนบุคคล 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

** แต่ด้านปัญญาก้าวหน้ากว่าการดำรงชีวิต โดยธรรมะหรือองค์ความรู้ดังกล่าวนอกจากเป็นหลักของอริยบุคคลระดับสูง 2 ขั้นสุดท้าย คือ อนาคามีและอรหันแล้ว ยังมีส่วนสำหรับอริยบุคคล 2 ขั้นแรก คือ โสทธานและกสิทาคามี

ยุคกึ่งพัฒนาตนเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนมาถึงปัจจุบัน มีการหลั่งไหลเข้ามาของแนวความคิด วัฒนธรรม และประเพณีแบบชุมชนเมืองและสังคมตะวันตกมีมาก ชุมชนชนบทต้องมีสวัสดิการชุมชนเพื่อประกันศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ที่วังในโดยวงนอกมีวัฒนธรรมประเพณีผสมผสานกับวัฒนธรรมและประเพณีที่เอารัดเอาเปรียบกัน แข่งขัน โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นปีเกิดหลัง ๆ จนวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างต้องเลิกละไป เช่น การแต่งกายด้วยผ้าทอมือ การเล่นกีฬาพื้นบ้านบางอย่าง การแสดงฟ้อนรำ การเล่นดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น และบางอย่างต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น การทำบุญฟังเทศน์ที่วัดก็ไปเฉพาะวันพระที่สำคัญ ๆ แทนการไปทุกขึ้นและแรม 8 และ 15 ค่ำ การบวชเรียนเปลี่ยนเป็นบวชก่อนแต่งงานหรือบวชตามประเพณีมิใช่บวชเพื่อศึกษาหลักธรรมเพื่อการหลุดพ้น ประเพณีปอยหลวงของชุมชนเครือข่ายห้วยจระเข้มันเปลี่ยนมากชุมชน หมู่บ้านจึงปรับปรุงเป็นการเว้นระยะเวลาระหว่างการจัดให้ห่างออกไปหรือจัดย่อ ๆ เฉพาะบางครอบครัวที่มีฐานะดี และมาจัดในหมู่บ้านแทนจะเน้นจัดร่วมกันทั้งชุมชนที่วัดอย่างอดีต และที่สำคัญ คือ การสร้างประเพณีใหม่ ๆ ขึ้นในชุมชน เพื่อได้ตอบกับการสูญเสียวงนอกไปมาก เช่น การเริ่มประเพณีแห่ไม้สะหรี หรือแห่รูปเหมือนครูบาศรีวิชัยในวันสงกรานต์ให้คนทั้งอำเภอได้สรงน้ำ ประเพณีสรงน้ำพระธาตุวัดบ้านปางประจำปี และพิธีดำหัวเจ้าคณะตำบล ฯลฯ ท่ามกลางกระแสวัตถุนิยมจากภายนอกที่มากกระทบรุนแรง โดยเรียนรู้จากชุมชนชนบทอื่น ๆ ที่ทำมาก่อนและนำมาประยุกต์กับวังในให้เหมาะสมกับชุมชนตนเอง จึงอาจสรุปได้ว่าผลกระทบของศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีต่อชุมชนชนบท คือ การผลิตซ้ำและการดำรงอยู่ของความเป็นชุมชนชนบทในจิตวิญญาณแบบ ธรรมชาติของชุมชนที่ตัดสินใจเลือกวิถีชีวิต ที่ตั้ง ระบบนิเวศน์ และระบบคุณค่าตามแนวทางของพุทธศาสนา และการเลือกระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนที่กลับมาประกันศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี โดยความสมัครใจไม่อาศัยการโฆษณากระตุ้นความอยาก สื่อสารด้วยวิถีการบอกบุญที่จะมาร่วมกันในระดับที่สูงและละเอียดกว่าสวัสดิการด้านวัตถุอื่น

3. สวัสดิการชุมชนจากกระบวนแจกจ่าย/บริโภคของเศรษฐกิจชุมชน :

การอนุเคราะห์ชุมชน

สวัสดิการชุมชนด้านการอนุเคราะห์ชุมชนนี้เป็นสวัสดิการแบบให้เปล่าทั้งด้านวัตถุ จิตใจ และคุณธรรมที่อยู่เหนือการยึดถือวัตถุ ทำให้จิตใจเกิดการหยั่งรู้ว่าสรรพสิ่งในจักรวาลเป็นส่วนหนึ่งในกฎเกณฑ์ธรรมชาติ ซึ่งระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทแต่ละระดับที่เป็นตัวแสดงที่อยู่ในสภาวะที่สมดุลหรือแข็งแรงตามวิถีชุมชนฆราวาสที่จัดสวัสดิการชุมชนเพื่อบุคคลหรือกลุ่มชุมชนที่อ่อนแอกว่าหรือหลุดจากวิถีชุมชน ฆราวาส ดังนั้นคำว่าอ่อนแอในที่นี้จึงมี 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่ไม่อยู่ในวิสัยของฆราวาสเพราะเสียสละตัวเองเพื่อพัฒนาปัญญาความรู้ทั้งชั่วคราว และถาวร และกลุ่มที่อ่อนแอและสัตว์เพราะมีความบกพร่องทั้งด้านเงื่อนไข และธรรมชาติ เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนระดับชุมชนสิ่งมีชีวิตในโลกที่เกี่ยวข้องกันอย่างเสมอภาค เป็นวัฒนธรรมการจัดการหรือบริหารที่เกิดจากพื้นฐานภูมิปัญญาของชุมชนหมู่บ้านชนบทที่สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมได้จำนวนหนึ่งให้

เกิดความสมดุลในระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนแก่นมนุษย์ สัตว์ และสิ่งรอบข้างเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย เมื่อแบ่งตามตัวแสดงที่รับผลแล้ว กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนจะให้ผลผลิตแก่สวัสดิการชุมชนด้านการอนุเคราะห์ชุมชนเชิงรับ-รุก 4 ประเภท คือ

3.1 การถวายทาน

สวัสดิการชุมชนเพื่ออนุเคราะห์ชุมชนโดยการถวายทานนั้นเกิดจากความสมัครใจของชุมชนครอบครัวจำนวนหนึ่งหรือหลายชุมชนครอบครัวที่จัดสวัสดิการแด่พระภิกษุสงฆ์และนิกบวชที่สละตนเองไปบำเพ็ญเพียรในชุมชนสังฆะหรือชุมชนนิกบวชในวัดประจำชุมชนหมู่บ้านตามวัฒนธรรมและประเพณีที่ไม่อาจประกอบกิจการงานตามแบบฆราวาสได้ แต่ศึกษาหาปัญญา (ไม่ใช่แค่ความรู้) มีสิ่งสอนฆราวาสในชุมชนหมู่บ้านต่อไป ดังเช่นที่ครูบาศรีวิชัยเคยทำ

ยุคฟุ้งกันเองนั้นจะอยู่ในรูปของการจัดการบวชเรียนร่วมกันแก่กุลบุตรหลายๆ ครอบครัวที่มีบุตรชายเข้าสู่วัยบวชเรียนหรือตอนย่างเข้าสู่วัยรุ่นของทั้งชุมชนหมู่บ้าน และทำบุญตักบาตรตอนเช้าและถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ (เมื่อค่าพระสงฆ์จะไม่เงิน) โดยสิ่งที่ถวาย คือ ปัจจัยแห่งการยังชีพที่มีทั้งอาหารและของใช้จำเป็นในการดำรงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนโดยถือว่าการถวายทานนี้เป็นสวัสดิการที่มอบแก่กลุ่มบุคคลที่มีบารมีสะสมตัวมาจากชาติปางก่อนๆ จึงมีเนตรขำบารมี (เห็นคุณค่าของการออกบวชได้ง่ายกว่าคนทั่วไป) ในชาตินี้ภูมิธรรมและสติปัญญาสูงกว่าฆราวาสและมีคุณค่าต่อการสั่งสอนอบรมเพื่อผลิตซ้ำจิตวิญญาณแห่งความเป็นชุมชนและศูนย์กลางของชุมชนอย่างหนึ่ง ซึ่งในคำกล่าวถวายเป็นภาษาบาลีที่ถอดเป็นภาษาไทยภาคกลางได้ว่า “ข้าฯ แต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาหารอีกทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหารอีกทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขของข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ” ซึ่งจะเห็นว่า

1. พระภิกษุสงฆ์ในมุมมองของชุมชนหมู่บ้านชนบทนั้นเป็นผู้เจริญกว่าฆราวาส จึงใช้คำว่า “น้อมถวาย”

2. เป็นกิจของชุมชนทำร่วมกัน จึงใช้คำว่า “ข้าพเจ้าทั้งหลาย”

3. วัตถุประสงค์เพื่อสิ่งที่เป็นจริงทางจิตใจ คือ “ความสุข” และเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิด “ประโยชน์” ในการดำรงชีวิตประจำวันแบบพอเพียงทางโลกของฆราวาส

4. สิ่งที่ถวายมีทั้งอาหารและของใช้อื่น ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังอยู่ในรูปของการถวายผ้าป่า กล้า หรือร่วมกันสร้างและซ่อมแซมวัด รวมถึงการถวายแรงงาน ความสมัครใจหรือศรัทธา วัตถุ และความรู้ทักษะต่าง ๆ เช่น ในกรณีครูบาศรีวิชัยที่นำสร้างวัดบ้านปางบน เนื้อที่ 160 ไร่บนเขา และนำสร้างและบูรณะวัดร้างในภาคเหนือของไทยและแถบชายแดนลาวและพม่าที่ติดกับไทยภาคเหนือปัจจุบันได้จำนวนเกินกว่า 1,000 หลัง (เพราะมีวัดหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ชื่อ “วัดพันหลัง” เมื่อสร้างและบูรณะมาได้ถึง 1,000 หลัง) รวมถึงถนน สะพาน อีกจำนวนหนึ่ง กรณีปัจจุบันที่นำโดยหลวงตามหาบัวที่สามารถนำชุมชนชนบทและชุมชนเมืองบางส่วนมาดำเนินงานโครงการ“ผ้าป่าช่วยชาติ” ในปัจจุบัน) แสดงถึงชุมชนชนบทจะจัดสวัสดิการชุมชนด้านนี้มาก ๆ และมีพลังข้ามพรมแดนการปกครอง พรมแดนรัฐ และเขต

แดนบุดูชนได้ และยังมีอำนาจที่เป็นธรรมสั่งให้รัฐและทุนทำหน้าที่ต่อเงินก้อนนี้อย่างธรรมรัฐและทุนนิยมที่ก้าวหน้าได้อีกด้วย ทั้งนี้ต้องนำโดยพระสงฆ์ที่มีบุญบารมีสูงมาก

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนถึงปัจจุบัน วงนอกได้ทำให้ภาพดั้งเดิม หลบไปอยู่ที่โครงสร้างวงใน โดยโครงสร้างวงนอกทำหน้าที่ช่วยประยุกต์และปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการถวายทานเป็นอย่างอื่น เช่น ถวายทานเนื่องในวันเกิด วันแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือเมื่อประสบความสำเร็จบางอย่าง ฯลฯ โดยเพิ่มและเปลี่ยนสิ่งของเป็นเงินและของใช้ตามสมัยนิยม เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ เป็นต้น ส่วนวงในของทั้งหมู่บ้านจะร่วมกันเฉพาะวันพระสำคัญ จำนวน 7 ครั้งใน 1 ปี ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคร่งในวัตรปฏิบัติจะทำบุญตักบาตรทุกเช้า และร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่มีการถวายทานทุกครั้งทั้งในวัดของชุมชนหมู่บ้านและชุมชนเครือข่ายห้ววัด รวมถึงการร่วมกันสร้างกุฏิ ศาลา วัด เพื่อได้มีโอกาสมีของเก็บกระดุกเมื่อตายลงไปที่ผาภูฏีหรือฐานพระพุทธรูปที่เป็นประธาน เพื่อดวงวิญญาณของครอบครัวและเพื่อนฝูงที่รักใคร่ที่ตายไปแล้วจะอยู่ร่วมกันที่ในวัด และได้ฟังพระเทศน์ทุกเช้าค่ำ ไม่ต้องล่องลอยระหกระเหิน

3.2 การดำหัว

สวัสดิการชุมชนเพื่ออนุรักษ์ชุมชนด้านการดำหัวนั้น ชุมชนครอบครัว ชุมชนเครือญาติ และชุมชนผู้อ่อนอาวุโสจัดสวัสดิการด้านวัตถุผสมจิตใจและคุณธรรมสำหรับผู้อาวุโสที่เป็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณ โดยสมัครใจและสอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรม และชีวิตของชุมชนหมู่บ้านแต่ละแห่งและแต่ละช่วงเวลาที่แตกต่างกันบ้าง

ยุคพึ่งกันเองประเพณี และวัฒนธรรมการดำหัว ผู้อาวุโส ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณปกติจะจัดพร้อมกันไปกับการถวายทานหรือทำบุญที่วัดในวันสำคัญทางศาสนาที่วัด โดยนำอาหาร ขนม ลูกหมาก ผลไม้ ข้าวตอก ดอกไม้ เสื้อผ้า ของใช้ ยารักษาโรค ไปดำหัวหรือมอบให้โดยไม่หวังผลตอบแทนทางวัตถุ ซึ่งผู้รับจะอวยพรทั้งด้วยคำพูดธรรมดาแต่ออกจากใจหรือบทสวดให้พรแบบพระสงฆ์ โดยผู้น้อยจะเป็นฝ่ายเดินทางไปหาที่บ้านและไปพร้อมกันทั้งสามภรรยา และลูกหลาน ซึ่งจะเป็นโอกาสให้ได้ซักถามแนะนำสาระทุกข์สุขดิบและติดตามภาวะสุขภาพหรืออาการเจ็บไขของผู้อาวุโส และได้รับพรและคำแนะนำเรื่องครอบครัวและการงานแก่ครอบครัวผู้อ่อนอาวุโส รวมถึงการพาสมาชิกใหม่ของครอบครัว เช่น เขย สะใภ้ บุตร หลาน หรือคู่รักไป แนะนำหรือพิจารณาอุปนิสัยใจคอและหน้าตา ฯลฯ แต่หากเป็นช่วงปีใหม่เมืองหรือสงกรานต์จะเรียกว่า “อาบนํ้าดำหัว” หรือ “รดนํ้าดำหัว”

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนยังมีการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างสะดวกเพราะถนน การคมนาคมสะดวก วัตถุและสิ่งของที่จะนำไปดำหัวมีมากมายและหาง่าย และรัฐและทุนภายนอกเองก็ส่งเสริมสวัสดิการชุมชนด้านนี้ แต่วัตถุประสงค์และบุคคลผู้รับจะเพิ่มและเน้นหัวหน้างานหรือผู้นำทางการ ซึ่งเกิดผลกระทบที่ดี คือ เกิดการสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สั่งสอน ตักเตือนจากการพบปะกัน และมีผลต่อผู้อาวุโสหรือคนชราที่มีลูกหลานไปมาหาสู่ เอาใจใส่ตลอดเวลาและเป็นโอกาสได้กลับมาเยี่ยมบ้านเกิด พบปะญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง

3.3 การแบ่งปันและแลกเปลี่ยน

สวัสดิการชุมชนเพื่ออนุเคราะห์ชุมชนในรูปการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนวัตถุสิ่งของและประสบการณ์ความรู้ และปัญญานั้น ดำเนินการโดยไม่คำนึงถึงอาวุโส และส่วนใหญ่จะเป็นระหว่างกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกันอยู่แล้ว เช่น ระหว่างสมาชิกของชุมชนเครือข่าย เพื่อนฝูงตามความสมัครใจและโอกาส

ยุคพึ่งกันเอง เมื่อมีการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียน ดำหัว หรือมาร่วมพิธีตามประเพณีในหมู่บ้านที่ต่างชุมชนหมู่บ้าน จะมีการแบ่งปันและ/หรือแลกเปลี่ยนสิ่งของทั้งของกินของใช้และปัจจัยการผลิตระหว่างกัน โดยใช้สิ่งของที่เหลือกินเหลือใช้ที่ดีกว่าหรือแปลกใหม่กว่าเดิมเพื่อแสดงน้ำใจ ความรัก เมตตา สงสาร และเกื้อกูลกันและกันไม่คำนึงถึงความได้เปรียบหรือเสียเปรียบใน 5 รูปแบบ คือ

1. การให้ยืม ส่วนใหญ่เป็นปัจจัยการผลิต เช่น วัว ควาย ไถ เกวียน มีด ขวาน เลื่อย สິ่ว จอบ เสียม กระบุง ตะกร้า เป็นต้น เป็นการยืมในหมู่เครือญาติ เพื่อนบ้าน บางครั้งรวมไปถึงการไหว้วานของแรงงานมาช่วยทำงานบางอย่าง

2. การให้แบ่งปัน กระทำในบางโอกาสที่เหมาะสม เช่น เป็นชุดที่เก็บเกี่ยวผลผลิต หรือ สิ่งของที่จะให้ได้ หรือคราวที่มีลูกหลานมาเยี่ยมเยียนหรือดำหัว เมื่อจะลาจากกันผู้อาวุโสจะแบ่งปันให้ เช่น เสื้อผ้า ของใช้ ให้ศีลให้พรด้วยการผูกข้อมือด้วยเส้นด้าย การมาช่วยทำงานในกิจกรรมที่สวน/ไร่/นา เจ้าของสวน/ไร่/นาก็จะแบ่งปันผลผลิตให้หลังเก็บเกี่ยว เป็นต้น สิ่งของที่มีมักแบ่งปัน เช่น ข้าวใหม่ ของหายากจากทะเล/แม่น้ำและป่า อาหารต้นฤดูจากป่า ของที่มีจำนวนน้อยหรือหายาก พืชผักผลไม้ที่ปลูกเองแต่ไม่มีในบ้านผู้รับ อาหารหรือสมุนไพรบำรุงสุขภาพ และหัตถกรรมที่ผลิตเอง เป็นต้น

3. การแถม เช่น จากของเหลือหรือถูกใจที่จะแบ่งให้เพิ่มเติมจากที่ซื้อหรือแลกหรือเห็นความจำเป็นว่าจะใช้แต่ยากจนเงินทองหรือมีสิ่งของที่จะนำมาแลกมีจำนวนน้อย ก็จะแถมเพิ่มเติมให้จนพอกินพอใช้

4. การแลกเปลี่ยนระหว่างสิ่งของต่างชนิด ของต่างเขตภูมิภาคประเทศ โดยไม่คำนึงถึงการได้เปรียบเสียเปรียบ เช่น พริกแลกข้าวหรือปลา ข้าวแลกกลอย เป็นต้น

5. การซื้อต่อในราคาถูก เช่น ส่งของที่ซื้อหรือได้มาแต่ไม่ได้ใช้ หรือหมดความจำเป็น จะขายต่อแก่ญาติ เพื่อนฝูงในราคาถูก หรือให้มาช่วยทำงาน เป็นต้น

ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุนรูปแบบวิธีการยังคงอยู่ที่วงในแต่วัตถุสิ่งของเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น ยีมรถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์ ควายเหล็ก เงิน กระเป๋าเดินทางใบใหญ่ ฯลฯ เพิ่มขึ้นมาในวงนอก และการแลกเปลี่ยนอาจเป็นในรูปกึ่งซื้อ-กึ่งจ้าง เพื่อให้มีเงินสดสำหรับใช้จ่ายในชีวิตประจำวันในบริบทปัจจุบัน โดยทำให้เสร็จเป็นกรณีหรือครั้งคราวตามโอกาสไม่มีแบบแผนที่ตายตัว และไม่กักตุนวัตถุและสิ่งของที่แบ่งปันแลกเปลี่ยนกันนี้

3.4 การกรวดน้ำ

สวัสดิการชุมชนเพื่ออนุเคราะห์โดยการกรวดน้ำนี้ ผู้จัด คือ ชุมชนที่มีชีวิตอยู่ ส่วน

ผู้รับ คือ เจ้ากรรมนายเวร คนตาย ผีตายห่า (ตายเพราะเป็นโรค) ตายโหง (ตายเพราะอุบัติเหตุ) ผีไม่มีญาติ เปรต สัตว์นรกที่ได้รับทุกขเวทนา และเทวดาที่กำลังได้รับสุขเวทนาเพียงด้านเดียว ไม่มีโอกาสเกิดเป็นสัตว์มนุษย์ที่จะเป็นโอกาสได้ปฏิบัติธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนสามารถบรรลุธรรมเป็นอริยบุคคลขั้นสูงสุด คือ อรหันต์ ได้ โดยอยู่ในรูปแบบของการเลี้ยงผี ทำบุญ หรืออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้สัตว์โลกที่ยังเวียนว่ายในวัฏฏะสงสารทั้ง 3 โลก โลกมนุษย์ โลกนรก โลกสวรรค์

สวัสดิการชุมชนในยุคพึ่งกันเองและกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนจนถึงปัจจุบัน โครงสร้างวงในของชุมชนหมู่บ้านมีสวัสดิการชุมชนด้านนี้เหมือนเดิมโดยภายนอกมองไม่ออกหรือออกก็เข้าใจว่าเป็นเรื่องมง่ายไร้เหตุผล และบางอย่างวงนอกหรือภายนอกเองก็ทำเหมือนกันเมื่อถึงคราวของตนเองจริงๆ ซึ่งอาจจัดร่วมกับประเพณีทำบุญถวายทานพระสงฆ์ หรือเมื่อมีเหตุการณ์เคราะห์ร้าย อุบัติเหตุ หรือหมอดูหรือญาติผู้ใหญ่ทำนายทายทัก เช่น ประเพณีที่ในพิธีศพจะมีขันโตกอาหารแกงศพ ทุกมื้อ หลังการเผาแล้วอีก 3 วัน ในการทำบุญ 100 วัน และในวันพระสำคัญ นอกจากอาหารแล้วยังต้องมีดอกไม้ธูปเทียน ของใช้จำลองประกอบไปด้วย อาจรวมถึงเหล้าด้วย โดยสังคมแบบภายนอกที่เป็นวัตถุนิยมหรือทุนนิยมเข้มข้นจะไม่ถือว่าเป็นสวัสดิการชุมชน เช่น ในสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ศพของ ธกส. ที่เน้นช่วยเหลือเงินสงเคราะห์ศพของสมาชิกที่ตายไปเท่านั้น แต่ไม่สนใจการเลี้ยงผี ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ศพตามประเพณีของชุมชน หมู่บ้านชนบท เป็นต้น

สวัสดิการชุมชนเพื่ออุเคราะห์ชุมชนเหล่านี้ เกิดจากความสมัครใจที่เหลืล้นออกมาจากจิตวิญญาณและแนวทางการคิด การปฏิบัติของชุมชนหมู่บ้านชนบท และในยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนทั้งแบบรวมอำนาจและกระจายอำนาจก็ไม่มีเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาสาระที่วงในจมองเห็นความแตกต่างกัน แต่วงนอกจะเปลี่ยนเฉพาะวัตถุประสงค์ของที่เพิ่มเงินทองและสิ่งของตามยุคสมัยที่ใช้ในพิธีการเข้าไป สำหรับชุมชนหมู่บ้านชนบทที่พุทธศาสนาสอนให้สำนึกเรื่องการตายอยู่ตลอดเวลานอกจากจะมีผลดีต่อจิตใจที่เมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้ง 3 โลกแล้ว ในกลุ่มชุมชนที่มีชีวิตอยู่จะเกิดความรักใคร่กลมเกลียวสามัคคีกันมากขึ้นขณะยังมีชีวิตอยู่จริงในวันนี้

สรุปแล้วสวัสดิการชุมชนทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวมีความสัมพันธ์กัน เพราะเป็นส่วนประกอบของระบบสวัสดิการเชิงรุกหรือรุก-รับคู่กันไป บูรณาการ เบ็ดเสร็จ ไม่กักตุน ไม่แก่งแย่ง (เพื่อการพึ่งตนเองของปัจเจกชน) และอาศัยส่วนเหลือตามความสมัครใจและคุณธรรมภายในเศรษฐกิจชุมชน โดยสวัสดิการชุมชนมีแบบแผนที่ชัดเจนในยุคพึ่งกันเอง แต่ต้องหลบไปทำหน้าที่ในโครงสร้างวงในในยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุน ขณะที่โครงสร้างวงนอกทำหน้าที่รับและประยุกต์สวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนแบบเหมารวมที่รัฐและทุนที่จัดให้มาใช้ประโยชน์ต่อชุมชน จึงอาจสรุปได้ว่าระบบเศรษฐกิจคู่ขนานและสวัสดิการคู่ขนานมีดำรงอยู่แล้วในระบบชุมชนชนบทมานานจนถึงปัจจุบัน หรือหากพิจารณาร่วมกันไปก็หมายความว่าเกิดระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการไว้ขนานบนพื้นที่ตั้งของชุมชนหมู่บ้านชนบทมานานร้อยกว่าปีแล้วเช่นกัน และเป็นวัฒนธรรมชุมชน

ชนที่ชุมชนหมู่บ้านชนบทในบริบทสมัยใหม่สร้างขึ้นจากภูมิปัญญาเพื่อว่าชุมชนจะสามารถจัดการบริหารและรักษาความสมดุลในองค์ประกอบทางเศรษฐกิจและสังคมในระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทให้ยั่งยืนต่อไป

เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทมีศักยภาพในตัวเองและเป็นความหวังของชุมชนชนบททุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชนครอบครัว ชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนเครือข่ายระดับชาติ และชุมชนเครือข่ายระดับนานาชาติเสมอมา แม้จะทำหน้าที่ได้ประมาณครึ่งหนึ่งในโครงสร้างวงในในยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนและปัจจุบัน ดังตัวอย่างกรณีสวัสดิการชุมชนเครือข่ายบางด้านที่นำโดยครูบาศรีวิชัยในอดีตที่สามารถทำหน้าที่ข้ามเขตการปกครอง พรหมแดนของรัฐ และพรหมแดนของปฤชณาแล้ว และตัวอย่างที่นำโดยหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน หลวงพ่อคุณ หลวงพ่อanan สมณะโพธิรักษ์ พระพะยอม และพ่อประยงค์ รณรงค์ ฯลฯ ในปัจจุบัน รวมถึงชุมชนกลุ่มธรรมชาติ เช่น ชุมชนกลุ่มเหมืองฝาย ชุมชนหัววัด ชุมชนเครือข่าย และชุมชนทางประเพณี ฯลฯ

*****

บทที่ 6

พลวัต ศักยภาพ และความยั่งยืนของทั้งสองระบบ : ระบบไขว้ขนาน

ภายใต้ระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่แม้จะเป็นชุมชนระบบจุลภาคที่หลากหลาย และเล็กกว่ารัฐมาก แต่เป็นระบบที่มีองค์ประกอบของโครงสร้างในการทำหน้าที่เพื่อผลิตซ้ำสภาวะธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนตามแบบของชุมชนชนบทและจัดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนที่ครบถ้วน และมีความตัวแสดง นิยาม บริบท แบบแผนกิจกรรม ยุทธศาสตร์การบรรลุวัตถุประสงค์ และผลกระทบที่แตกต่างกันออกไปตามระดับและมิติ กาล และเทศะที่แตกต่างกันออกไป และแตกต่างไปจากระบบชุมชนเมืองหรือรัฐและทุนแทบจะสิ้นเชิง เพราะเป็นคนละระบบกัน แต่เป็นชุมชนเปิดที่มีความยืดหยุ่นที่สูงในการอยู่ร่วมกับระบบอื่นที่แตกต่าง โดยปัจจุบันบนที่ตั้งของชุมชนชนบทมีโครงสร้าง 2 วง ที่โครงสร้างวงในทำหน้าที่ผลิตซ้ำเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนอย่างชัดเจนในโครงสร้างโดยรวมของตัวแสดงคือระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท

การมีที่ตั้งถาวรทำให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นแบบพึ่งการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และประมง โดยอาศัยความอุดมสมบูรณ์จากธรรมชาติมาก เช่น ดิน น้ำ อากาศ แสงแดด และอาศัยแรงงานจากความกลมเกลียวสามัคคีของชุมชนครอบครัว ชุมชนเครือญาติ และชุมชนเพื่อนบ้านเป็นหลัก รวมถึงชุมชนตามประเพณีการขอแรงหรือลงแขก ซึ่งเป็นชุมชนที่สูงกว่าระดับครอบครัวในบางช่วงและบางกิจกรรมที่จำเป็นต้องใช้แรงงานเข้มข้น เช่น ตอนเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต เพราะต้องทนกับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปโดยไม่รอใคร เช่น เมล็ดข้าวที่แก่จัดแล้วเก็บเกี่ยวไม่ทันก็จะร่วงเสียหายหรือหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วภายใน 2-3 วันต้องตีข้าวให้เสร็จก่อนที่เมล็ดจะร่วงหล่น หรือฝนอาจจะตกลงมาสร้างความเสียหายแก่ผลผลิต และต้องขึ้นเข้างานทันที เป็นต้น

โครงสร้าง-หน้าที่และกระบวนการของระบบชุมชนชนบทไทยที่เป็นตัวแสดงทำให้เกิดการทำหน้าที่จัด รับ และประเมินผลสวัสดิการชุมชนร่วมกับเศรษฐกิจชุมชนชนบทไทยนั้นเป็นระดับจุลภาคที่หลากหลายและแตกต่างไปจากระบบสวัสดิการสังคมและเศรษฐกิจชาติกระแสหลักระดับมหภาคที่จัดโดยรัฐและทุนดำเนินการจัดให้แก่ชุมชนหมู่บ้านชนบททั้งในรูปบุคคล กลุ่ม และชุมชนหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ชุมชนชนบทเป็นเพียงฝ่ายรับเป็นหลักในกระบวนการเหล่านั้น ซึ่งจะได้ผลดีมากในชุมชนเมืองที่มีวิถีชีวิตแบบปัจเจกชนหรือเป็นการรวมกลุ่มของปัจเจกชนในรูปองค์กรหรือบริษัท/โรงงาน เพราะความหลากหลายของสมาชิกทำให้ต้องการสวัสดิการเชิงรับแก่ชุมชนหมู่บ้านมากกว่าเชิงรุกแบบที่ชุมชนชนบทมีและใช้กันอยู่ตามทุนทางสังคมหรือภูมิคุ้มกันทางสังคมมากเหลือเฟือจากธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน (อาจเรียกว่ามือที่มองไม่เห็นของเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชน) โดยหลักแล้วระบบเศรษฐกิจชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคที่กำหนดจากปัจจัยการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในระบบชุมชนชนบทนี้ระบบสวัสดิการชุมชนคือปัจจัยการผลิตที่เป็นทรัพยากรทั้งด้านกายภาพและวัฒนธรรมการบริหารที่สร้างและใช้ในกระบวนการทาง

เศรษฐกิจชุมชนอย่างแนบแน่น ขณะที่ความต้องการรับสวัสดิการชุมชนพื้นฐานยังคงเดิม คือ ปัจจัย 4 นั้นเอง ดังนั้นเศรษฐกิจชุมชนจึง**ไม่จำเป็น**ที่ต้องเปลี่ยนแปลงมากมายตามไปด้วย จึงเป็นคำตอบที่ทำให้ทราบว่า การที่เศรษฐกิจชุมชนที่ซ่อนอยู่ในของโครงสร้างระบบชุมชนในปัจจุบัน**ไม่หิวหว่า** ไม่สะตูดใจ และไม่น่าสนใจของชุมชนเมืองหรือรัฐและทุน จนเป็นที่มาของเหตุผลที่ว่าเมื่อรัฐและทุนมีโอกาสเป็นฝ่ายกระทำในสังคมจึงต้องทุ่มพลังด้านต่างๆ เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของชุมชนชนบท หรือ Non (market) economy ในอดีตหรือที่วงในปัจจุบันให้เป็นเศรษฐกิจตลาด (Market economy) ตามระบบของชุมชนเมือง โดยใช้นโยบายสาธารณะที่เหมาะสมว่าชุมชนชนบทเป็นส่วนขอบของสังคมไทยที่มีระบบชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางในรูปโครงการพัฒนาชุมชนชนบท และได้ผลบ้างในวงนอกดังที่กล่าวมาแล้ว และจึงไม่แปลกที่รัฐและทุนจะเหมารวมว่าวงนอกของระบบชุมชนที่เป็นเหมือนส่วนพื้นน้ำของก้อนน้ำแข็งเป็นระบบชุมชนหมู่บ้านทั้งหมด เพราะไม่เข้าใจหรือไม่สนใจระบบที่มีแบบแผนตามความสมดุลในองค์ประกอบทุกอย่างในระบบชุมชนหมู่บ้านที่เป็นแกนแท้ที่อยู่ในโครงสร้างวงใน หรือพูดในมุขกลับก็จะได้ว่า ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบท(ที่ซ่อนอยู่ใน)นั้น**มีอยู่จริงและมีศักยภาพ**ที่สามารถดำรงอยู่ได้และมีกิจกรรมอย่างยั่งยืนข้ามกาลเวลาและรุ่นคนมาได้ถึงปัจจุบัน

ปรากฏการณ์ที่ระบบสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทไทยที่มีระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบสนับสนุนและทำหน้าที่บูรณาการไขว่คว้าช้อนกับระบบเศรษฐกิจชุมชนมาตั้งแต่ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนเมื่อประมาณ 120 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ยังคงเป็นระบบสวัสดิการที่เข้มแข็งอยู่มากโดยรวม ความเสียหายบางส่วนจะเกิดที่ส่วนของวงนอก และผลกระทบจากวงนอกเข้ามาสู่ในบางส่วน เช่น แม้ส่วนใหญ่ของวงนอกจะเป็นหนี้ ธกส. แต่ยังสามารถใช้ที่ดิน แรงงาน และวิธีการผลิตเพื่อการยังชีพแบบดั้งเดิมได้ตลอด เพราะการเป็นหนี้เป็นนามธรรมและจะมีผลก็ต่อเมื่อมีตัวแสดงเล่นตามอิทธิพล ซึ่งไม่ส่งผลกระทบชาติการออกจริงและเจริญเติบโตของข้าว ข้าวไร่ ถั่วลิสง มะละกอ มะพร้าว มะม่วง ลำไย ผักบุ้ง กระถิน ถั่ว งา ชะอม ตำลึง หน่อไม้ไผ่ เห็ด ผักหวาน ปลา และของป่าต่างๆ เป็นต้น การหมุนเวียนในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนที่ให้ผลผลิตเป็นสวัสดิการชุมชนด้านอาหารแก่ครอบครัวต่างๆ จึงดำรงอยู่ต่อไปได้ แม้คุณค่าทางจิตใจในอาจเสียสมดุลลงไปมาก แต่ก็ยังมีครอบครัวอีกจำนวนหนึ่งไม่ได้เป็นหนี้สินเลย และเป็นกลุ่มที่น่าสนใจยิ่งว่าคงอยู่ได้อย่างไรโดยไม่เป็นหนี้สินตามการส่งเสริมของระบบรัฐและทุน เพราะเป็นจุดแข็งของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทระบบจริง

ความเสียหายที่วงนอกของตัวแสดงระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านแต่การคงอยู่และทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์เดิมอย่างไม่เปลี่ยนแปลงวงในท่ามกลางสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีกลไกที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพเช่นนี้ การเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการไปบ้างตามเงื่อนไขภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป เหล่านี้แสดงถึงศักยภาพที่ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการสังคมจากรูปแบบวิธีการและจิตวิญญาณอื่นๆ ที่ยึดถืออำนาจนิยมที่ต้องการครอบงำเอาชนชั้นวรรณาตรวมถึงชุมชนมนุษย์ในวิถีชีวิตอื่นไม่สามารถทะลุทะลวงเข้าไปถึงจิตวิญญาณและ

พฤติกรรมของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทได้ย่ำแย่ลงในช่วงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ซึ่งเกิดจากเงื่อนไขที่สำคัญหลายประการ ดังนี้

1. การเป็นคนละระบบตั้งแต่ตัวแสดง การจัด รับ และการประเมินผล บนบริบทของการดำรงชีวิตของชุมชนหมู่บ้านชนบทแบบมีที่ตั้งถาวรและที่มีปัจจัยภายในและโครงสร้างวงในตามแบบของชุมชนหมู่บ้านชนบทเป็นฐาน และนิยามความหมายตามจิตวิญญาณและความเชื่อที่ตั้งอยู่บนความเป็นจริงตามกฎธรรมชาตินิยม และความพยายามที่ชุมชนหมู่บ้านจะเข้าถึงสัจจะธรรมหรือกฎธรรมชาติที่พุทธศาสนาได้อธิบายและสั่งสอนให้ระบบชุมชนชนบททั้งมวลทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว

2. บริบทที่ชุมชนหมู่บ้านชนบทมีที่ตั้งถาวรแบบระบบชุมชนเมือง และแทบจะไม่สามารถขยายหรือย้ายที่ตั้งไปอื่นทั้งชุมชนได้อีกแล้วในอนาคต และรูปแบบวิธีการแบบสันติหรือหิงสาของระบบชุมชนชนบทบนความสัมพันธ์ที่มีต่อระบบชุมชนเมือง ทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งกับระบบชุมชนเมืองที่มีกลไกด้านหนึ่งที่โหดร้ายที่สามารถบดขยี้ระบบชุมชนชนบทได้ ดังเช่นการปราบปรามเงี้ยวเมืองแพร่หรือขบถผีบุญในภาคอีสานในรัชกาลที่ 5 เมื่อ 100 กว่าปีที่ผ่านมา ขณะที่ชุมชนหมู่บ้านชนบทไม่เคยรวมตัวกันใช้กำลังโจมตีชุมชนเมืองมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทยและเอเชีย ศัตรูของชุมชนหัวเมืองก็คือหัวเมืองด้วยกัน

3. การมีและอยู่ในสภาพแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยโดยธรรมชาติ และชุมชนหมู่บ้านจัดการเองได้เป็นความโชคดีที่ของระบบสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทไทยที่มีที่ตั้งอยู่บนแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพแถบเส้นศูนย์สูตรเช่นนี้ และมีระบบเทคโนโลยีธรรมชาติคอยสนับสนุนช่วยเหลือในกระบวนการผลิตอย่างสอดคล้องและเหมาะสม เช่น การงอกเองของพืชและเห็ด (เช่น ผักบั้งหรือผักตำลึงในชุมชนหมู่บ้านที่จะงอกมากขึ้นและงามกว่าเดิมหากถูกเด็ดยอด) การวางไข่ของปลา ดังนั้นในระบบชุมชนของไทยและเอเชียจึงมีพืช ผัก ผลไม้กินสดๆ ได้ตลอดปีโดยไม่ต้องกักตุน สะสม หรือถนอมไว้กินบางฤดูจนได้กินของไม่สดเหมือนประเทศตะวันตก

4. การมีและใช้โครงสร้างวงในทำหน้าที่ผลิตซ้ำระบบเศรษฐกิจชุมชนและ/หรือสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านเชิงจิตวิญญาณและวัฒนธรรมที่สูงขึ้นไปจากสวัสดิการชุมชนเชิงศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี และจิตใจ จิตสาธารณะ และคุณธรรม ล้วนเป็นหลักประกันความเป็นชุมชนชนบทและในกระบวนการเดียวกันอยู่ตลอดเวลาและตลอดมา

เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทไทยมีศักยภาพทำหน้าที่แบบพึ่งกันเองเป็นหลักจากการนำส่วนเกินจริงในระบบชุมชนจุลภาคต่างๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลายมาสร้างเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนเครือข่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากตัวอย่างในอดีตสมัยครูบาศรีวิชัยที่แสดงศักยภาพในการบริหารเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนนานาชาติบนความเข้มแข็งจากพื้นฐานที่แท้จริงของระบบทั้งสองของคนส่วนใหญ่ของประเทศไทย นับว่าเป็นภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่เป็นภูมิคุ้มกันและทุนทางสังคมที่สำคัญมีอยู่ในสังคมไทยและเอเชีย แต่ถูกมองข้ามโดยรัฐและทุนพยายามนำเอาจิตวิญญาณและวิถีการดำเนินชีวิตที่มุ่งเอารัดเอาเปรียบกันจาก

สังคมตะวันตกมาบังคับเป็นนโยบายสาธารณะเพื่อใช้ อันเป็นการลดทอนศักยภาพระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทของคนส่วนใหญ่ให้เสื่อมลงไป

สรุปแล้วพลวัตบนศักยภาพการพึ่งกันเองตามโครงสร้างหน้าที่และกระบวนการของเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทไทย มีความยั่งยืนต่อเนื่องมา 3 ยุคได้ เศรษฐกิจชุมชนคู่ขนานกับเศรษฐกิจทุน และสวัสดิการชุมชนคู่ขนานอยู่กับสวัสดิการสังคม และระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทก็ไม่แยกจากกันเลย จึงเรียกกระบวนการและกิจกรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นบนที่ตั้งของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทว่า **ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนาน** และผลจากความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทโดยรวมเมื่อยกระดับแบบแผนขึ้นไปจะพบว่าเป็น **วัฒนธรรมชุมชน** นั่นเอง ดังนั้นวัฒนธรรมการบริหารระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนานนี้จึงเป็นนวัตกรรมแบบอหิงสาที่เพ็งมีในระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทมาได้ประมาณ 128 ปี และเป็นหลักการบริหารที่เกิดจากพื้นฐานภูมิปัญญาของชุมชนหมู่บ้านท่ามกลางสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งที่จัดการได้และจัดการไม่ได้ ซึ่งรัฐและทุนยังไม่เข้าใจ จึงวางนโยบายแก้ไขปัญหาระบบชุมชนที่ผิดพลาดจนล้าสิทธิชุมชนหมู่บ้านเข้าไปลดทอนศักยภาพการพึ่งกันเองของชุมชนหมู่บ้านมาตลอด

*****

ส่วนที่ 4

ปัจจัยภายนอกที่ชุมชนหมู่บ้านจัดการไม่ได้

บทที่ 7

นโยบายสาธารณะ : กลไกสร้างวัฒนธรรมการบริหารระบบคู่ขนานในชุมชน

เมื่อพิจารณาในมุมมองของชุมชนชนบทแล้ว **นโยบายสาธารณะ** เป็นโครงสร้างส่วนบนของระบบสังคมทั้งหมดที่ต้องทำหน้าที่เป็นกลไกจัดสรรอำนาจและทรัพยากรการบริหารแก่องค์ประกอบต่างๆ ของสังคมทั้งของชุมชนหมู่บ้านชนบทและชุมชนเมืองหรือทุนให้เสมอภาค ยุติธรรม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ นโยบายสาธารณะจึงเป็นปัจจัยภายนอกชุมชนหมู่บ้านที่สำคัญที่เป็นกลไกอำนาจเชิงวัฒนธรรมการบริหารในบริบทสังคมสมัยใหม่ที่จะยังคงดำรงอยู่และพัฒนาให้เหมาะสมกับทุกองค์ประกอบของสังคมไทย ทั้งในรูปนโยบายสาธารณะสูงสุด คือ รัฐธรรมนูญ นโยบายการพัฒนาสังคมและชนบทหรือชุมชน นโยบายด้านเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคมโดยตรง นโยบายสังคมที่ฝากความหวังไว้กับนโยบายทางเศรษฐกิจ รวมถึงนโยบายและการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ในการอธิบายครั้งนี้จะกล่าวถึงนโยบายสาธารณะในระดับเป้าหมาย (Goal) โดยรวมในฐานะที่เป็นปัจจัยภายนอกที่ชุมชนจัดการหรือควบคุมเองไม่ได้

ประเด็นที่ควรเข้าใจในเบื้องต้นและมีความสำคัญ คือ รัฐแบบไทยๆ **เนื้ออยู่ร่วมกับทุนมานาน** ตั้งแต่เกิดรัฐชาติ พ.ศ. 2398 เมื่อทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับประเทศจักรวรรดินิยมอังกฤษ และชัดเจนยิ่งขึ้นใน พ.ศ. 2417 ที่เกิดรัฐชาติและมีการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบสมุหเทศาภิบาล และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญหลายฉบับ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาหลายฉบับจนถึงปัจจุบัน โดยหลักเศรษฐศาสตร์การเมืองแล้วรัฐต้องอยู่เป็นกลางระหว่างทุนนิยมแบบชุมชนเมืองกับระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบชุมชนหมู่บ้านชนบท รัฐและทุนในไทยได้ร่วมกันกำหนดนโยบายสาธารณะมากมายขึ้นมาใช้ในสังคมไทยโดยรวมถือว่าระบบชุมชนชนบทเป็นคนส่วนใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐและทุนที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองหลวง ดังนั้นนโยบายของรัฐและทุนที่มีจิตวิญญาณและวิถีการดำเนินชีวิตแบบชุมชนเมืองและสังคมตะวันตกจึงเข้ามาก่อกระทำต่อระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทผ่านตัวแสดงคือระบบชุมชนชนบท บนบริบทที่ระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทเป็นชุมชนระบบเปิด มีที่ตั้งถาวร และมีจำนวนชุมชนครอบครัวที่เป็นสมาชิกหนาแน่นคล้ายระบบชุมชนเมือง ดังนั้นนโยบายสาธารณะจึงเป็นกลไกอำนาจเชิงวัฒนธรรมการบริหารของระบบ**เศรษฐกิจทุนนิยมและสวัสดิการสังคม**ที่เกิดขึ้นมาภายหลังแต่เข้ามาสร้างผลกระทบต่อระบบ**เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบท**ที่มีพื้นฐานของระบบพึ่งกันเองเป็นหลักที่เป็นที่อยู่ของคนส่วนใหญ่ของสังคมมีมานานก่อนการเกิดรัฐชาติ

โดยนโยบายสาธารณะที่ผ่านมามีวัตถุประสงค์เบื้องต้นและมีความเหมาะสมกับหน้าที่จัดสวัสดิการสังคมแก่ระบบชุมชนเมืองเป็นหลัก แต่เนื่องจากอยู่ภายใต้รัฐและทุนแบบรวมอำนาจและเหมารวมชุมชนหมู่บ้านชนบทว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐและทุน บางส่วนของกิจกรรมตามนโยบาย

สาธารณะ (ซึ่งบางครั้งขอเรียกว่า **สวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบท**) ได้เข้าไปผสมกับระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทไทยที่เป็นอีกระบบหนึ่งอย่างไม่สนิท เหมือนกับการเทน้ำมันลงบนน้ำทะเล (หรือเพศชายกับเพศหญิงที่จำเป็นต้องมาแต่งงานอยู่ร่วมกันในระบบครอบครัว) โดยกิจกรรมตามนโยบายสาธารณะเป็นน้ำมัน เป็นผลให้ชุมชนหมู่บ้านชนบทต้องปรับตัวกับสิ่งใหม่ที่เข้ามาภายหลัง จนเกิดโครงสร้าง-หน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อถ่วงดุลกับสิ่งใหม่ที่เข้ามา ณ โครงสร้างวงนอกของระบบชุมชนชนบท และในระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนด้วย โดยโครงสร้างดั้งเดิมจำกัดตัวเองอยู่เฉพาะที่โครงสร้างวงใน และยังคงเป็นโครงสร้างพื้นฐานโดยรวมของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนอยู่ เช่น กำหนดบทบาทของวงนอกในการทำหน้าที่ถ่วงดุลกับระบบอื่นที่เป็นปัจจัยภายนอกที่พยายามเข้ามาเกี่ยวข้องกับระบบชุมชนทุกรูปแบบและวิธีการต่างๆ ตามวิสัยของ **รัฐชาติ** และทุนบนฐานคิด **อำนาจนิยม** ที่ต้องปกครอง ควบคุม และเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากระบบชุมชนชนบท โดย **เหมารวม**ว่าระบบชุมชนชนบทเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยที่มีรัฐและทุนเป็นผู้ใช้อำนาจที่ศูนย์กลาง (**Centralization**) ของการพัฒนาสังคมโดยรวม ขณะที่ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตแบบธรรมชาตินิยมที่เปิดและมีความสัมพันธ์ที่เสมอภาคและยุติธรรมกับชุมชนหมู่บ้านชนบทด้วยกันด้วยดีมา จนถึงปัจจุบัน

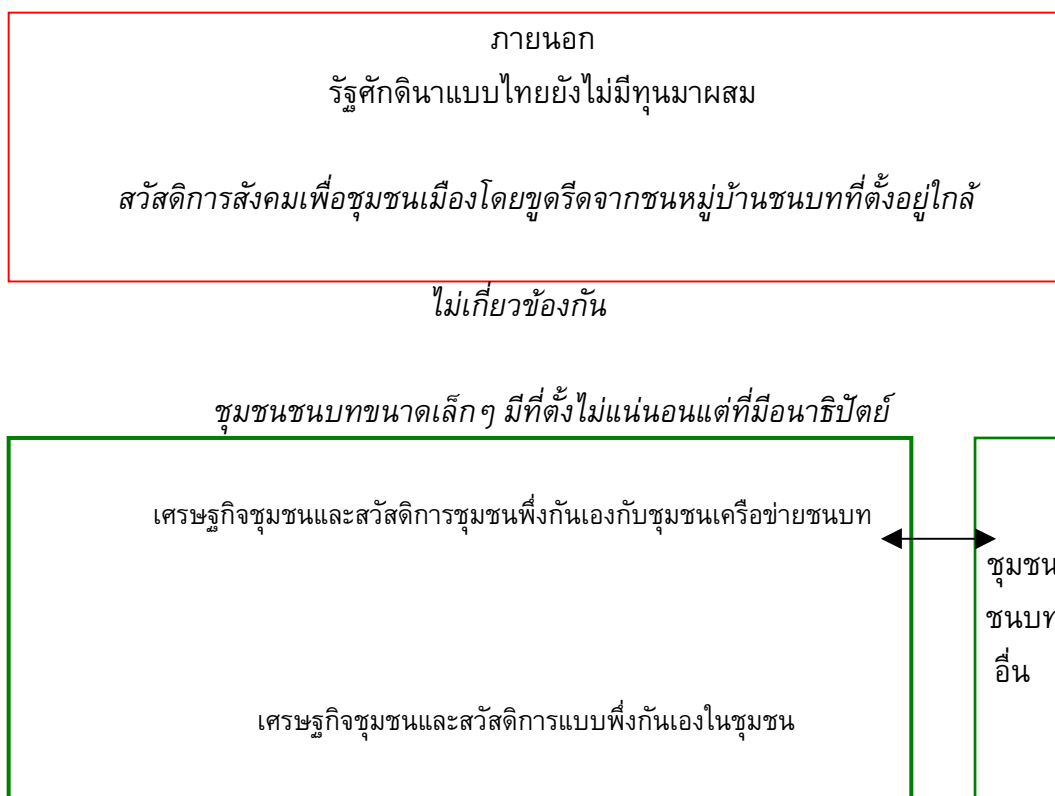
ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทได้ผ่านจากยุคพึ่งกันเองมาสู่ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุนแบบรวมอำนาจ และมาถึงยุครัฐและทุนแบบกระจายอำนาจในปัจจุบัน โดยระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทยังแสดงความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจทุนและสวัสดิการสังคมที่ผ่านมาจาก **กลไกอำนาจเชิงวัฒนธรรมการบริหาร** ของรัฐและทุนในรูปแบบนโยบายสาธารณะต่างๆ ที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมการบริหารชุมชนหมู่บ้านชนบทที่พื้นฐานหรือแก่นแท้ที่การพึ่งกันเอง ชุมชนหมู่บ้านชนบทและองค์ประกอบอื่นๆ จึงแสดงความแตกต่างและการเป็นอีกระบบหนึ่งขึ้นมาโดยการสร้างโครงสร้างวงนอกและวงใน จึงเป็นที่มาของ **ปรากฏการณ์**ของระบบเศรษฐกิจคู่ขนานและระบบสวัสดิการคู่ขนานที่เห็นได้ชัดเจนมากขึ้นในปัจจุบัน ดังจะกล่าวรายละเอียดตามองค์ประกอบของนโยบายสาธารณะระดับเป้าหมาย (Goal) ดังนี้

1. โครงสร้าง

ภายใต้โครงสร้างของนโยบายสาธารณะแบบเหมารวมในช่วงประมาณ 128 ปีที่ผ่านมา และแบบกระจายอำนาจในช่วงประมาณ 8 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน (2537-2545) ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนที่มีวิวัฒนาการต่อเนื่องกันมาจากยุคพึ่งกันเองที่นับย้อนจาก 128 ปีขึ้นไปมีตัวแสดงคือระบบชุมชนชนบทต่างๆ มีโครงสร้างในยุคพึ่งกันเอง **ແວ່ງໃນ** และมีความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนกับชุมชนชนบทด้วยกันทั้งในและนอกชุมชนหมู่บ้านเป็นหลัก ส่วนโครงสร้าง **วงนอก** ของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทที่เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อเริ่มเข้าสู่ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุนแบบรวมอำนาจหรือหลัง พ.ศ. 2417

ระบบชุมชนชนบทในยุคฟังก้องกันเองนั้นมือนาธิปัตย์ที่สามารถปฏิเสธรัฐได้มากที่สุดตามวัตถุประสงค์ของชุมชนชนบทที่ต้องการอิสระจากระบบชุมชนเมือง โดยใช้ยุทธศาสตร์แตกตัวออกเป็นกลุ่มเล็กๆ จำนวนน้อยกว่า 10 ครอบครัว และอพยพหนีไปตั้งชุมชนให้ห่างระบบชุมชนเมืองมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่เข้าหาและอยู่ท่ามกลางทรัพยากรธรรมชาติ โดยพร้อมจะแตกตัวหรืออพยพต่อไปอีกหากทำได้เมื่อถูกระบบชุมชนเมืองในยุคนั้นมาเกี่ยวข้องในเชิงรุกราน กวาดต้อน หรือเกณฑ์แรงงาน เป็นต้น จึงมีความเป็นไปได้ที่จะจัดระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนแบบฟังก้องกันเองโดยไม่ต้องพึ่งระบบสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทจากรัฐศักดินาแบบไทยที่เป็นแบบรัฐแบบหัวเมืองอิสระ (ดังแสดงในแผนภาพที่ 19) โดยอาศัยพื้นฐานจากระบบชุมชนย่อยต่างๆ เช่น ระบบ

แผนภาพที่ 19 แสดงการไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างภายนอกกับชุมชนชนบทไทยยุคฟังก้องกันเอง

ชุมชนเครือข่ายของระบบชุมชนเครือข่าย ชุมชนชาติพันธุ์ ชุมชนเพื่อนบ้าน และชุมชนอาวุโส/ครูบาอาจารย์ เป็นต้น เนื่องจากระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่มีที่ตั้งใกล้ๆ กันในเชิงพื้นที่ ดังนั้นศูนย์กลางของความเป็นระบบชุมชนชนบทนั้นมีโครงสร้าง-หน้าที่ที่ซ้อนและหลากหลายเป็นเครือข่ายเฉพาะของตนเอง เช่น ระบบชุมชนเครือข่ายเครือข่าย ก็จะมีเข้มข้นใน 2-3 หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้กันเป็นชุมชนลูกหรือชุมชนหลานโดยไม่ผูกพันหรือขึ้นตรงกับผู้ปกครองในระดับอำเภอหรือจังหวัด และมีชุมชนชนบทที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชนเมืองหรือชนบทและขอบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่คอยส่งข่าวสารข้อมูลและกรองอิทธิพลของชุมชนเมืองให้ชุมชนหมู่บ้านชนบทและที่ตั้งอยู่ไกลจากเมืองออกไป

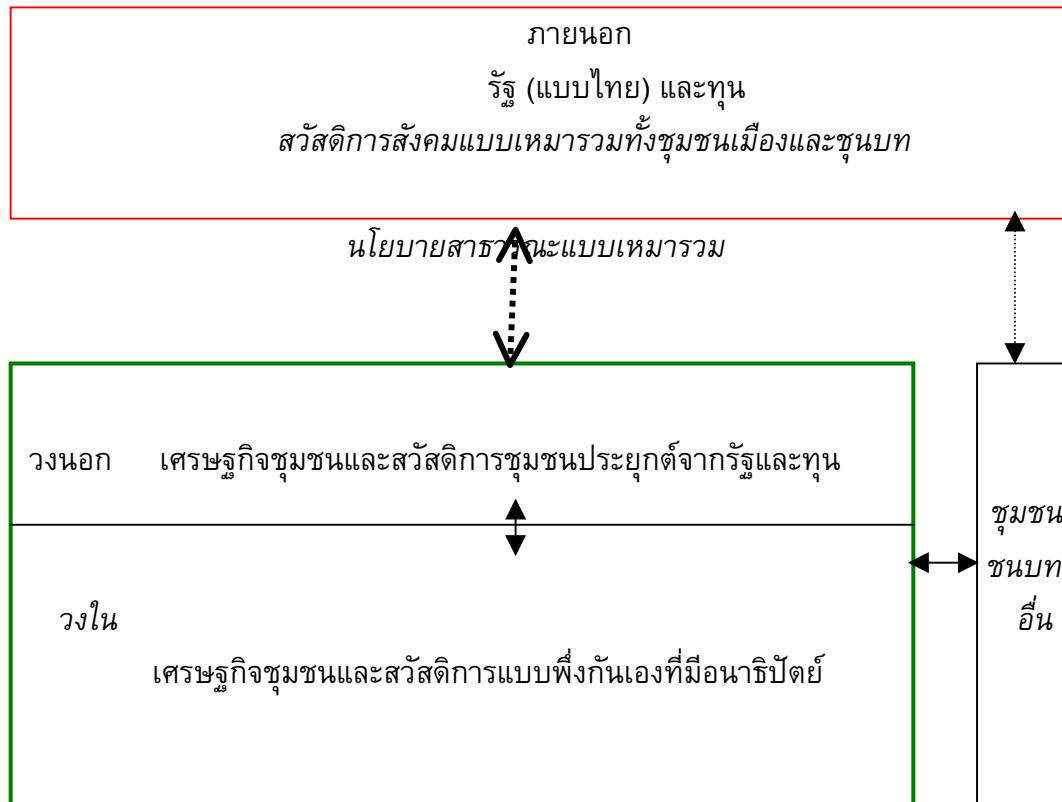
ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่พิจารณาจากวงในออกไป ตั้งแต่ยุค กึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนมาถึงปัจจุบันระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทมีวงนอก ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทที่เป็นส่วนผสมของระบบ เศรษฐกิจระบบทุน นิยมและสวัสดิการสังคมกับระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบท ท่ามกลางปัจจัย นโยบายสาธารณะที่ส่งเสริมระบบสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบท ดังนี้

1. ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบรวมอำนาจตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 รัชชาติและทุนได้ รุกเข้าไปในชุมชนได้มากขึ้นภายใต้นโยบายสาธารณะทำให้ระบบชุมชนชนบทสร้างโครงสร้างระบบ เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทออกเป็น 2 วง คือ วงนอก และ วงใน โดยวงในแบบ เดิมยังคงดำรงอยู่ ส่วนวงนอกถูกสร้างขึ้นใหม่เพื่อโต้ตอบต่อสวัสดิการสังคมที่รัฐและทุนพยายาม เสนอให้ โดยระบบรัฐและทุนซ่อนเป้าหมายของการได้ประโยชน์จากระบบชุมชนชนบท กล่าวคือ แนวทางของรัฐและทุนผ่านโครงสร้าง **ส่วนเกินเทียม**มากกว่าแนวทางการจัดหรือให้บริการ เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนแก่ระบบชุมชนชนบท เช่น การส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น กระเทียม หอมแดง กล่ำปาลี ที่ต้องใช้และซื้อปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และเงินกู้จากสหกรณ์การเกษตรและ ธกส. เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งแปลกแยกจาก **พื้นฐานดั้งเดิม**ของระบบชุมชนชนบท โดยโครงสร้างวงนอก ทำหน้าที่กลั่นกรองและประยุกต์หรือปฏิเสธสวัสดิการสังคมบางอย่างที่เข้ามา เพื่อป้องกันไม่ให้ ทะลวงเข้าไปถึงวงในได้โดยเร็ว ขณะเดียวกันก็สร้างความเข้มแข็งและผลิตซ้ำความเป็นชุมชน ชนบทและระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทในวงในอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนหนึ่ง ร่วมมือกับ ชุมชนชนบทอื่นๆอยู่เช่นเดิม ดังแสดงความสัมพันธ์ในแผนภาพที่ 20

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจเป็นยุคที่รัฐและทุนพยายามปรับตัว เป็น **ธรรมรัฐและทุนนิยมก้าวหน้า**ในบางส่วนตั้งแต่ พ.ศ. 2537 และเป็นการกระจายอำนาจที่เป็น **แค่รูปแบบ** แต่เนื้อหาอันนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ ยังคงเป็นนโยบายสาธารณะแบบ เหมารวมที่เห็นว่าระบบชุมชนชนบทคือส่วนหนึ่งของกลุ่มเป้าหมายในระบบสวัสดิการสังคมโดยรวม ด้วยรูปแบบและวิธีการที่รัฐและทุนกำหนดให้เป็นหลัก ซึ่งในมุมมองของระบบชุมชนชนบทนิยาม การกระจายอำนาจที่แท้จริงคือการให้อิสระแก่ชุมชนหมู่บ้านชนบทให้สามารถดำรงชีวิตอยู่แบบ **มีอธิปไตย** โดยรัฐและทุนไม่ต้องมาเกี่ยวข้องมาก และถ้าเกี่ยวข้องกันก็ต้องบนพื้นฐานของความ เสมอภาค ศักดิ์ศรี และยอมรับความแตกต่างจากกัน ระบบชุมชนชนบททราบบรรทัดฐานของธรรมรัฐ และทุนนิยมก้าวหน้าดีว่าเป้าหมายสุดท้ายก็ยังคงต้องการให้ระบบชุมชนชนบทรับใช้ระบบชุมชน เมืองอยู่นั่นเอง จึงได้ตอบต่อระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทเช่นเดียวกันกับในยุค แบบรวมอำนาจ แต่ด้วยระยะเวลายาวนานภายใต้การรวมอำนาจของรัฐและทุนด้วยการใช้เครื่องมือ เทคโนโลยีและสื่อสารมวลชน ระบบการศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น ที่เข้ามากระทำต่อระบบชุมชน ชนบทที่มีจำนวนครอบครัวยิ่งเพิ่มมากขึ้นหลายสิบเท่า **วงนอก**ยังคงทำหน้าที่กลั่นกรอง ประยุกต์ หรือ ปฏิเสธสวัสดิการสังคมบางอย่างที่เข้ามา เพื่อป้องกันไม่ให้ทะลวงเข้ามาที่โครงสร้างวงใน โดยโครง สร้างวงนอกจะทำหน้าที่รับและแสดงพฤติกรรมของภายนอกได้ง่าย มากและเร็ว โดยเฉพาะชุมชน

แผนภาพที่ 20 ความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชุมชนชนบทกับ
ภายนอกในยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจ

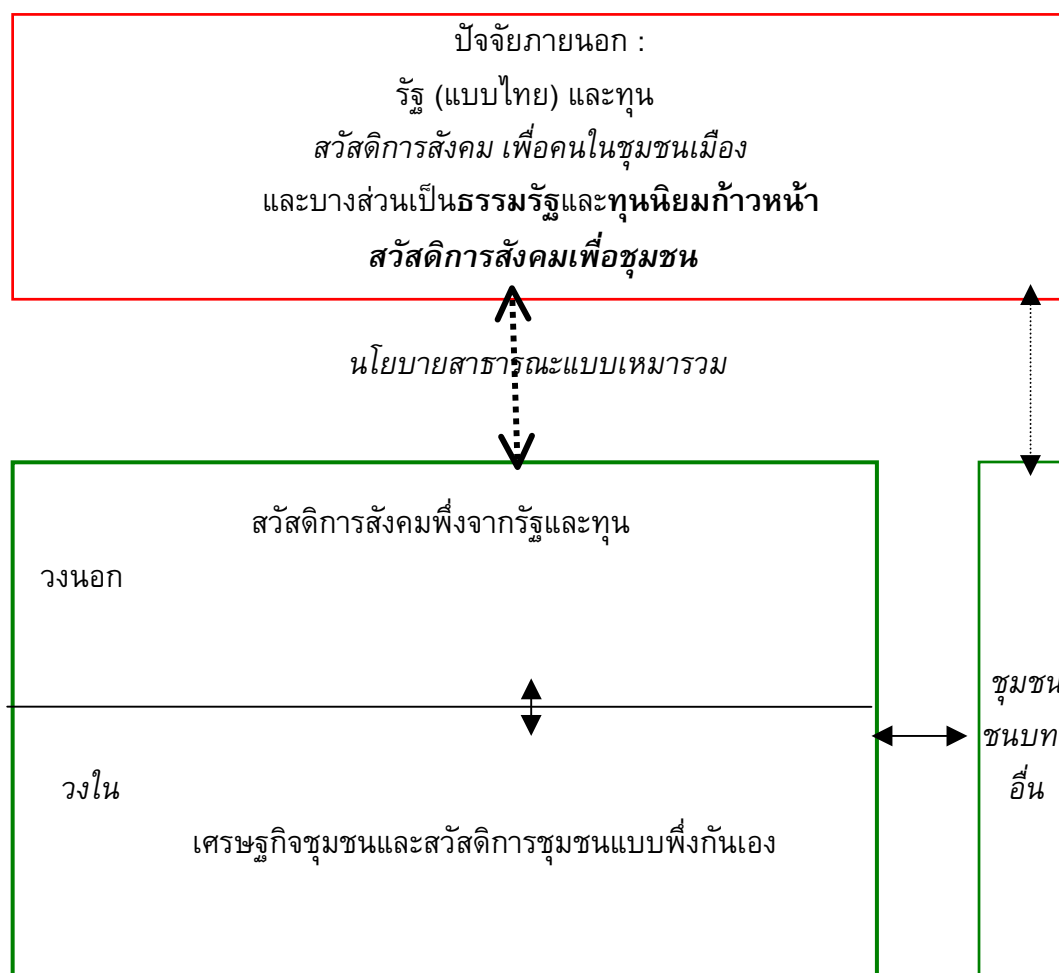

หมู่บ้านชนบทที่อยู่ใกล้เมือง และคนรุ่นอายุน้อย ดังจะเห็นได้จากการที่บางครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชนหมู่บ้านแบบทางการที่รับผิดชอบวงนอกใช้บ้านเป็นสำนักงานกองทุน หมู่บ้านแบบธนาคาร และใช้เวลาส่วนใหญ่ โดยใช้เวลาน้อยยังทำไร่ทำนาอย่างไม่เลิก เพราะในการบริหารกองทุนและได้รับ **เงินปันผล** มาใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งแม้จะเป็นเงินจำนวนไม่มาก แต่สำหรับในชุมชนชนบทก็ถือว่ามากพอสมควร และที่สำคัญเป็นกรรมกรได้เงินปันผล**ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย** เหมือนสมาชิกที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน ดังแสดงความสัมพันธ์ในแผนภาพที่ 21

ขณะที่รัฐธรรมนูญและทุนนิยมก้าวหน้ามีโอกาสดำเนินไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่สำคัญระดับมหภาคจากการที่ **รัฐและทุนนิยมล่าหลัง** นำพาสังคมไทยไปสู่เงื่อนไขและเปลี่ยนแปลงในเวทีทุนนิยมผูกขาดระดับโลกจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ-สังคมในระดับมหภาค กล่าวคือสามารถกำหนดในรัฐธรรมนูญ ปี 2540 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9 (2545-2549) อย่างชัดเจนว่าในการพัฒนาประเทศไทยในอนาคตนั้นต้องใช้ **คน (ชุมชน) ครอบครัว และชุมชน*** (หมู่บ้าน) เป็นพื้นฐานของการพัฒนา ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นที่ระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท ที่ขวัญเสียและหวาดผวาท่อระบบชุมชนเมืองมาตลอดช่วงประวัติศาสตร์ 2 ยุคก่อนหน้านี้ จะ

* แม้จะไม่ได้กล่าวถึงชุมชนกลุ่มย่อยต่างๆที่ประกอบอยู่ในชุมชนหมู่บ้าน แต่ก็ยืนยันว่ารวมชุมชนย่อยเหล่านั้นด้วย

แผนภาพที่ 21 ความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทกับภายนอกในยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจ

ต้องหาทางเข้ามามีส่วนร่วมและแสดงพลังที่แท้จริงของระบบชุมชนชนบทในการป้องกันและแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจ-สังคมที่ประเทศกำลังประสบอยู่และที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของสังคมไทย แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมของระบบสวัสดิการสังคมภายใต้นโยบายสาธารณะในยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจพยายามที่ได้ปรับปรุงรัฐบางส่วนให้เป็นธรรมรัฐ (Good Government) และทุนนิยมก้าวหน้าแล้ว โครงสร้างโดยรวมเพื่อทำหน้าที่จัดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทอย่างเดียว คือ เหมือนยุคก่อนที่รัฐและทุนนิยมล้าหลังเคยทำ เช่น

1. รัฐและทุนยังคงเป็นฝ่ายนิยามปัญหาและลงมือแก้ปัญหาเองเป็นหลัก เพราะครอบครองอำนาจการตัดสินใจและทรัพยากรภายใต้ระบบงบประมาณ/แผนงาน และกลไกราชการที่มีอยู่
2. แม้พยายามสร้างอาสาสมัครชาวบ้านในชุมชนชนบทเป็นตัวแทนของระบบชุมชนชนบทวงนอกที่อาสาสมัครจำเป็นต้องใช้ ให้บริการตามโครงสร้างระบบสวัสดิการสังคมแบบชุมชนเมือง
3. ระบบชุมชนชนบทยังเป็นระบบคิดแบบเหมารวม เอาะบบชุมชนชนบทเป็นส่วนหนึ่งของระบบรัฐและทุน

4. กลุ่มบริหารงานในรูปองค์กรที่เป็นทางการมีสำนักงาน มีระเบียบ มีบันทึกการประชุม มีบุคลากรในโครงสร้างตลอดเวลา และมีลำดับชั้นอำนาจแนวดิ่ง (Hierarchy) เช่น อสม. กรรมการหมู่บ้าน (กม.) และ อบต. เป็นต้น

5. การสร้างสิ่งแปลกแยกกับแบบแผนความเชื่อของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทตามวิถีคิดแบบชุมชนเมือง เช่น การสร้างองค์พระพุทธรูปหน้าโรงเรียนหรือห้องพระในอาคารเรียน สร้างประปาหมู่บ้านที่ใช้บ่อบาดาลแทนประปาภูเขา ทำทางลาดยางจากทางหลวงผ่ากลาง หมู่บ้านเข้าหาวัดที่ตั้งอยู่บนเขาแทนการสนับสนุนให้ชาวบ้านไถนาที่มั่นคงสวยงามที่มีอยู่ส่งเสริมและโฆษณาปุ๋ยและยาฆ่าแมลงและพืชพันธุ์ใหม่ในชุมชนแทนวิธีการเกษตรแบบป้าธรรมชาติของระบบชุมชนชนบท การฝึกอบรมทำอาหารและเครื่องดื่มเพื่อการจำหน่ายให้ภายนอกได้บริโภคมากกว่าเพื่อการบริโภคภายในชุมชน และนำเงินทุนกู้ยืมจำนวนมากเข้าไปใช้ในระบบชุมชนโดยไม่สนใจระบบยังชีพดั้งเดิมของชุมชน เป็นต้น

ในกระบวนการกู้ยืม ซึ่งกระแสนับสนุนรัฐและทุนมากและรุนแรง ระบบชุมชนชนบท จำเป็นต้องเพิ่มโครงสร้างวงนอกเพิ่มออกมารับหรือโต้ตอบแบบกึ่งรับ-กึ่งปฏิเสธ ทำให้วิสัยธรรมชาติของรัฐและทุนใช้อำนาจแบบอ่อนลงมาจากเดิม และเข้าใจว่าชุมชนชนบทอยู่ใต้อำนาจศูนย์กลางและเหมารวมว่าระบบชุมชนชนบท เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ล่างสุดของระบบมหภาคที่มีรัฐและทุนมีและใช้อำนาจนั้นอยู่ เหล่านี้เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าระบบสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทรัฐและทุนยังห่างไกลจากระบบชุมชนชนบท ส่วนวงในที่ใกล้ชิดกับวงในของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทอื่นๆ ร่วมกันโต้ตอบในบทบาทของผู้อาจจนมากมายจนรัฐและทุนต้องถอยออกไปเพราะโครงการพัฒนาไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ และสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทที่รัฐและทุนจัดให้หลายโครงการไม่ถูกใช้ประโยชน์ทุกด้านหรือโดยตรง เช่น โรงเลี้ยงไหม ฉาวข้าว เงินกู้ ธกส. เป็นต้น ส่วนที่นำไปใช้ได้จริงก็ไม่เพียงพอ เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ เอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือเจาะบ่อน้ำบาดาลน้ำลึกในที่ดินที่บุกเบิกใหม่ เป็นต้น

โครงสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทแบบ 2 ชั้นที่โต้ตอบระบบรัฐและที่เข้ามาจัดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชน โดยระบบชุมชนเป็นฝ่ายรับผลอย่างเดียวเป็นหลัก โดยไม่เข้าใจถ่องแท้ว่าระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทนั้นเป็นอีกระบบหนึ่งที่ไมอาจต่อรองอะไรได้มากเพราะมีโครงสร้างที่เป็นจุลภาคที่เป็นอิสระจากกันและไม่มีโครงสร้างทาง การเมือง แต่เป็นเชิงสังคม-วัฒนธรรมแบบเศรษฐกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงโต้ตอบแบบอหิงสาเชิงโครงสร้าง กล่าวคือ สร้างวงนอกขึ้นมาตั้งแต่ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบรวมอำนาจจนถึงปัจจุบัน วงในยังมีกระบวนการผลิตซ้ำความเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทระดับต่าง ๆ ต่อไป และไหลลงนอกขึ้นไปรับสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนจากรัฐและทุนบ้างในบางครั้ง เพราะเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนเป็นกระบวนการพื้นฐานที่มีคุณสมบัติที่ติดตัวมากับความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งเช่นเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนด้านการประกันครอบครัว ตั้งแต่ หาคู่ แต่งงาน แยกตั้งครอบครัวใหม่ สร้างบ้านเรือน การเกิดและดูแลเด็ก เจ็บไข้หรือพิการ จนกระทั่งตายนั้น รัฐไมอาจจะทำหน้าที่ที่ละเอียดอ่อน ซับซ้อนเป็น

จุลภาพได้ทันทีตามความหลากหลายได้เหมือนที่ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการ ชุมชนครอบ ครวทำหน้าที่ได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องยังคงอยู่ในระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทโดยที่รัฐมองไม่เห็น รัฐและทุนจึงเข้าใจและทำหน้าที่เพียงในชุมชนชนบทที่เปลี่ยนนอกของระบบชุมชนชนบทเท่านั้น แต่ สวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทในยุคสมัยใหม่บางส่วน/บางครั้งก็มีความจำเป็นสำหรับชุมชน ชนบทอยู่เช่นกัน เช่น การผ่าตัด การออกเอกสารสิทธิ ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น โครงสร้างวงในที่เป็น ฐานในหัวนอกกรอบ ประสานงาน อธิบาย และช่วยเหลือในการไปขอรับบริการสวัสดิการ สังคมเพื่อชุมชนชนบทจากรัฐหรืออาสาสมัครที่รัฐมาจัดตั้งแบบกึ่งทางการในชุมชน หมู่บ้าน เช่น การไปรับการรักษาพยาบาลจากสถานอนามัยในช่วงแรกๆ ที่เข้ามาจัดตั้งมีคนไปใช้บริการน้อย เพราะยังเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนดั้งเดิมอยู่ เจ้าหน้าที่สถานอนามัย จำเป็นต้องตะเวนออกไปทดลองให้บริการตามบ้านเรือน สร้างความคุ้นเคย และให้ทดลองการรักษา ด้วยวิธีสมัยใหม่ตามวิถีวงในที่เวลาเจ็บไข้มือเป็นฝ่ายเดินทางไปหาคนไข้ ต่อมาญาติหรือเพื่อน บ้านที่มีประสบการณ์ในการใช้บริการและจะช่วยแนะนำให้ไปใช้บริการหรือไปส่งเวลาเจ็บ เป็นต้น

2. กิจกรรม

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุน นโยบายสาธารณะเพื่อชุมชนชนบทของรัฐและทุนเข้ามา เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทที่วงนอก ขณะที่วงในมีการเปลี่ยนแปลง บังคับที่เปลี่ยนสภาพแวดล้อมภายใน ที่อยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อมภายนอก ที่ชุมชนจัดการได้ แต่กิจกรรมของความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจชุมชนกับสวัสดิการชุมชน หมู่บ้านยังคงแบบแผนเดิมอยู่ กล่าวคือ สวัสดิการด้านการบริการชุมชนจัดเตรียมปัจจัยนำเข้าและจัด การกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้าน และระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านชนบทนำผลผลิต ที่ได้จากการกระบวนการแจกจ่ายและบริโภคส่งมาให้ระบบสวัสดิการด้านประกันชุมชนและอนุเคราะห์ ชุมชน ขณะที่รัฐและทุนเข้ามาจัดกิจกรรมสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทบางอย่างเท่าที่จะทำได้ ตามนโยบายสาธารณะ ทั้งในรูปแบบจัดเอง และส่งอาสาสมัครที่เป็นปัจเจกชนและนโยบายสาธารณะ จากบนลงล่างที่ตายตัวเหมือนกันทั่วประเทศซึ่งชุมชนหมู่บ้านไม่สามารถจัดการเองไม่ได้ ทั้งที่ระบบ ชุมชนชนบทมีกิจกรรมตามกระบวนการทางเศรษฐกิจ 3 ขั้นตอนและสวัสดิการชุมชน 3 ประเภท แบบ พึ่งกันเองเป็นหลักอยู่หลายอย่าง ดังนั้นจึงต้องอาศัยโครงสร้างวงนอกประยุกต์บริการจาก ระบบ สวัสดิการสังคมเพื่อชุมชน แต่อย่างไรเป้าหมายสูงสุดที่ยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน คือ ระบบ ชุมชนหมู่บ้านชนบทยังคงเป็นตัวแสดงในการจัดและรับเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนเพื่อการ พึ่งกันเองวงในเป็นหลัก โดยที่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและสวัสดิการสังคมเพื่อสังคมเข้ามาทดแทน ไม่ได้ทั้งหมด เพราะเป็นอีกระบบหนึ่งแบบเหมารวมที่ไม่กระจายอำนาจจริง และซ่อนเป้าหมายเชิง เศรษฐกิจทุนนิยมเพื่อเอาระบอบทุนนิยมจากระบบชุมชนชนบทไว้ในกิจกรรมอื่นต่อไป

แบบแผนของกิจกรรมของเศรษฐกิจทุนและสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทในระบบชุมชน ชนบทสรุป ได้หลายประการ คือ

1. มุ่งเน้นการส่งเสริมสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทโดยการลงทุนส่งข้าราชการบางส่วนลงไปทำงานประจำในพื้นที่ของชุมชนหมู่บ้านโดยตรง เช่น ครู เจ้าหน้าที่อนามัย ตำรวจ และบางเวลา เช่น พัฒนาการ เกษตรตำบล ป่าไม้ เป็นต้น

2. มีกระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่นิยามชุมชนชนบทว่าเป็น **ชุมชนหมู่บ้าน** เป็นหลัก แม้จะมีการปรับปรุงให้เป็นกิจกรรมของอาสาสมัครภายในชุมชนหมู่บ้านก็ยังหนีไม่พ้นการนิยามชุมชนว่าเป็น **ชุมชนหมู่บ้าน** เหมือนเมื่อ 50 ปีก่อน เช่น เชื่อว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นผู้รับผิดชอบสาธารณสุขของทั้งหมู่บ้าน ทั้งที่เป็นเพียงกลุ่มหนึ่งของปัจเจกชนจำนวนไม่กี่คนที่วงนอกและจัดกิจกรรมแปลกแยกไปจากกิจกรรมของกลุ่มตามธรรมชาติจัดที่วงในจามภูมิปัญญาและเหตุผลของชุมชนชนบท เช่น หมอตำแย หมอผี หมอสมุนไพร หัวหน้าครอบครัว เป็นต้น อสม. มีหน้าที่หลักได้แค่ขายยาสามัญประจำบ้าน และปฐมพยาบาลให้คนในชุมชนที่บาดเจ็บเล็กน้อยแค่นั้น เพราะคนที่เจ็บไข้มากๆ และไม่ตายก็รับการรักษาจากภายนอกมากกว่า เช่น สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาล เป็นต้น

3. ระบบเศรษฐกิจทุนและสวัสดิการสังคมกับระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนเป็นคนละด้านกัน เช่น สวัสดิการชุมชนแบบสุขภาวะทั้ง 4 ด้านชุมชนชนบทจัดอยู่ในกลุ่มบริการชุมชนที่เป็นองค์กรรวม ขณะที่สวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนไม่ได้ส่งเสริมอย่างเป็นองค์กรรวม เพราะส่งเสริมวงนอกและตรงกับกิจกรรมสวัสดิการชุมชนประเภทประกันชุมชนการเจ็บไข้และอุบัติเหตุ สวัสดิการชุมชนด้านการอนุเคราะห์ชุมชนชนบทที่มีอยู่ในระบบชุมชนนั้นไม่ถูกนับว่าเป็นระบบสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทที่ควรถูกส่งเสริม และในวันหยุดทางศาสนาสำคัญๆ ที่ชุมชนหมู่บ้านจัดกิจกรรมวงในกันนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกส่งมาประจำในชุมชนชนบทจะเดินทางกลับบ้านเดิมของตนที่อยู่ในเมืองเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่มีโอกาสได้ร่วมและได้เข้าใจจิตวิญญาณที่แท้จริงของระบบชุมชนชนบท ที่รู้อยู่จึงเป็นการคาดคะเนหรือเดาจากที่รับทราบมาจากกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ปัจจุบันวงนอกของระบบชุมชนชนบทที่รู้จักกิจกรรมตามระบบสวัสดิการสังคมของรัฐดีมากและสามารถปรับตัวได้ใกล้เคียงกับที่รัฐและทุนต้องการได้อย่างรวดเร็ว ส่วนเหตุผลการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่หวังสิทธิ์ได้รับสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพตามยุคสมัยโดยไม่ต้องจ่ายเงิน เวลาไปรักษาพยาบาลในสถานพยาบาลของรัฐ

ประสบการณ์ที่ชุมชนชนบทพบมานานจนฝังเป็นความเชื่อว่าการกิจกรรมตามนโยบายสาธารณะมีคุณค่าและกิจกรรมในกระบวนการหลายอย่างที่ควรเข้าร่วม คือ

1. มีการคอร์ปชั่นงบประมาณด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง
2. ชุมชนชนบทเห็นปัญหาแล้วไม่ฟ้องร้องเพราะไกลตัวและไม่อยากยุ่งเพราะไม่ใช่เงินของชุมชนหมู่บ้าน

3. เป็นกิจกรรมที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่ราชการตัดสินใจขั้นสุดท้ายตามประโยชน์ที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่จะได้รับ เช่น การถูกใจเจ้านาย หรือได้ผลประโยชน์ในรูปแบบเงินใต้โต๊ะ เป็นต้น และในขั้นการปฏิบัติตามกิจกรรม หากกิจกรรมที่ลงมาส่งเสริมในระบบชุมชนหมู่บ้านไม่ตรงกับความต้องการจริงๆ

หรือไม่ได้มาตรฐานที่กำหนดจริง ไว้เจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นฝ่ายขอร้องให้ชุมชนช่วยเหลือราชการของรัฐเป็นการส่วนตัวโดยการยอมรับโครงการนั้นๆไปทำในนามกลุ่มของชุมชนหมู่บ้าน

4. กิจกรรมไม่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือมีทางเลือกตามสภาพที่เป็นจริง เช่น มีแบบหรือรายละเอียดกำหนดไว้แล้ว

5. ขาดทุนในเชิงการลงทุน เพราะรายการไม่เต็มตามที่กำหนดเป้าหมายไว้เป็นส่วนใหญ่

6. วัตถุประสงค์สุดท้าย คือ การค้าขายสินค้าแบบเศรษฐกิจทุนนิยมมิใช่เป็นเศรษฐกิจชุมชนที่เน้นสวัสดิการชุมชนมากกว่าการค้าขายหรือผลกำไร ฯลฯ

ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นตลอดประวัติศาสตร์ระบบชุมชนชนบทที่เกี่ยวข้องกับรัฐและทุน แต่ระบบชุมชนชนบทที่เป็นอีกระบบหนึ่งและไม่ใช้ชุมชนเชิงการเมือง จึงซ่อนระบบที่เป็นแก่นแท้ไว้ที่วงในเพื่อบริหารจัดการกันเอง อีกทั้งปรากฏการณ์ที่ตัวแทนของรัฐลงไปทำในชุมชนก็จริงแต่เป็นสภาพแวดล้อมภายนอกที่เกินกำลังจะแก้ไขหรือจัดการโดยชุมชนเองได้ และระบบชุมชนชนบทเคยมีประสบการณ์มาก่อนแล้วว่าหากขัดแย้งกับรัฐและทุนแล้วต้องได้รับผลเชิงการเมืองที่ไม่คุ้มค่าในฐานะชนบท ซึ่งอาจถูกกวาดล้าง หรือฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้

3. ยุทธศาสตร์

ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทใช้ยุทธศาสตร์การจัดและรับผลของเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนแบบกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐในเวลา พื้นที่ และบุคคลกลุ่มเดียวกัน กล่าวคือ

1) จัดและรับร่วมกับชุมชนชนบททั้งในชุมชนหมู่บ้านเดียวกันและชุมชนหมู่บ้านชนบทอื่นที่เป็นเครือข่ายกึ่งแบบพึ่งกันเองบนจิตวิญญาณของความเอื้ออาทรต่อกันในฐานะ เพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยอาศัยโครงสร้างวงในของชุมชนระดับและมิติต่างๆ เป็นตัวแสดง

2) รับอย่างเดียวกับระบบสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทของรัฐและทุนหรือของภายนอกในส่วนที่รับได้จากโครงสร้างวงนอก และใช้ยุทธศาสตร์ของผู้ยากจน เพื่อปฏิเสธแบบอหิงสาจนรัฐและทุนต้องถอยออกไปพร้อมกับโครงการพัฒนาของรัฐไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ขณะที่ยุทธศาสตร์การจัดบริการสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทตามนโยบายของรัฐและทุนในที่ตั้งของชุมชนชนบทใช้ยุทธศาสตร์แบบเหมารวมและเป็นทางการตามกฎหมายตามนโยบายสาธารณะและโครงการพัฒนา โดยการเริ่มนับศักยภาพและความสามารถของชุมชนหมู่บ้านเท่ากันและอยู่ที่ศูนย์หรือกำลังมีปัญหาเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้พิจารณาศักยภาพของระบบชุมชนชนบทมีวงในเป็นแก่นแท้ที่เข้มแข็งเป็นส่วนใหญ่ เพราะหากว่าชุมชนชนบทมีแต่ปัญหาแล้วชุมชนหมู่บ้านก็คงวุ่นวายและล่มสลายไม่เหลือซากให้เห็นในปัจจุบัน ดังตัวอย่างของหมู่บ้านที่มีประชากรประมาณ 50 ครอบครัวและยากจนกลางป่าอย่างเช่นชุมชนบ้านปางเมื่อ 100 ปีที่ผ่านมา สามารถเหลือส่วนเกินแรงงานผลผลิต เวลา และความตั้งใจบนจิตวิญญาณแห่งความเสียสละเพื่อสร้างและบูรณวัดประจำหมู่บ้านบนเนื้อที่ 160 ไร่ บนภูเขาอย่างใหญ่โต มั่นคง และสวยงามไม่แพ้ชุมชนหมู่บ้านอื่นๆ

ยุทธศาสตร์ของรัฐและทุนเช่นนี้ ชุมชนชนบทได้ตอบเพื่อสิทธิการอยู่ตามลำพังแบบมีอิสระ หรือมีอนาธิปไตยอย่างมีศักดิ์ศรีเท่าที่เป็นไปได้ด้วยโครงสร้างวงในของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชน เป็นยุทธศาสตร์ที่ไม่ต้องการต่อสู้เพื่อเอาชนะ เพื่อรุกราน หรือเพื่อสร้างระบบสวัสดิการสังคมหรือการสร้างรัฐใหม่มาแข่งกับรัฐและเมือง นโยบายสาธารณะที่ผ่านมามีส่วนสร้างระบบเศรษฐกิจคู่ขนานและระบบสวัสดิการคู่ขนานขึ้นในพื้นที่ของชุมชนหมู่บ้านชนบท ทั่วประเทศ ไทย ซึ่งนโยบายสาธารณะที่ดีในอนาคตต้องยอมรับจะต้องหาทางออกให้ระบบชุมชนชนบทให้มีศักดิ์ศรีและมีสิทธิชุมชนในการต่อรอง เพื่อแก้ไขจุดอ่อนของระบบชุมชนชนบทที่เป็นการรวมตัวในระดับจุลภาคที่ไม่ต้องการเป็นรัฐและทุน การที่ระบบชุมชนชนบทสร้างวงนอกจากพื้นฐานของวงในนั้นเป็นกระบวนการโดยธรรมชาติในการรักษาความสมดุลในองค์ประกอบต่างๆ ของระบบชุมชนหมู่บ้านระดับจุลภาคที่มีวงจรชีวิตระบบชุมชนช่วงหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายนอกที่จัดการเองไม่ได้ คือ นโยบายสาธารณะของรัฐและทุนที่แตกต่างจากยุคฟุ้งกันเองที่สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ที่อยู่ใกล้ชุมชนหรือเป็นนิเวศน์ชุมชนนั้นชุมชนจัดการบริหารตามภูมิปัญญาของชุมชนเองได้ นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การโต้ตอบแบบอหิมาตตลอดช่วงประวัติศาสตร์หลายพันปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นในมุมมองของชุมชนหมู่บ้านนั้นไม่คิดเป็นศัตรูกับระบบรัฐและทุนแบบชุมชนเมือง เพียงแต่มีธรรมชาติเป็นอีกระบบหนึ่งที่แตกต่างจากกัน เพราะวิสัยของระบบชุมชนชนบทนั้นถือสันโดษ อ่อนน้อมถ่อมตน แต่ก็มีความรักศักดิ์ศรีที่พึงมีพึงได้ของตน การซ่อนนงในไว้ในโครงสร้างโดยรวมเช่นนี้เป็นการรักษาภูมิปัญญาที่มีคุณธรรมที่สามารถจะมีส่วนเกินจริงเหลือล้นออกมาอย่างสมัครใจตามกำลังศรัทธาได้ หากมีผู้นำที่มีบารมีและบริหารจัดการที่ดีโปร่งใส และไม่กักตุน ชุมชนชนบทโดยแก่นแท้จึงไม่มียุทธศาสตร์จัดระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนที่อ้อมอ้อมเท่าและรอคอยจะรับความช่วยเหลือจากรัฐตามที่นโยบายสาธารณะของรัฐที่พยายามส่งเสริมส่วนขาดหรือแก้ปัญหาให้ชุมชนชนบท และเรียกว่าการมีส่วนร่วมจาก (วงนอกของ) ชุมชนชนบทโดยเริ่มตั้งแต่บอกปัญหาความต้องการให้รัฐทราบเพื่อจะได้แก้ไขปัญหานั้นได้ เป็นต้น

4. รูปแบบและวิธีการ

ยุคกึ่งฟุ้งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนเป็นต้นมากระบวนเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทต้องปรับตัวภายใต้โครงการพัฒนาตามนโยบายสาธารณะของรัฐและทุนที่ยึดถือรูปแบบและวิธีการทำงานโดยออกกฎระเบียบ ส่งเจ้าหน้าที่ และสร้างอาคารสำนักงานหรือที่ทำการในชุมชนหมู่บ้าน โดยเน้นสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบท โดยการส่งเสริมโครงสร้างวงนอกสร้างส่วนเกินเทียมในกระบวนการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน จึงไม่น่าแปลกใจที่พบว่าส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านปาง เช่น โครงการสร้างประปาชุมชนด้วยบ่อบาดาล โครงการเลี้ยงไหม กลุ่มทำกระดาดสา กลุ่มแกะสลัก การส่งเสริมปลูกพืชเชิงพาณิชย์ และการทอผ้าเพื่อจำหน่าย เป็นต้น รวมถึงการลงไปตั้งสถานีให้บริการและสงเคราะห์ชุมชนในชุมชนอย่างถาวร คือ โรงเรียน สถานีอนามัย และตำรวจป้อมยาม เป็นต้น ล้วนแสดงออกทางกายภาพถึง

รูปแบบและวิธีการที่**หันหลังให้ชุมชน** เช่น โรงเรียนที่เดิมอยู่ฝั่งตะวันออกของถนนหลวงดั้งเดิมและติดกับเสาหลักบ้าน (เสี้ยวบ้าน) และเคยสร้างประตูโรงเรียนเข้าหาหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของถนนนี้ แต่หลังจากมีถนนหลวงพหลโยธินที่ตัดผ่านหมู่บ้านทางทิศตะวันออกของโรงเรียน ปัจจุบันโรงเรียนจะทำรั้ว ประตู และป้ายโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มาตรฐานทางทิศตะวันออก และเขียนป้ายที่ดีๆ มากมาย เช่น โรงเรียนปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โรงเรียนสีขาว ฯลฯ แต่ด้านทิศตะวันตกที่หันเข้าหาหมู่บ้านไม่ยอมทำรั้ว ทำประตู และรักษาความเป็นระเบียบและความสะอาด และที่สำคัญปล่อยให้บริเวณเสี้ยวบ้านที่อยู่ติดกันกรูกร้างจากหลุมขยะไว้ใกล้ๆ และถูกกำหนดจากนโยบายสาธารณะแบบเหมารวมทั่วประเทศในการสร้างพระพุทธรูปครอบด้วยมณฑปใกล้เสาธงหรือปากประตูทางเข้าโรงเรียน และไม่พาเด็กนักเรียนไปวัดประจำหมู่บ้านในวันสำคัญทางศาสนาอีกต่อไป โดยครูทั้งหมดเป็นคนที่มาจากในเมืองและต่างจังหวัด แม้จะมีบางคนมาแต่งงานกับคนในท้องถิ่นที่มีฐานะดีวงนอกของชุมชน แต่จะพาลูกเมียกลับบ้านเกิดในเมืองในช่วงวันหยุดสำคัญที่ชุมชนหมู่บ้านมีประเพณีและพิธีทางศาสนาที่สำคัญเป็นส่วนใหญ่

ตัวอย่างการทำงานของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยคนหนึ่งที่ขัดแย้งกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในเรื่องการใช้บริเวณที่ว่างในสถานีอนามัยใหม่เป็นสนามกีฬาและสนามเด็กเล่นของเยาวชนและเด็กในหมู่บ้านสวัสดิการชุมชนด้านนั้น ทนทานการและสุขภาพกายแบบทันสมัย และชาวบ้านเลือกเข้าข้างสมาชิก อบต. ซึ่งเป็น**คนใน** แม้จะเพิ่งเข้ามารับตำแหน่งไม่ถึง 1 ปี เกือบทั้งหมดแทนที่จะเข้าข้างเจ้าหน้าที่อนามัยคนนั้นที่ช่วยรักษาคนไข้และช่วยชีวิตคนในชุมชนมานานนับ 10 ปีที่พยายามบอกว่า**ผิดกฎหมาย** (ของรัฐ) แสดงถึงวงในของระบบชุมชนมีอำนาจตัดสินใจของตนได้ในกรณีที่ปะทะกับกิจกรรมตามรูปแบบและวิธีการแบบอำนาจนิยมที่อ่อนจางของส่วนล่างของระบบรัฐที่อยู่ห่างจากศูนย์กลาง เพราะที่จริงแล้วสมาชิก อบต. เป็นคนที่เกิดและเติบโตในหมู่บ้านและสิ่งที่คนในชุมชนหมู่บ้านต้องการจึงเป็นแบบเดียวกับที่สมาชิก อบต. เห็นชอบ

ตัวอย่างปัญหาชาวบ้านที่กำลังเป็นปัญหาใหญ่ที่มาจากระบบทุนที่เอาเงินหรือกำไรเป็นเป้าหมายโดยไม่มีคุณค่าทางศีลธรรมนำ รูปแบบและวิธีการจัดการของเจ้าหน้าที่รัฐที่กฎหมายให้อำนาจจับกุมผู้กระทำผิด แต่บางคนอยู่ใต้อำนาจเงิน ดังนั้นเมื่อจับผู้ขายยาบ้าไปแล้วแต่ไปรับเงินสินบนจากผู้ต้องหาแล้วปล่อยตัวกลางทางและ/หรือนำยาบ้าไปขายต่อแทนอีก ปัญหาจึงลุกลามมากขึ้นไปอีก ซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจและพื้นที่ที่ระบบชุมชนจะจัดการได้ ระบบชุมชนทั้งวงนอกและวงในจึงต้องจัดการโดยใช้รูปแบบและวิธีการที่สำคัญที่ระบบชุมชนชนบทได้นำเอา**วงใน** บางส่วนมาร่วมจัดสวัสดิการชุมชนโดยร่วมกับตัวแทนของรัฐจัดสวัสดิการเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากการลักขโมยของคนติดยา โดยใช้สวัสดิการชุมชนด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน คือ **การตัดจากความเป็นชุมชน** หากกระทำผิดในชุมชนหมู่บ้าน โดยออกกติกาว่า ถ้าครอบครัวยามีคนขายยาบ้าและถูกจับจะถูกตัดจากการเป็นสมาชิกมาปนกิจศพของชุมชนหมู่บ้านและตัดน้ำประปาหมู่บ้านด้วย แต่ไม่สามารถจะตัดไฟฟ้าได้เพราะการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคไม่ยอมร่วมมือโดยบอกว่า**ผิดกฎหมาย** ส่วนคนที่เสพยาบ้าหากเลิกได้แล้วจะคืนสิทธิทั้งสองอย่างให้ ซึ่งมีครอบครัวที่ถูกตัดสินโทษไป 10 กว่า

รายแล้ว แต่ก็พบว่า แม้ระบบชุมชนระดับหมู่บ้าน คือ กลุ่มฌาปนกิจศพและประปาหมู่บ้านจะลงโทษได้ แต่ชุมชนครอบครัวและชุมชนเครือข่ายจะทำหน้าที่จัดสวัสดิการชุมชนแทนส่วนที่ขาดหายไปให้ (โดยที่ชุมชนย่อยทั้งสองและชุมชนหมู่บ้านก็ไม่ได้ไปตามเข้มนวดอะไรมาอีก) การที่ชุมชนผู้นำท้องถิ่นระดับตำบลร่วมสร้าง**นโยบายชุมชน** เช่นนี้ จึงมีผลทำให้เยาวชนที่เสพยาบ้าเลิกไปหลายราย ส่วนหมู่บ้านบางหมู่บ้านที่มีผู้นำหมู่บ้านเกี่ยวข้องกับการค้ายังมีคนเกินกว่าครึ่งที่ติดยาบ้า และเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดของชุมชนชนบทไทยขณะนี้ และเป็นความต้องการสวัสดิการชุมชนที่ต้องได้รับการตอบสนองโดยเร็วที่สุด ซึ่งหากสวัสดิการสังคมของรัฐเข้าใจและร่วมมือจะเกิดผลดีมากยิ่ง รวมถึงตัวอย่างของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ทำหน้าที่เพียงการจับผู้ลักลอบตัดไม้ แต่ไม่ส่งเสริมการปลูกหรือเพาะกล้าไม้สักรายของชาวบ้าน เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากรูปแบบและวิธีการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนของรัฐและทุนจะ**มองข้าม**ชุมชนครอบครัว ชุมชนเครือข่าย ฯลฯ และความเชื่อมโยงของชุมชนต่างๆที่มีครอบครัวเป็นพื้นฐานอยู่นโยบายสาธารณะในรูปโครงการพัฒนาของรัฐจะเน้นใช้วิธีการ**ส่งเสริม** ชุมชนแบบเหมารวมอย่างตั้งใจเข้าใจผิด หรือสวมรอยความเข้มแข็งโดยธรรมชาติของชุมชนย่อยบางชุมชนนั้นมาสนับสนุนนิยามว่าชุมชนคือชุมชนหมู่บ้านและใช้เงินเป็นเป้าหมายสุดท้ายที่เรียกว่านโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนหรือส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มอาชีพที่สร้างรายได้และทำบัญชีตามแบบของชุมชนเมืองและมีวัตถุประสงค์เพื่อการผลิต**ส่วนเกิน**เทียมก่อน**ส่วนจำเป็น** หรือการที่ชุมชนชนบทผลิตสินค้าจากชุมชนไปจำหน่ายให้คนในชุมชนเมืองได้ว่าเป็นการจัดเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบททั้งที่เป็นการตัดสินใจและสร้างวาทกรรมของรัฐและตนเอง เพราะเป็นฝ่ายที่มีอำนาจและเป็นฝ่ายกระทำมาตลอดประวัติศาสตร์ ขณะที่ระบบชุมชนชนบทวงใน ถือว่าการผลิตส่วนเกินเทียมเป็นเพียง**นวัตกรรมใหม่** เพื่อประนีประนอมกับระบบรัฐและทุนในบริบทที่ชุมชนหมู่บ้านชนบทยังไม่มีสถานภาพเท่าเทียมกับระบบชุมชนเมืองและยังไม่มี**สิทธิชุมชน**อย่างแท้จริง เพราะชุมชนย่อยบางกลุ่มที่แม้จะครอบคลุมทุกครอบครัวแต่จุดมุ่งหมายเพื่อครอบครัวเดียวในเวลาจำกัด เช่น กลุ่มฌาปนกิจศพ กลุ่มร่วมการแต่งงาน กลุ่มร่วมงานขึ้นบ้านใหม่ และกลุ่มประเพณีทำบุญของหมู่บ้าน เป็นต้น หรือกลุ่มอาชีพที่แม้จะมีรายได้ต่อปีหลายหมื่นหลายแสนบาทนั้นก็มิสมานึกเพียงบางส่วนไม่ถึงร้อยละ 50 ของครอบครัวในชุมชนหมู่บ้าน เป็นต้น

รูปแบบและวิธีการของนโยบายสาธารณะที่ใช้อำนาจของระดับมหภาคที่จะตัดสินใจใช้เงินหรือรายได้เป็นเป้าหมายของกิจกรรมแบบทุนนิยม โดยมีข้อสมมติว่าหากชุมชนมีเงินหรือรายได้แล้วเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนด้านต่างๆก็จะมีตามมาเองด้วยการไปหาซื้อจากระบบตลาด ซึ่งไม่จริงในระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบท เพราะชุมชนครอบครัวที่เป็นสมาชิกของชุมชนหมู่บ้านชนบทสามารถที่จะจัดสวัสดิการชุมชนวงในที่สูงกว่าระดับครอบครัว เช่น สร้างหรือบูรณะสาธารณะสมบัติของชุมชน เช่น วิหารวัดที่สวยและเงินจำนวนหลายล้านบาทได้ หรือวงนอกส่งลูกเรียนจนจบปริญญาตรีได้โดยที่ชุมชนครอบครัวตนเองกำลังเป็นหนี้ ธกส. หรือถูกยึดที่นาหรือขายนาขายวัว/ควายได้ ซึ่งหากมองแบบแยกส่วนและเหมาว่าเป็นชุมชนหมู่บ้านก็จะสรุปว่า**ชุมชนหมู่บ้าน**

บ้านเข้มแข็งที่สร้างวิหารวัดของหมู่บ้านและฉลองกัน 3 วัน 3 คืนได้ แต่หากมองแบบองค์รวมแล้ว ชุมชนพื้นฐานหรือชุมชนครอบครัวแล้วพบว่าตกอยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้ายลงไปทุกที แบบที่เรียกว่า **ชุมชนเข้มแข็งแต่ครอบครัวอ่อนแอ**

นอกจากนี้รูปแบบและวิธีการที่ไม่เป็นทางการแต่ติดมากับความเป็นทางการ คือ **การคอร์ปชั่น**งบประมาณในโครงการพัฒนาและการปฏิบัติงานหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่รูดสีกอมและระเบิดขึ้นในชุมชนชนบท คือ **หนี้สินจากระบบดอกเบี้ย**ที่เป็นสิ่งที่ชุมชนชนบทคาดไม่ถึงที่เพิ่มขึ้นทุกวัน ถือว่าเป็นความไม่จริงใจของนโยบายสาธารณะที่ซ่อนความหลอกลวงแบบสมัยใหม่เอาไว้ ที่สำคัญเหตุการณ์กำลังลุกลามเป็นปัญหาของปัญหา คือ การที่ ธกส. ในหลายอำเภอที่ต้องการผลงาน จึงร่วมมือกับบริษัทไฟแนนซ์ให้สมาชิกที่ถึงเวลาส่งคืนเงินต้นและดอกเบี้ยของ ธกส. ไปกู้เงินด่วนจากบริษัทไปแนนซ์ที่เปิดสาขาให้บริการถึงในหมู่บ้านโดยเสียดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อเดือน เพื่อนำมาคืน ธกส. ได้ทันกำหนด ซึ่งนอกจาก ธกส. จะถือว่าเป็นลูกค้าชั้นดีที่คืนเงินครบและตรงเวลาแล้ว ซึ่งเจ้าหน้าที่ ธกส. และ ธกส. เองก็ **ได้ผลงาน** และใช้เวลาประมาณ 1 เดือนกว่าจะทำเรื่องอนุมัติเงินงวดใหม่ที่ขยายวงเงินกู้สูงขึ้นไปอีกเพื่อให้สมาชิกคนเดิมมีเงินมากพอจะไปคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อเดือนแก่บริษัทไฟแนนซ์ได้ โดยครอบครัวที่เป็นสมาชิก ธกส. เหล่านั้นกลับไปด้วยมือเปล่าและมีหนี้กับ ธกส. สูงเพิ่มขึ้นไปจากเดิมทุก 4 ปี และบริษัทไฟแนนซ์ได้รับผลประโยชน์ดอกเบี้ยร้อยละ 18 ในเวลาแค่ 1 เดือนเท่านั้น ปรากฏการณ์เช่นนี้ชุมชนหมู่บ้านชนบทคาดว่าในอนาคตคงจะถึงสถานการณ์ที่เป็นระเบิดลูกใหม่หรือวิกฤตเศรษฐกิจและสังคมรอบสองเกิดขึ้นที่ฐานรากของสังคม

ผลร้ายของการมองไม่เห็นแก่นแท้และระบบชุมชนและระบบสวัสดิการชุมชนชนบท และการดำเนินงานที่ขาดคุณธรรมความถูกต้องเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเช่นนี้ ถือว่าเป็นความผิดพลาดของนโยบายสาธารณะ ระบบราชการ และรัฐที่ติดแนวคิดทุนนิยมที่ล้าหลัง ตามที่ท่านครูบาศรีวิชัยเคยทำนายไว้ว่า **“ต่อไปคนดีจะเหลือแค่ 3 ร่มไม้สะหรี (ต้นโพธิ์) และ น้ำเต้าน้อยจะจมน้ำแต่ก้อนหินจะลอยฟู”** หากไม่มีการปรับปรุงนโยบายสาธารณะให้หันมาเข้าใน ยอมรับ ให้ความสำคัญกับระบบชุมชน ระบบเศรษฐกิจชุมชน และระบบสวัสดิการชุมชนชนบทที่มีแก่นแท้ของจิตวิญญาณแห่งคุณธรรมและเป็นพื้นฐานของสังคมไทยให้มีส่วนร่วมกันนโยบายสาธารณะในการป้องกันแก้ไขปัญหาหรือวิกฤติของสังคมโดยรวมในอนาคต

5. บทบาท

ยุคเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนแบบกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนเมื่อประมาณ 120 ปีที่ผ่านมา บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐที่นำนโยบายสาธารณะด้านสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทไปปฏิบัติในชุมชนหมู่บ้านจะอยู่ในรูปการส่งเสริม โดยส่งเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐเข้าไปทำงานประจำในระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท เช่น ครู เจ้าหน้าที่อนามัย ตำรวจตู่ยาม รวมไปถึงมีสำนักงานที่ว่าการอำเภอและเข้ามาในบางครั้ง เช่น เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล ปลัดประจำตำบล ป่าไม้ ที่ดิน

เจ้าหน้าที่สำนักงานการศึกษาออกโรงเรียน สหกรณ์การเกษตร ชกส. บริษัทประกันชีวิต พนักงานบริษัทขายตรงต่างๆ เป็นต้น ถือว่าเป็นการเข้าไปพยายามเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ของระบบชุมชนชนบท ซึ่งชุมชนชนบทก็โต้ตอบด้วยโครงสร้าง-หน้าที่ และกระบวนการตามธรรมชาติที่แท้จริงของชุมชนชนบท เพื่อการรักษา**วงใน**อันเป็นแก่นแท้หรือ**ทุนเดิม**ของชุมชนหมู่บ้าน โดยการสร้างผู้นำชุมชนเชิงการปกครองที่ซื่อสัตย์ต่อชุมชน รู้และปฏิบัติการโต้ตอบได้ทันต่อผลร้ายที่จะเกิดจากบทบาทการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่ลงมาทำงานในชุมชนให้ได้มากที่สุด ถือว่าชุมชนหมู่บ้านชนบทอยู่ในสถานะที่**เลือกสิ่งที่ดีที่สุดอันดับสอง** เพราะบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมนโยบายสาธารณะในรูปโครงการพัฒนาของรัฐและทุนภายนอกที่**ชุมชนจัดการหรือควบคุมโดยตรงไม่ได้** แม้จะเข้าใจว่าส่วนที่ดีก็มีอยู่มาก แต่โดยเจตนาแล้วจะเข้าใจและเห็นถึงความไม่ตรงไปตรงมาและไม่มียุติธรรมที่จะสามารถจัดการเพื่อ**เลือกสิ่งที่ดีที่สุดอันดับแรก** จากการใช้สิทธิชุมชนหมู่บ้านชนบทที่มีอิสระหรือ**นาธิปไตย**ในวัฒนธรรมการบริหารเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทที่**โครงสร้างวงใน**ให้ชัดเจนและยั่งยืนบนรูปแบบ วิธีการ และจิตวิญญาณแบบแท้จริงของชุมชนหมู่บ้านชนบทที่มีความหลากหลายมากมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐมีบทบาท**ส่งเสริม** จึงพบว่าผู้นำชุมชนชนบทส่วนใหญ่ในยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจปัจจุบัน คือ กลุ่มเขยหรือสะใภ้ หรือที่เข้ามาอยู่ใหม่ ไม่ใช่คนดั้งเดิมของชุมชนหมู่บ้านชนบทจริง แม้จะเป็นคนในท้องถิ่นก็ต้องเคยไปอยู่หรือทำงานหรือเรียนหนังสือในเมืองมาก่อน ซึ่งเป็นครอบครัวส่วนน้อยและไม่มีอำนาจในการตัดสินใจจัดการนิเวศชุมชน และปัจจัยภายในทุกองค์ประกอบของชุมชนหมู่บ้านตามทีนโยบายสาธารณะวางเป้าหมายไว้

การโต้ตอบอย่างที่สอง คือ การที่ผู้นำชุมชนหมู่บ้านชนบทวงนอกในยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนที่เป็นคนกระตือรือร้น (Active) ต่อวิธีการของทุนนิยมตามนโยบายสาธารณะของรัฐนี้ จะถูกเสนอชื่อให้ไปทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมการหรือที่ปรึกษาเกือบทุกกลุ่มหรือชุมชนย่อยจำนวนมากมายที่หลายหน่วยงานของรัฐหรือราชการลงมาจัดตั้งแทนผู้นำธรรมชาติและผู้นำกลุ่มวงในโดยรวม ด้านหนึ่งวงในนั้นรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของแต่ละหน่วยงานรัฐและทุนรวมถึงองค์การพัฒนาเอกชน (NGO) ภายนอก แต่เพื่อให้การปฏิบัติตามนโยบายสาธารณะของหน่วยงานราชการแต่ละหน่วยที่**ผลักดัน**เข้ามาทำ(ผล)งาน นั้นได้**บรรลุผลบ้าง** เพื่อจะได้พึ่งพาอาศัยในด้านอื่นๆต่อไป และอย่างน้อยก็มีครอบครัวบางกลุ่มได้รับผลประโยชน์จากโครงการของรัฐอยู่ ส่วนครอบครัวดั้งเดิมที่มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบชนบทที่ชัดเจนมากๆจะหลบตัวเองไปอยู่และทำหน้าที่ใน**โครงสร้างวงใน** เช่น อยู่ใกล้ป่าหรืออยู่ห่างถนนหลวงออกไปให้มากที่สุด ซึ่งรัฐและทุนจะเห็นว่าเป็นกลุ่มที่ไม่เข้ามามีส่วนร่วมหรือเฉื่อยชา (Passive) ต่อโครงการพัฒนาชุมชนชนบทต่างๆ ของรัฐและทุน แต่ในสายตาของวงในแล้วเห็นมาตลอดประวัติศาสตร์ว่า แม้จะมีกฎหมายหรือระเบียบรัดกุมกำกับอยู่แต่เวลานำมาปฏิบัติจริงไม่มีโครงการพัฒนาใดปลอดการคอร์รัปชันได้ มีหน้าซำยังนำจิตวิญญาณที่ทำลายคุณธรรมเหล่านั้นที่เข้ามาแพร่ระบาดในวงนอกของชุมชนชนบทด้วย โดยเฉพาะในชุมชนเชิงการบริหารระดับสูงกว่าชุมชนหมู่บ้าน คือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กล่าวคือ

1. เป็นโครงสร้างเชิงอำนาจแบบองค์กรที่ย่อส่วนมาจากกระบวนราชการของรัฐที่ชัดเจนที่มาตั้งในชุมชนหมู่บ้านต่อจากโรงเรียนประถมศึกษา สถานีอนามัย และตุ้ยยามตำรวจมาก่อนหน้านี้ โดยวิธีที่ผิดกับธรรมชาติของชุมชนชนบทตั้งแต่แรก

2. ใช้ระบบเลือกตั้งผู้นำจากปัจเจกชนที่สามารถหาเสียงจนได้คะแนนสูงที่สุดเป็นวัฒนธรรมที่เอาคะแนนเสียง (สิ่งสมมติ) มาเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่เอาธรรมชาติความเป็นจริงที่มีในระบบชุมชนเป็นตัวตั้ง เพราะวิสัยธรรมชาตินิยมของชุมชนหมู่บ้านนั้นผู้นำการบริหารชุมชนจะต้องเริ่มที่การมีส่วนร่วมเกินความดีที่เหลืล้นออกมาและพร้อมจะแสดงความเสียสละทำงานจริงเพื่อระบบชุมชนชนบทจนในที่สุดชุมชนสามารถเรียกว่าเป็นคนดีได้อย่างสนิทใจ

3. สร้างอาคารที่ทำการแบบถาวรใหญ่โตเชิงอำนาจนิยมและมีห้องพระ(วัดในฐานะสัญลักษณ์) เป็นส่วนประกอบหนึ่งในตัวอาคารสำนักงาน ซึ่งต่างจากระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่ตลอดประวัติศาสตร์นอกจากวัดแล้ว ไม่เคยสร้างอาคารอะไรที่ใหญ่โต มันคงเป็นพิเศษกว่านี้สังเกตจากระบบชุมชนหมู่บ้านที่ไม่ถูกแทรกแซงจะมีที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน โดยใช้บ้านผู้ใหญ่บ้านโดยไม่ต้องตกแต่งอะไรเชิงอำนาจนิยมมากมาย ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบของที่ทำการ อบต. และแสดงออกถึงการบริหารชุมชนหมู่บ้านที่แม้จะเป็นโครงสร้างวงนอกก็ยังแสดงถึงธรรมชาตินิยมหรือมนุษยนิยม เพราะไม่ถือว่าผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มีอำนาจปกครองหรืออยู่เหนือคนอื่นหรือเหนือกฎเกณฑ์ธรรมชาติหรือเหนือศาสนา ผู้ใหญ่บ้านเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหมู่บ้านที่มีความหลากหลายของชุมชนกลุ่มย่อยมากมาย ผู้ใหญ่บ้านจึงยังไปวัดเป็นประจำเพื่อบำรุงพุทธศาสนาด้วย และปรึกษาสภาผู้เฒ่าและพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน เป็นต้น

แม้รัฐจะปรับปรุงการบริหารชุมชนหมู่บ้านเป็นกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เมื่อ 10 กว่าปีที่ผ่านมาก็ไม่สามารถบรรลุผลในทางปฏิบัติได้ เพราะฝืนกับจิตวิญญาณและวิถีการดำเนินชีวิตตาม ธรรมชาติของชุมชนหมู่บ้านชนบทและชุมชนย่อยที่มีชุมชนครอบครัวเป็นพื้นฐานของโครงสร้างทั้งทางดีมากและดีน้อยได้ โดยรูปแบบและโครงสร้างของกลุ่มกรรมการหมู่บ้านนั้น

1. แสดงถึงการเป็นภาพย่อยของโครงสร้างตามระบบ องค์กร หรือ บริษัท แบบเมืองที่เป็นสามเหลี่ยมยอดแหลมอยู่ด้านบน ขณะที่ธรรมชาติของระบบชุมชนเป็นแบบสามเหลี่ยมหัวกลับที่มีผู้นำคือผู้เสียสละหรือผู้รับใช้ ไม่ใช่ผู้ใช้อำนาจปกครองตามระบบองค์กรแบบรัฐและเมือง

2. องค์กรกรรมการหมู่บ้านตามนัยนี้เกิดจากระบบคิดของรัฐและทุนแบบรวมอำนาจที่เหมารวมว่าระบบชุมชนชนบทมีอะไรเหมือนระบบรัฐและทุน โดยเป็นส่วนประกอบเล็กๆส่วนหนึ่งที่ตั้งอยู่ห่างออกไปเท่านั้น

3. เกิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแบบระบบเมืองที่มีอิทธิพลเชิงอำนาจปกครองมากกว่าหรือคุ้มครองมนุษย์เอาไว้ จึงไม่ได้เกิดจากพื้นฐานธรรมชาตินิยมของระบบชุมชนชนบทที่ถือว่าไม่มีอะไรสูงกว่ากฎเกณฑ์ธรรมชาติหรือกฎที่ปัดยดา การบริหารจึงที่ตั้งอยู่บนการร่วมมือกันอย่างเท่าเทียมกันของเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ภายใต้กฎเกณฑ์ธรรมชาติที่เป็นจริงนั้น

4. การได้มาของสถานภาพกรรมการหมู่บ้านเป็นแบบ**เลือกตั้ง**จากปัจเจกชนที่มี**คะแนนเสียง**มากที่สุดเรียงลงมาไม่ได้เลือก**มีความเสียสละ**ที่จะทำประโยชน์แก่สมาชิกชุมชนหมู่บ้านมากที่สุด อย่างที่ผู้นำธรรมชาติได้รับเลือก วัฒนธรรมการบริหารเช่นนี้เท่านั้นที่ระบบชุมชนชนบทจัดการหรือควบคุมผู้นำชุมชนได้ เป็นต้น

ดังนั้น กรรมการหมู่บ้านจึงมีฐานะเพียงชุมชนย่อยอีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่นอกของระบบชุมชน และทำหน้าที่ได้เพียงบางอย่างที่วงในกำหนดให้ทำตามโดยเฉพาะติดต่อกับภายนอก เช่น การร่วมการอบรมสัมมนาที่รัฐและทุนจัดขึ้นบ่อยตามความ**เข้าใจผิด**ของรัฐและทุนที่เห็นว่ากรรมการหมู่บ้านคือโครงสร้างของอำนาจที่สูงที่สุดในชุมชนหมู่บ้าน ดังเช่นกรรมการหมู่บ้านต้องรับหน้าที่เป็นประธานและหรือกรรมการกลุ่มย่อยต่างๆที่รัฐพยายามลงมาจัดตั้งในเวลาที่แตกต่างกันไป เพื่อให้กิจกรรมกลุ่มเหล่านั้นบรรลุวัตถุประสงค์การจัดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนหรือเป็น**หน้าไฟ**คอยโต้ตอบแบบ**อหิงสา**กับความพยายามของระบบรัฐและทุนที่ถาโถมเข้ามาไม่หยุดหย่อน และพบว่าในกลุ่มย่อยที่รัฐมาจัดตั้งรวมจำนวนประมาณ 30 กลุ่มนั้น กรรมการหมู่บ้านบางคนต้องเป็นกรรมการเกิน 10 กลุ่ม ซึ่งผิดวิสัยที่คนสามัญจะทำหน้าที่ได้ เพราะยังต้องประกอบอาชีพเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของครอบครัวเป็นหลักอยู่ ซึ่งแน่นอนว่าไม่ตรงกับเจตนาของนโยบายการบริหารงานแบบกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในรูปการมีกรรมการหมู่บ้าน

บทบาทในสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนที่จะสร้าง**ความเข้มแข็ง**หรือการ**พึ่งกันเอง** (รัฐใช้คำว่า**พึ่งตนเอง**ซึ่งเห็นชุมชนเป็นการรวมตัวของปัจเจกชนแบบโรงงานในชุมชนเมือง) ให้ชุมชนชนบทที่ใช้งบประมาณจำนวนมากและพยายามล้วงลึกเข้าไปในวง**ใน**ของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชน หากพิจารณาจากมุมมองที่ใช้ชุมชนชนบทวงในเป็นฐานแล้ว ทำให้ระบบชุมชนชนบทที่เป็นตัวแสดงเสียดุล และ**เพิ่ม**การโต้ตอบที่ชัดเจนมากขึ้น โดย กวาดเอาตัวแสดงต่างๆที่รัฐมาจัดตั้งไปรวมอยู่ที่**วงนอก**และให้**พื้นที่ เวลา คน และจิตวิญญาณ**บางส่วนร่วมในกิจกรรม ซึ่งต่อมาชุมชนหมู่บ้านชนบทเกิดการเรียนรู้และเข้าใจระบบรัฐได้ง่ายขึ้น เพราะกิจกรรมของนโยบายสาธารณะนั้นคล้ายคลึงกัน คือ ลงมาจัดตั้ง**กองทุนเงิน**เป็นหลัก คนที่เข้าร่วมก็กลุ่มผู้นำเดิมๆที่ส่งหน่วยงานเข้ามาฝึกอบรมผู้นำชุมชนที่เป็นทางการบ่อยๆ และสลับเวลากับเวลาที่ทำงานให้กลุ่มย่อยอื่นๆ เพราะผู้นำ**วงนอก**เหล่านี้ทำหน้าที่**รับเหมา**เป็นกรรมการกลุ่มที่เกี่ยวกับเงินทุกกลุ่ม และบอกกันว่า **“มีอาชีพรับจ้างฝึกอบรมตามหลักสูตรของราชการ”** และได้รับผลประโยชน์จากระบบ**เงินปันผล** ในกระบวนการกักขังเงินกองทุนในชุมชนหมู่บ้าน รายได้จากดอกเบี้ยที่เป็นกำไรส่วนหนึ่งจึงตกกับกลุ่มผู้บริหารเป็นหลัก เพราะการบริหารกองทุน**ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย** ขณะที่สมาชิกที่มากู้เงินกองทุนต้องเสียดอกเบี้ย ซึ่งแม้เงินปันผลที่กรรมการได้รับมีจำนวนไม่มาก แต่สำหรับระบบชุมชนชนบทที่มีพื้นฐานในระบบเศรษฐกิจแบบไม่ซื้อขายแล้วถือว่าเป็นจำนวนที่มาก ส่วนสมาชิกที่กู้เงินไปแล้วจะต้องทำงาน**เข้มข้นหรือขูดรีดแรงงานตนเอง** จากงานที่ทำงานปกติเพื่อให้ได้เงินส่วนเกินมา**เสียดอกเบี้ย**ให้ระบบกองทุนหมู่บ้านหรือระบบย่อยส่วนมาจากระบบธนาคารของทุนนิยมที่หากมองในภาพรวมทั้งหมู่บ้านแล้วดู**หิวหว่า** และมีครอบครัวในชุมชนหมู่บ้านชนบทเข้าร่วมกิจกรรมมากเกินไป

3 ใน 4 แต่ไม่ใช่กระแสหลักในวิถีการดำเนินชีวิตตามระบบชุมชนชนบท เพราะนอกจากวงในส่วนใหญ่จะประยุกต์นำเงินที่ได้มาตามยุคสมัยนี้มาส่งเสริมการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมบางส่วนเป็นหลักแล้ว และระยะเวลาที่จะคิดจะยุ่งเกี่ยวกับกระบวนการยืม-คืนเงินจำนวนนี้ก็จะมีประมาณ 2-3 วันเท่านั้น คือวันที่ยืมเงินกับวันที่คืนเงิน สรุปแล้วโครงสร้างวงในของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนก็ยังคงทำหน้าที่ตามแบบของชุมชนหมู่บ้านชนบทต่อไป โดยมีโครงสร้างวงนอกทำหน้าที่ป้องกันเอาไว้ ซึ่งบางครอบครัวที่ทำงานวงนอกแทบจะไม่ออกไปทำไร่ไถนาเหมือนเดิม

นโยบายสาธารณะที่กำหนดโดยรัฐและทุนทำให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนทั้งเก่าและใหม่ไม่ได้รับความสนใจและให้ความสำคัญ เพราะเศรษฐกิจและสังคมวงในไม่หวือหวา เป็นกระบวนการจะเริ่มและจบลงในระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทและเครือข่ายชุมชนชนบทเป็นส่วนใหญ่ แม้จะมีผลดีตรงที่ไม่เป็นเงื่อนไขให้ตัวแสดงไปเกี่ยวข้องกับเรื่องเงินจากการทำธุรกิจเอากำไรและการคอร์ปชั่นแบบทุนนิยม และไม่มีโอกาสจะนำเสนอคุณค่าเพื่อขอรับการสนับสนุนหรือแนะนำตรวจสอบในระบบการบริหารของกรรมการหมู่บ้านได้ ทั้งที่เป็นฝ่ายที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนย่อยของชุมชนหมู่บ้านมากที่สุด ขณะที่วัฒนธรรมการบริหารชุมชนที่กว้างกว่าชุมชนหมู่บ้าน คือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่แม้จะเป็นโครงสร้างที่ไม่เหมาะสมกับระบบชุมชนชนบท แต่เมื่อเทียบกับระบบผู้นำแบบกรรมการหมู่บ้านแล้วยังมีรูปแบบและเป้าหมายที่ชัดเจนเหมาะสมในแง่บทบาทการทำงานและการมีตัวแทนมาเป็นกรรมการสภาองค์การบริหารตำบลจำนวนเท่ากัน แต่ยุทธวิธีการทำงานร่วมกับชุมชนหมู่บ้านจะมี**คอขวด**ที่การบริหารงานระดับหมู่บ้านกำลังมีปัญหาในตัวอยู่ดังกล่าวข้างต้น ทำให้การดำเนินงานของ อบต. ไม่ครบกระบวนการ และไม่ทำงานด้านเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชน วัฒนธรรมชุมชน การศึกษาแบบชุมชน และสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ชัดเจน แต่หันไปทำงานด้านกายภาพหรือโครงสร้างพื้นฐานต่อไป

สรุปแล้ววัฒนธรรมการบริหารของชุมชนหมู่บ้านวงนอกภายใต้นโยบายสาธารณะที่เป็นกลไกเชิงอำนาจของรัฐและทุนที่ลงมาจัดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทให้ชุมชนเป็นหลัก มีรูปแบบวิธีการ ยุทธศาสตร์ที่เป็นทางการ ใช้กับระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนไม่เหมาะสมอีกต่อไป เพราะตลอดช่วงประมาณ 120 ปีที่ผ่านมา ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนต้องหลบไปทำหน้าที่เพียงบางส่วนในโครงสร้างวงใน แต่ยังคงทำหน้าที่ของตนอยู่ โดยไม่เปลี่ยนแปลง วัตถุประสงค์ รูปแบบและวิธีการจัดการที่ยังเป็น**ผู้จัด รับผิดชอบ และประเมินผล**เองในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนระดับต่างๆ และเป็นกิจกรรมย่อยบนพื้นฐานของจิตวิญญาณใหญ่ที่มีแต่ความเอื้ออาทร จัดได้รวดเร็ว แม้จำนวนชุมชนครอบครัวและชุมชนย่อยในระบบชุมชนหมู่บ้านมีมากขึ้นเท่าไร การประเมินผลซึ่งตั้งอยู่ที่**ความพอดี** หรือ**สายกลาง**สร้างหลักประกันและมาตรฐานการรับผลว่ารูปแบบและวิธีการจัดเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนเป็นไปตามที่ชุมชนตัวแสดงต้องการหรือไม่ และที่สำคัญเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนไม่หวือหวาเพราะความเป็นมนุษย์ที่มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่มีเปลี่ยนแปลงมาเลยตั้งแต่อดีตด้าบรรพ์ เพียงแต่ระบบชุมชนชนบทต้องปรับตัวเองกับนโยบายสาธารณะที่เป็นปัจจัยสภาพสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนหมู่บ้านควบคุมไม่ได้ที่เข้า

มาภายหลังแบบเป็นฝ่ายกระทำ และปัจจัยภายในที่ระบบชุมชนชนบทเปลี่ยนมาเป็นมีที่ตั้งถาวร มีจำนวนครอบครัวเพิ่มขึ้น และทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานให้มาในบริบทเก่านั้นเหลือน้อยลงไป

ระบบเศรษฐกิจคู่ขนานและสวัสดิการคู่ขนานในสังคมไทยที่เกิดจากกลไกเชิงอำนาจของนโยบายสาธารณะผ่านมาจึงสร้างระบบคู่ขนานที่ไม่เสมอภาคบนที่ตั้งของชุมชนหมู่บ้าน เพราะระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทไม่มีสิทธิชุมชนในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนพื้นฐานวงในที่เป็นแก่นแท้จากจิตวิญญาณแห่งความเอื้ออาทรโดยอิสระบนระบบจุลภาคแบบ**ธรรมชาตินิยม** ไม่มีอำนาจต่อรองหรือต่อสู้เพื่อจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนของตนให้มีประสิทธิภาพมากกว่าที่เป็นอยู่ได้ ต้องตกเป็นฝ่ายรับ และปรับตัวตามหรือโต้ตอบแบบ**อหิงสา** ตามวิสัยของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่จิตวิญญาณและวัตถุประสงค์ที่ไม่เป็นระบบเมืองขึ้นมาใหม่และมาแข่งขันต่อสู้กับระบบเมืองที่มีรัฐและทุนที่เป็นตัวขับเคลื่อน **นโยบายสาธารณะ**ของรัฐและทุนจนต้องสูญเสียทั้งพื้นที่ เวลา สมาชิก และจิตวิญญาณไปกับโครงสร้าง 2 วง เพื่อรักษาความสมดุลในองค์ประกอบของระบบชุมชนหมู่บ้านในการโต้ตอบกับทุกองค์ประกอบของนโยบายสาธารณะดังกล่าว

*****

บทที่ 8

ปัญหาการบริหาร

ตามมุมมองของชุมชนหมู่บ้านชนบทที่มองนโยบายสาธารณะที่เป็นกลไกเชิงวัฒนธรรม การบริหารเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทของรัฐและทุน มีอีกแง่มุมหนึ่งที่ น่าสนใจ คือ ปัญหาการบริหารระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบท จากข้อมูล ต่างๆที่อธิบายตามองค์ประกอบของนโยบายสาธารณะ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับการบริหารของ ระบบชุมชนหมู่บ้านเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนข้างต้น สามารถสรุปเป็นประเด็นที่ เป็นปัญหาต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติเชิงโครงสร้างตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน และจะยังคงเป็น อุปสรรคต่อไปในอนาคต หากยังไม่เข้าใจ และสนใจแก้ไขหรือป้องกัน

1. ปัญหา

1.1 โครงสร้าง-หน้าที่ของตัวแสดงมีไม่ครบ

โครงสร้าง-หน้าที่บนระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่เป็นตัวแสดงของเศรษฐกิจชุมชนและ สวัสดิการชุมชนที่มีไม่ครบนั้น คือ โครงสร้าง-หน้าที่บนความสัมพันธ์ระหว่าง 1) ระบบชุมชนชนบท ที่เป็นจุลภาค ไม่เป็นชุมชนเชิงการเมืองแต่เป็นชุมชนเชิงธรรมชาตินิยมหรือมนุษยนิยมที่มีวัฒน ธรรมหรือคุณธรรมกำกับอยู่ กับ 2) ระบบชุมชนระบบเมืองที่เป็นมหภาค มีความเป็นทางการบนแนว คิดเชิงอำนาจนิยม มีกลไกอำนาจทั้งด้านอ่อนคือวัฒนธรรมบริโภคนิยม และด้านแข็งคือวัฒนธรรม การใช้กฎหมายหรือนโยบายสาธารณะและสั่งเจ้าหน้าที่ของรัฐนำนโยบายไปปฏิบัติ แต่ปัจจุบันรัฐ และทุนถูกกระแสนโยบายสาธารณะสูงสุดให้ปรับเป้าหมายและโครงสร้าง-หน้าที่บางส่วนมาเป็น **ธรรมรัฐและทุนนิยมที่ก้าวหน้า** บ้างแล้ว เช่น นโยบายสาธารณะกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น คือ พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล พ.ศ. 2537 รัฐธรรมนูญปี 2540 และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2544-2549) ฯลฯ เพราะในระบบวัฒนธรรมการ บริหารของชุมชนชนบทที่แม้จะมีบุตรหลานคนรุ่นใหม่เข้ามารับการศึกษาระบบชุมชนเมือง แต่หันหลังให้ชุมชนหมู่บ้านชนบทและไปปรับใช้ชุมชนเมืองเป็นส่วนใหญ่ และในเชิงโครงสร้างไม่เคย มีโครงสร้างหรือสถาบันที่จะเป็นตัวแสดงของชนชั้นกลางที่มีพื้นฐานมาจากชุมชนหมู่บ้านชนบท ที่จะทำหน้าที่ประสานงานและส่งเสริมในรูปประชาคมเพื่อการทำประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นกลางที่มี รากชุมชนหมู่บ้านชนบทที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเกิดเมืองนอนอย่างชัดเจน มากไปกว่าโครงสร้างทางวัฒนธรรมวงในผลสมวงนอก เช่น การจัดผ้าป่ากฐินจากในเมืองไปสมทบเงิน สร้างสาธารณะสมบัติในชุมชนหมู่บ้านเกิด ฯลฯ หรือในแง่ร้ายกลับถูกบีบบังคับให้รวมตัวเพื่อเป็น ลูกจ้างรัฐและทุน เช่น เป็นเซลล์แมนของบริษัทขายปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า บริษัทประกันชีวิต บริษัท ขายเครื่องสำอางและของใช้ฟุ่มเฟือยต่างๆ และกลุ่มค้ายาบ้า ฯลฯ ที่เข้ามาซ้ำเติมชุมชนหมู่บ้าน ชนบทโดยรู้เท่าไม่ถึงการ จนเกิดวัฒนธรรมการบริหารตามแบบของชุมชนหมู่บ้านเองที่ยังคงดำรง

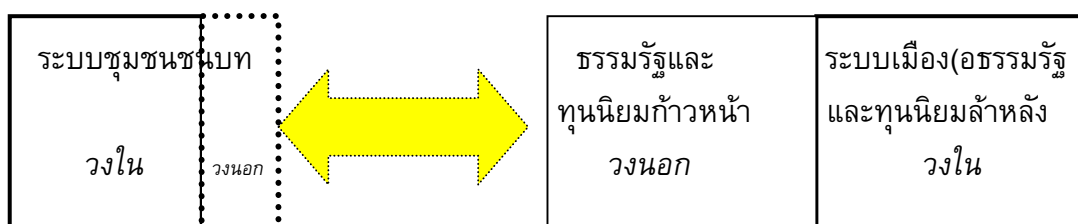

อยู่อย่างยั่งยืนได้จริงมาถึงปัจจุบัน คือ ต้องมีโครงสร้างร่วมกันของทั้งสองระบบหลัก นั่นคือ โครงสร้างวงในเพื่อพึ่งกันเองและวงนอกเพื่อพัฒนาตามยุคสมัย คือ วัฒนธรรมชุมชนในบริบทสมัยใหม่ เช่น การบริหารเศรษฐกิจ**คู่ขนาน**และสวัสดิการ**คู่ขนาน** หรือระบบบริหารเศรษฐกิจและสวัสดิการ**ใช้ร่วมกัน** บนที่ตั้งของชุมชนหมู่บ้าน เพื่อให้มีศักยภาพในการจัดการปัจจัยภายนอกที่เป็นอีกระบบหนึ่งให้ได้

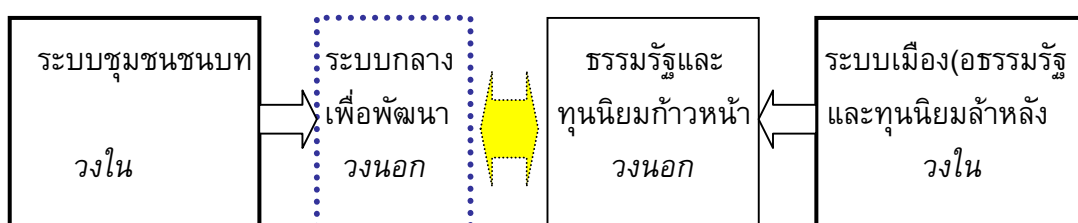
โครงสร้าง-หน้าที่การกระจายอำนาจเป็นการบริหารอีกระบบหนึ่งที่ใช้**ชุมชนเป็นฐาน** ซึ่งมีความแตกต่างแทบจะโดยสิ้นเชิงจากนโยบายรวมอำนาจที่ใช้พัฒนาโครงสร้าง-หน้าที่มายาวนาน 100 กว่าปี และผู้สร้างหรือพัฒนาระบบบริหารนี้จะไม่ใช่ผู้ที่จะแก้ไขได้ หากปล่อยให้ทำแล้วจะเกิดสภาพที่เรียกว่าเห็นวิธีการ (Means) เป็นเป้าหมาย (Ends) ดังนั้นต้องพัฒนาแบบจำลองของโครงสร้างใหม่จากพื้นฐาน**โครงสร้าง-หน้าที่ส่วนพัฒนา**ในระบบชุมชนหมู่บ้านบนบริบทที่ว่าเป็นโครงสร้าง-หน้าที่**แบบสายกลาง**เพื่อประนีประนอมกับโครงสร้างเดิม และต้องให้**โครงสร้าง-หน้าที่**นี้มีสภาพที่ชัดเจนและยั่งยืน พร้อมมี**กระบวนการ**ที่จะยกระดับระบบคุณธรรมกำกับเข้าไปด้วย ในโครงสร้างนโยบายสาธารณะที่ผ่านมาระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทจะไม่มีโอกาสจัดเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนเชิงรุกช่วยสนับสนุนระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการแห่งชาติได้ ส่วนที่พอทำได้จึงเป็นฝ่ายถูกกำหนดจากรัฐและทุนนิยมที่ล้ำหลังเป็นส่วนใหญ่ และไม่มีช่องทางจะหนีห่างการรุกร้าเข้ามาวางในระบบชุมชนชนบทของระบบสวัสดิการสังคมที่เป็นอีกระบบหนึ่งได้ชัดเจนเหมือนในอดีต เพราะระบบต่างๆ ในองค์กรประกอบไม่เอื้อต่อการสื่อสารกันและไม่มีอำนาจต่อรอง จากการที่ไม่มี**โครงสร้างวงนอก**ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาจากพื้นฐานของธรรมชาติ

แผนภาพที่ 22 แสดงโครงสร้างวงนอกของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทไทย

ยุคอดีต คือ เริ่มยุคพึ่งกันเอง-พึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจที่ผ่านมา

ยุคปัจจุบัน คือ ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจในอนาคต

ระบบชุมชนชนบทเองเพื่อเป็นสถาบันกึ่งมหภาคในยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจ ที่รัฐพยายามปรับตัวเป็นธรรมรัฐและทุนที่ล่าช้าก็เริ่มปรับปรุงตัวเป็นทุนนิยมก้าวหน้าขึ้นบ้างแล้วตามนโยบายสาธารณะสูงสุด คือ รัฐธรรมนูญ ปี 2540 ดังแสดงในแผนภาพที่ 22 หากส่วนพัฒนาหรือวงนอกนี้เกิดได้จะเป็นสถาบันของลูกหลานระบบชุมชนชนบทที่มีความรู้ความสามารถแบบระบบเมืองแต่มีรากเป็นชุมชนหมู่บ้านชนบท เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมกับธรรมรัฐในส่วนที่เป็นตัวแทนของชุมชนหมู่บ้านชนบทในหน้าที่

1. สื่อสาร แทนระบบชุมชนชนบทกับระบบรัฐและทุน
2. กรอง บังคับมาจากภายนอกทั้งหมดให้ระบบชุมชนชนบท

เป็นสถาบันกึ่งทางการที่จะทำหน้าที่เป็นส่วนพัฒนาที่จะร่วมมือกับส่วนธรรมรัฐและทุนนิยมที่ก้าวหน้าที่เป็นส่วนวงนอกที่ก้าวหน้าของระบบรัฐและทุนที่ปรับตัวขึ้นไปขณะที่ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนเริ่มเข้าสู่ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจ

2. นโยบายสาธารณะของรัฐที่ดียังบริหารแบบแยกส่วน ไม่ยั่งยืนและต่อเนื่อง

การที่นโยบายสาธารณะของรัฐที่ดีหลายโครงการที่ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนในระบบของชุมชนหมู่บ้านที่เป็นระบบบูรณาการ และเน้นเชิงรุก ยังแยกแหว่งการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจากสวัสดิการชุมชน เช่น การส่งเสริมสหกรณ์ เกษตรผสมผสาน เศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น หรือแม้จะเป็นองค์กรรวมก็ไม่มีควมยั่งยืนและต่อเนื่อง เช่น พัฒนาแบบมีส่วนร่วม แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เป็นต้น เพราะเข้ามาแบบเหมารวมพร้อมกันทั่วประเทศโดยไม่มีการพิจารณาความสอดคล้องกับพื้นฐานศักยภาพการพึ่งกันเองที่มีอยู่และ กาลเวลาและปรากฏการณ์ปัญหาที่มีอยู่ เพราะธรรมชาติของระบบชุมชนชนบทมีความหลากหลายและบูรณาการ และมีศักยภาพวงในของระบบชุมชนหมู่บ้านเป็นทุนหรือภูมิคุ้มกันทางสังคมของระบบอยู่มากแล้ว ระบบภายนอกมาทดแทนไม่ได้ ต้องมีบทบาทสนับสนุนพื้นฐานที่มีอยู่ให้เข้มแข็งขึ้น และเชิงโครงสร้าง-หน้าที่เป็นลำดับแรกมิใช่ทางเทคนิควิธีการอย่างที่ผ่านมา เพราะองค์กรที่ถาวรระดับหมู่บ้านไม่เหมือนบริษัท และเป็นนโยบายที่มาจากภายนอก โดยคนภายนอก เมื่อเจ้าหน้าที่จากภายนอกเข้ามาส่งเสริมกลับออกไป สิ่งดีๆ เหล่านี้ก็ตามเจ้าหน้าที่กลับบ้านหรือสิ้นแรงลงเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาโครงการไปด้วย เพราะการไม่ได้ใช้ชุมชนเป็นฐาน ไม่เปิดโอกาสให้ระบบชุมชนชนบทตัดสินใจเองบนความพร้อมของตนเอง

3. การเสียความสมดุลในโครงสร้าง-หน้าที่มีอยู่เดิมของตัวแสดง

เนื่องจากผู้นำที่เป็นทางการในระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่ทำหน้าที่บริหารจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทต้องแยกเป็น 2 วง คือ วงในและวงนอก ทำให้โครงสร้าง-หน้าที่ของระบบชุมชนหมู่บ้านมีโอกาสเสียสมดุลทั้งระบบ เพราะเกิดภาวะความอ่อนแอเชิงโครงสร้างของการบริหารระบบชุมชนหมู่บ้านที่แก้ไม่ได้โดยทางเทคนิคและวิธีแยกส่วน

4. นโยบายสาธารณะของรัฐและทุนและองค์กรพัฒนาเอกชนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนบนการนิยามที่แตกต่างไปจากค่านิยมของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท และดำเนินการผิดกาลและเทศะด้วย เช่น

4.1 สวัสดิการชุมชนด้านประกันการตาย ที่ชุมชนหมู่บ้านชนบทนิยามว่าเป็น **การประกันชุมชนการตาย** แต่รัฐ เช่น ธกส. นิยามว่าเป็นสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนด้านการ **สงเคราะห์ศพ** และไม่ได้สนใจพิธีกรรมวงในเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเลย

4.2 สวัสดิการชุมชนด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ซึ่งเป็นสวัสดิการชุมชนวงในที่สำคัญต่อเพื่อผลิตซ้ำความเป็นชุมชนในเชิงนามธรรม คือ จิตวิญญาณ และคุณธรรม เป็นต้น ถูกบิดเบือนจากนิยามที่ชุมชนมีอยู่ เช่น

1) การจัดสวัสดิการเชิงอำนาจนิยมและนิยามว่าสวัสดิการชุมชนด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนานั้นมีไว้เป็นเครื่องมือสำหรับปลดปล่อยทุกข์ ไม่ใช่เป็นหลักหรือแนวการดำเนินชีวิตจริงในพื้นที่และชุมชนหมู่บ้านที่อยู่ร่วมกันมานาน และร่วมกันสร้างวัดขึ้นมาเอง เช่น ในปี 2528 รัฐจัดสรรงบประมาณในโรงเรียนประจำหมู่บ้านสร้างพระพุทธรูปหน้าเสาธงแทนที่จะสนับสนุนวัดของระบบชุมชนหมู่บ้านที่มีอยู่แล้วและยังคงมีโครงสร้าง-หน้าที่ และบทบาทจริงในการให้แนวทางการดำเนินชีวิตของทุกและครอบครัวในชุมชนหมู่บ้านในทางที่ถูกต้องเสมอมา เช่น ไม่ทำผิดเบญจศีล ให้ปฏิบัติเบญจธรรม

2) การใช้วัดของชุมชนหมู่บ้าน เช่น วัดบ้านปาง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ที่ต้องให้ชุมชนหมู่บ้านมีสวัสดิการด้านงานและรายได้ในรูปแบบเงินตราตามโครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ขณะที่ชุมชนให้คุณค่าวัด เป็นสวัสดิการชุมชนด้านการประกันสิ่งแวดล้อมประเภทศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงสวัสดิการด้านสุขภาวะทางจิตใจและคุณธรรม

4.3 สวัสดิการชุมชนประเภทการประกันความเป็นชุมชนชนบท ถูกนิยามจากองค์กรพัฒนาเอกชนว่าเป็นสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนประเภทสิ่งแวดล้อมชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่า อากาศ) จึงเข้ามาขอร่วมขบวนแห่รูปเหมือนครุฑาครุฑวิชัยในวันสงกรานต์เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการสืบชะตาแม่น้ำลี้ให้ชุมชนเห็นคุณค่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยเอารถยนต์และป้ายผ้าขนาดใหญ่ๆ ดัดข้างรถร่วมขบวนแห่ ประชาสัมพันธ์ในสิ่งที่อยากพูด และอัดถ่ายวีดิทัศน์ส่งไปให้แหล่งทุนต่างประเทศดูผลงาน หรือนำออกเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ เป็นต้น

5. หน่วยงานต่างๆ ที่บริหารนโยบายสาธารณะของทำงานไม่สอดคล้องกัน

หน่วยการบริหารโครงการและกิจกรรมของนโยบายสาธารณะของรัฐที่แต่ละหน่วยงานลงมาทำงานในชุมชนหมู่บ้านชนบท มักลงมาส่งเสริมในรูปกลุ่มย่อยที่บังเอิญมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานหรือกรรมการ และนิยามว่าองค์กรเล็กๆ เหล่านั้นเป็น**ชุมชนหมู่บ้านในสังกัดหรือที่หน่วยงานตนมาส่งเสริม** และมีโครงสร้างแบบองค์กรคล้ายแบบของหน่วยงานราชการหรือบริษัทที่มีลำดับชั้นของการบริหารงานคล้ายรูปสามเหลี่ยม และเป็นส่วนย่อยส่วนหนึ่งของระบบองค์กรราชการที่มีขนาดใหญ่กว่า ทั้งที่โดยธรรมชาติแล้วระบบชุมชนมีเพียงส่วนน้อยที่มีโครงสร้างเป็นองค์กร แบบ

สามเหลี่ยม เพราะส่วนใหญ่มีโครงสร้างทุกเหลี่ยม หรือวงกลม วงรี วงแปดเหลี่ยม หรือไม่มีโครงสร้างจนกว่าจะมีสถานะการณ์ที่จะต้องสร้างแบบชั่วคราวใหม่ เป็นต้น

6. เหตุผลการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทของรัฐ และทุน

สวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทของรัฐและทุนมักอ้างเหตุผลบนความหวังดีว่าเพื่อสนองความต้องการของชุมชนชนบทจากมุมมองของอำนาจนิยมและทุนนิยม ซึ่งหมายความว่าชุมชนชนบทกำลังขาดหรือต้องการความช่วยเหลือบางในเชิงรับ จึงต้องตามแก้ไขปัญหาคความไม่เข้มแข็งนั้นให้โดยการส่งเสริมการผลิตส่วนเกินเทียมบนที่ตั้งของชุมชนหมู่บ้าน เป็นการแสดงเจตนาจากจิตวิญญาณที่ผิดพลาดและแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากพื้นฐานของระบบชุมชนหมู่บ้าน เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบท เพราะชุมชนหมู่บ้านชนบทอาศัยจิตวิญญาณและทรัพยากรมาแสดงพฤติกรรมร่วมกันจัด รับ และประเมินผลเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนเชิงรุกเป็นส่วนใหญ่นั้น เกิดขึ้นบนจิตวิญญาณหรือคุณธรรมทางจิตใจการกำจัดความพหุจากสิ่งที่มีอยู่ทางวัตถุจนเกิดมีและใช้ส่วนเหลือล้นหรือส่วนเกินจริงของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทของตนทั้งสิ้น ดังนั้นการแก้ไขปัญหานี้จึงไม่สร้างปัญหาใหม่ตามมา เป็นต้น

2. ปัญหาของปัญหาการบริหาร

2.1 สำหรับชุมชนหมู่บ้าน

1) การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในระดับชุมชนหมู่บ้าน และระดับชุมชนที่กว้างกว่าชุมชนหมู่บ้านแก้ไขไม่ได้ และลุกลามออกไป เช่น ปัญหายาบ้า อันตรายจากสารเคมี ภาระหนี้สินและอิทธิพลของผู้นำที่เป็นอันธพาล ฯลฯ โดยเฉพาะปัญหาการบริหารของผู้นำวงนอกที่เป็นนักเลงบางหมู่บ้านที่อาศัยความอ่อนแอเชิงโครงสร้าง-หน้าที่ของผู้นำแบบคุณธรรมวงใน โดยเอาน้องชายและลูกชายที่อยู่บ้านเดียวกันเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยสร้างความแตกแยกในชุมชนหมู่บ้านไม่ให้เกิดการรวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนหมู่บ้านเพื่อตนและเครือข่ายจะได้ใช้ตำแหน่งกอบโกยผลประโยชน์ในทางไม่ถูกต้องได้ต่อไป ทำให้เกิดความเสียหายแก่ระบบชุมชนหมู่บ้านชนบททั้งทางรูปธรรมและนามธรรม ที่รวมเรียกว่าภูมิคุ้มกันหรือทุนทางสังคมของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท โครงสร้างที่อ่อนแอกลายเป็นโครงสร้างสร้างและส่งเสริมคนไม่มีคุณธรรมกลับมาทำลายระบบชุมชนวงในโดยที่รัฐและทุนที่ไม่เป็นธรรมรัฐและทุนนิยมที่ก้าวหน้าจะเข้าข้างผู้นำลักษณะนี้เป็นส่วนใหญ่ เพราะจะได้ผลประโยชน์เชิงวัตถุจากผู้นำกลุ่มนี้เป็นจำนวนมากและต่อเนื่อง

2) ผู้นำชุมชนทางการเมืองนอกต้องรับผิดชอบงานหนักเกินพอดี กล่าวคือ ผู้นำการบริหารชุมชนหมู่บ้านแบบวงนอก เช่น ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน รวมถึงภรรยาต้องเป็นประธานและกรรมการชุมชนกลุ่มย่อยเกือบทุกกลุ่มที่รัฐเข้ามาจัดตั้ง นับแล้วผู้ใหญ่บ้านแต่ละแห่งเป็นประธานเกิน 10 กลุ่ม และภรรยาเป็น เกิน 5 กลุ่ม ทำให้ทำงานแบบแยกส่วนนี้ไม่มีประสิทธิภาพและเป็นภาระที่หนักเกินไปกว่าบุคคลเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียวที่จะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้นำวงในไม่ยอมเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ไม่คุณธรรมตามรากฐานของชุมชนหมู่บ้าน

2.2 สำหรับรัฐ

ขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนหมู่บ้านในนโยบายกระจายอำนาจระดับสูงกว่า

ชุมชนหมู่บ้าน กล่าวคือ ระบบสวัสดิการชุมชนประเภทความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนหมู่บ้านไม่เป็นโครงสร้างที่ทำหน้าที่ตรวจสอบระบบทรัพย์สินของรัฐที่จัดสรรลงไปให้ อบต. ปฏิบัติงานในชุมชนหมู่บ้านพื้นฐาน เพราะชุมชน อบต. อยู่ในโครงสร้างระดับตำบลและเป็นวงนอกที่มีรัฐมาจัดตั้งตามกฎหมายเชิงอำนาจนิยม และไม่มีสมาชิกจากผู้นำวงในหรือผู้นำชุมชนตามธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานให้เหมือนผีเก้าในชุมชนเครือข่าย หรือชุมชนเหมืองฝาย หรือชุมชนหัววัด เป็นต้นของระบบชุมชนหมู่บ้านเข้ามาทำงานร่วมด้วย เพราะเป็นโครงสร้าง-หน้าที่เชิงอำนาจนิยมของรัฐและทุนแบบชุมชนเมืองที่ยื่นเข้ามาและแปลกแยกจากวิถีการบริหารเชิงคุณธรรมของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท ดังนั้นชุมชนระดับหมู่บ้านไม่ได้รับตรวจสอบหรือประกันความเสียหายต่อการใช้จ่ายเงินงบประมาณที่รัฐจัดสรรมาให้ อบต. เพราะโครงสร้างเชื่อมโยงจากชุมชนหมู่บ้านไปไม่ถึง ทำให้เสียหายแก่ทั้งภาครัฐและชุมชนหมู่บ้านโดยรวม

3. สำหรับสังคมโดยรวม

3.1 สนับสนุนพื้นฐานระบบสังคมที่เชิดชูคนเลวแทนการเชิดชูคนดี เป็นโครงสร้าง

การจัด สวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนที่มีเป้าหมายสุดท้าย คือ การแก่งแย่งแข่งขัน เอาวัดเอาเปรียบในเรื่องวัตถุหรือเงินหรือกำไร แม้จะใช้ชื่อว่า **ธุรกิจชุมชน เศรษฐกิจชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชน** ก็ตาม เพราะเป้าหมายสุดท้ายเป็นแบบทุนนิยม กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมให้บางกลุ่มวงนอก ซึ่งเป็นคนส่วนน้อยในชุมชนหมู่บ้านนำเอาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาแปรรูปออกจำหน่ายหรือจัดสวัสดิการสังคมแก่ชุมชนเมือง แลกกับที่กลุ่มของตน(ไม่ใช่ทุกคนในชุมชนหมู่บ้าน)จะมีรายได้เป็นหลักโดยไม่สนใจระบบ สวัสดิการชุมชนวงในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านจิตใจ คุณธรรม ที่มีนัยของการพึ่งกันเอง ผลิตเองและใช้เองเป็นหลัก นอกจากจะปล่อยให้สวัสดิการชุมชนวงในที่เป็นปัจจัย 4 เช่น อาหาร น้ำดื่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาวะด้านร่างกาย เป็นต้น ดำรงอยู่โดยไม่ได้รับการพัฒนาองค์ความรู้และรูปแบบวิธีการที่เหมาะสมตามสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่เปลี่ยนไปในเชิงเป็นโทษ เช่น จำนวนครอบครัวมาก ที่ดินมีน้อย มลพิษมากขึ้น รวมถึงเป็นหนี้สิน การติดยาบ้า โรคนเอดส์ เป็นต้น นโยบายของรัฐและทุนยังคงยึดเหนี่ยวระบบสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนด้านเหล่านี้เพื่อการเป็นหนี้เสียดอกเบี้ยย เช่น การกู้เงิน ธกส. มาสร้างบ้าน โดยมุ่งได้ดอกเบี้ยมากกว่ามุ่งให้เกิดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนในเรื่องบ้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น

3.2 เกิดช่องว่างทางสังคม เป็นโอกาสของกลุ่มฉวยโอกาส “เด็ดยอด” หรือ “สวมรอย”

ซ้ำเติมปัญหา เช่น กลุ่มบริษัทไฟแนนซ์ที่สมคบกับเจ้าหน้าที่รัฐใน ธกส. สร้างภาระหนี้สินแก่ระบบชุมชนครอบครัวที่เป็นสมาชิก ธกส. โดยได้ผลประโยชน์ในรูปแบบกำไรจากการคั่นเงินกู้ของสมาชิก ธกส. จำนวนมาก หรือนักธุรกิจหรือนายหน้าจากในเมืองที่ไปตั้งบริษัทซื้อ-ขายเกี่ยวกับหัตถกรรมหรือสินค้าจากธุรกิจชุมชน โดยให้กลุ่มอาชีพต่างๆ ที่รัฐหรือเอกชนลงไปจัดตั้งเองเป็นแรงงานแบบรับงานไปทำที่บ้าน ไม่ต้องเสียค่าเช่าโรงงาน ไม่ต้องจ่ายสวัสดิการสังคมอะไรแก่คนงาน

เป็นต้น ซึ่งสุดท้ายชุมชนหมู่บ้านชนบทก็จะมีทางต่อรอง และต้องเสียเปรียบจาเล่ห์เหลี่ยมของระบบทุนนิยมที่หวังกำไรไม่เห็นคุณค่าจิตใจเหล่านี้

3.3 สวัสดิการชุมชนเครือข่ายกับทุนนิยมล่าหลังผลิตสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

เช่น การบริการด้านอาหารที่ชุมชนหมู่บ้านชนบทจัดแก่ชุมชนเมืองปloomปนสารเคมี เนื่องจากเป็นปัจจัยภายนอกที่ระบบชุมชนหมู่บ้านและตำบลชนบทจัดการหรือควบคุมไม่ได้ คือ ทุนนิยมที่ล่าหลังที่หวังกำไรเป็นตัวเงินเป็นหลักเข้ามาส่งเสริมการผลิตในส่วนเกินเทียมนำเมล็ดพันธุ์มา (ขาย) ให้ ผลิตสารเคมีมา (ขาย) ให้ แนะนำวิธีการใช้ และรับซื้อไปขายในชุมชนเมือง ซึ่งเป็นโทษแก่ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค กล่าวคือ ชุมชนหมู่บ้านชนบทถูกกล่าวหาว่าใช้สารเคมีทำลายสุขภาพประชาชนในประเทศ และคนชุมชนเมืองได้รับสารเคมีเข้าสู่ร่างกายโดยไม่รู้ตัว ขณะที่ระบบทุนนิยมที่ล่าหลังซึ่งเป็นผู้ส่งเสริมการผลิตและแจกจ่ายไม่ถูกลงโทษหรือลดบทบาท ตรงกันข้ามกลับได้รับการสนับสนุนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นจนชุมชนจัดการไม่ได้มากขึ้นไปอีก

ปัญหาของปัญหาการบริหารเหล่านี้เป็น**ปัญหาเชิงโครงสร้าง** และปัญหาที่เป็นผลตามมาจากโครงสร้างที่ไม่ได้รับการแก้ไข กล่าวคือ โครงสร้างที่รัฐและทุนที่ใช้กลไกนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจทุนนิยม (ที่ล่าหลัง) และสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทจากภายนอกที่ลงไปกระทำและกระทบระบบชุมชนชนบทนั้นแฝงไว้ด้วยอำนาจนิยมของรัฐและทุน แม้จะเข้ามาได้แค่**วงนอก**ของชุมชนหมู่บ้านแต่เกิดผลกระทบและเกิดความคับข้องใจ และเสียความน่าเชื่อถือ เสียความเข้มแข็ง และเสียเวลา คน และจิตวิญญาณโดยรวมไปกับวงนอกอย่างไม่น่าจะเกิดขึ้น ถือว่าเป็นการรุกร้าสวัสดิการชุมชนประเภทสิทธิความเป็นระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่ต้องการความเป็นอิสระแบบอหิงสา ยิ่งรัฐและทุนพยายามลงมือกระทำนโยบายใดๆ บนแนวความคิดเชิงอำนาจนิยมแบบเหมารวมแบบเดิมก็จะยิ่งปิดเบือนและลดทอนศักยภาพของชุมชนลงไปเท่านั้น จึงควรยอมรับโครงสร้างสังคมในอนาคตตามแนวคิดระบบเศรษฐกิจคู่ขนาน **สวัสดิการคู่ขนาน** หรือ**เศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนาน**ที่จะเปิดโอกาสให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบสวัสดิการชุมชนที่มีพื้นฐานของคุณธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมผลิตส่วนเกินจริงที่มีคุณภาพคล้ายกับที่มีกินมีใช้ในระบบชุมชนหมู่บ้านให้มีคุณภาพดีเหมาะสมยุคสมัยใหม่ได้อย่างเต็มศักยภาพ ยั่งยืน และมีศักดิ์ศรี หากยังใช้ระบบเหมารวมเช่นเดิมไม่มีทางที่จะแก้ไขและป้องกันปัญหา และปัญหาของปัญหาได้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนหมู่บ้านชนบทกับรัฐและทุนจะเปรียบเหมือน**น้ำกับน้ำมัน** หรือ **ชายกับหญิง** หรือ **หนูกับไหนด**ที่ทำนครุบาศรีวิชัยกล่าวถึงว่าเป็นหนูเหมือนกันแต่พวกหนูมีวิสัยได้ตามกิ่งไม้ ขณะที่ไหนด (หนูทองขาว) ไล่ตามดิน เพราะเป็น**คนละระบบ**กันเข้ากันหรือทำให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่งโดยสิ้นเชิงไม่ได้ แต่ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนานที่มีเป้าหมายเพื่อ**อยู่ร่วมกัน**ของสิ่งที่แตกต่างอย่าง**สันติ**และสร้างประโยชน์แก่กันและกันได้แน่นอน

*****

ส่วนที่ 5

เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชน : ความหวังต่อสังคมในอนาคต

บทที่ 9

ข้อค้นพบเชิงทฤษฎี : แนวคิดทางเลือกสำหรับยุค Post modernization

องค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจชุมชนกับสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทไทยเมื่ออธิบายเชิงระบบและในมุมมองของชุมชนชนบทแล้ว มีสาระหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องหรือบูรณาการเป็นองค์รวมในระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท กล่าวคือ ตัวแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างกัน พลวัต ศักยภาพ ความยั่งยืน นโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้อง ก่อนจะพิจารณาทางออกที่เป็นความหวังต่อสังคมไทยยุค Post modern ในอนาคต เมื่อพิจารณาเชิงคุณภาพจากข้อมูลของกลุ่มชุมชนหมู่บ้านชนบท 2 ตำบล (ตำบลศรีวิชัยและแม่ตืน) ที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนแม่ คือ ชุมชนบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอปลี จังหวัดลำพูนปัจจุบัน และข้อมูลบางด้านของบางชุมชนหมู่บ้านต่างภาคของนักวิจัยท่านอื่นที่นำมาเปรียบเทียบแล้ว มีข้อค้นพบในประเด็นที่น่าสนใจเหล่านี้สรุปได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ตัวแสดง ระบบเศรษฐกิจชุมชนกับสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทมีตัวแสดงร่วมกัน คือ ชุมชนหมู่บ้านชนบทของชมราวาสที่เป็นอีกระบบหนึ่ง โดยมีประวัติศาสตร์ของการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนหมู่บ้านแบบแตกตัวเป็นกลุ่มเล็กๆและอพยพที่ตั้งไปเรื่อยๆ ก่อนจะมีที่ตั้งถาวรประมาณ พ.ศ. 2345 แต่เป็นการมีที่ตั้งถาวรในลักษณะที่พร้อมจะอพยพต่อไปหากมีการรุกรานจากชุมชนหัวเมืองสงคราม และโรคระบาดอีก แต่บังเอิญสงครามระหว่างหัวเมืองสิ้นสุดลงพร้อมกับการเข้ามาแผ่อิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกในช่วงเวลาต่อมา จึงสามารถอธิบายความต่อเนื่องของพลวัตในองค์ประกอบภายในและพลวัตของกระบวนการรักษาความสมดุลเชิงโครงสร้างของชุมชนหมู่บ้านในฐานะที่เป็นชุมชนเปิด จากในยุคพึ่งกันเองบนที่ตั้งถาวรช่วงแรกที่สมาชิกชุมชนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และแตกตัวเป็นชุมชนลูก/หลานตามมาจำนวนหนึ่งและเกี่ยวข้องกับปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถจัดการให้มาเป็นนิเวศน์ชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยกันและกันตามหลักพุทธศาสนาเองได้ ต่อมาเกิดรัฐชาติใน พ.ศ. 2417 ระบบชุมชนชนบทจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับแบบถูกกระทำจากปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่จัดการเองไม่ได้ คือ รัฐและทุนที่เกิดมาภายหลังนี้ จึงจำเป็นต้องเข้าสู่ยุคพึ่งกันเอง-พึ่งพัฒนาและร่วมกันสร้างโครงสร้างวงนอกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ป้องกันสิ่งไม่เหมาะสมและ/หรือประยุกต์สิ่งที่มีประโยชน์จากระบบรัฐและทุนมารับใช้แทนแต่ดั้งเดิมที่หลบไปอยู่ในโครงสร้างวงในและระบบชุมชนหมู่บ้านโดยรวม ดังนั้นเศรษฐกิจชุมชนกับสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทภายใต้ตัวแสดงนี้จึงยังคงมีความยั่งยืนข้ามกาลเวลาและรุ่นคนอยู่ได้มาถึงปัจจุบัน

2. ความสัมพันธ์ ระบบสวัสดิการชุมชนเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจชุมชนในยุคพึ่งกันเองและที่โครงสร้างวงในของยุคต่อมา เพราะระบบสวัสดิการชุมชนด้านการบริการชุมชนซึ่งถือว่า

เป็นสวัสดิการเชิงรุกเป็นกระบวนการและองค์ประกอบเชิงเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่จัดเตรียมปัจจัยนำเข้าและจัดการในกระบวนการผลิตของระบบเศรษฐกิจชุมชน และต่อมาระบบเศรษฐกิจชุมชนส่งผลผลิตและผลลัพธ์ตามกระบวนการแจกจ่ายและบริโภคนั้นให้แก่กระบวนการของสวัสดิการชุมชนอีก 2 ประเภท คือ **การประกันชุมชน** ซึ่งเป็นสวัสดิการเชิงรุก และ**การอนุเคราะห์ชุมชน** ซึ่งเป็นสวัสดิการเชิงรับและรุก โดยกระบวนการในความสัมพันธ์ของระบบทั้งสองจะหมุนเวียนเป็น วัฏจักรแบบไม่หวนหรือวนเช่นนี้ไปในวงจรชีวิตของชุมชนที่เป็นตัวแสดง ส่วนระบบเศรษฐกิจชุมชน **วงนอก**จะผลิต**ส่วนเกิน**เก็บ**เก็บ**มาจัดสวัสดิการชุมชนส่วนพัฒนางวงนอกแบบ**อนุเคราะห์ชุมชน**บางด้านแก่ชุมชนเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองผ่านระบบทุนนิยมที่**ล้ำ**หลังเป็นส่วนใหญ่ และประยุกต์รับสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนของรัฐและทุนที่จัดให้

3. พลวัตของศักยภาพและความยั่งยืน เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนมีพลวัตของศักยภาพการพึ่งกันเองทั้งระบบชุมชนหมู่บ้านหรือมีโครงสร้างวงเดียวในยุคพึ่งกันเองมาเหลือประมาณครึ่งหนึ่งในโครงสร้างวง**ใน**ที่**คู่ขนาน**มากับศักยภาพการพึ่งรัฐและทุนของโครงสร้าง**วงนอก**ตลอดยุคพึ่งตนเอง-พึ่งรัฐและทุน โดยศักยภาพนี้มีความยั่งยืนและรับใช้ชุมชนชนบททุกระดับและทุกมิติที่วงในรวมถึงรับใช้ชุมชนเมืองและรัฐและทุนที่วงนอกตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และพบว่าบางกรณีมีศักยภาพในการจัด รับ และประเมินผลสวัสดิการชุมชนเครือข่ายที่มีอาณาเขตกว้างกว่าระดับชุมชนหมู่บ้านได้ ดังตัวอย่างที่นำโดยผู้นำเชิงการเมืองอย่างครูบาศรีวิชัยในอดีต และในปัจจุบันแม้จะทำหน้าที่ได้ประมาณครึ่งหนึ่งที่โครงสร้าง**วงใน** ก็มีศักยภาพจัดสวัสดิการเครือข่ายที่มีอาณาเขตกว้างขวางข้ามเขตการปกครอง พรมแดนรัฐ และพรมแดนปละชนได้ ดังบางตัวอย่างบางด้านที่นำโดยหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน หลวงพ่อคุณ หลวงพ่อanan สมณะโพธิรักษ์ พระพะยอม และพ่อประยงค์ รณรงค์ รวมถึงชุมชนเครือข่ายเหมืองฝาย ชุมชนเครือข่ายหัววัด ชุมชนเครือข่ายทางประเพณี และที่สำคัญ คือ ชุมชนเครือข่าย เป็นต้น

4. นโยบายสาธารณะ เนื่องจากนโยบายสาธารณะแบบเหมารวมที่กำหนดโดยระบบรัฐและทุน(ที่รวมกันอยู่) ตั้งแต่เริ่มยุคพึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุนแบบรวมอำนาจถึงปัจจุบันได้บันทึกศักยภาพ สถานภาพ และศักดิ์ศรีของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทลงไปอยู่และทำหน้าที่อย่างจำกัดแค่โครงสร้าง**วงใน**บนที่ตั้งของชุมชนหมู่บ้าน แม้นโยบายสาธารณะสูงสุดของสังคม คือ รัฐธรรมนูญปี 2540 จะมีเป้าหมายอย่างชัดเจนที่จะให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนามาได้ประมาณ 5 ปีแล้วก็ตาม ระบบทั้งสองยังเป็นฝ่ายถูกกระทำและมีสถานะภาพที่จำกัดอยู่**แค่วงใน**เช่นเดิม แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องถือว่านโยบายสาธารณะต่างๆ ที่กำหนดโดยรัฐและทุนเป็นตัวแสดงที่ทำให้เกิดระบบ**เศรษฐกิจคู่ขนาน**และ**สวัสดิการคู่ขนาน**บนที่ตั้งของระบบชุมชนชนบทมาได้ประมาณ 128 ปีแล้ว

5. ความหวังต่อสังคมไทยในอนาคต เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทมีพลวัตของศักยภาพที่ยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นความหวังต่อสังคมไทยในอนาคตได้ดังกรณีตัวอย่างบางส่วนที่ยกมากล่าวในข้อ 3. ดังนั้นผู้เขียนขอสรุปเป็นแนวคิดที่สำคัญที่ใช้ชุมชนเป็นฐานที่

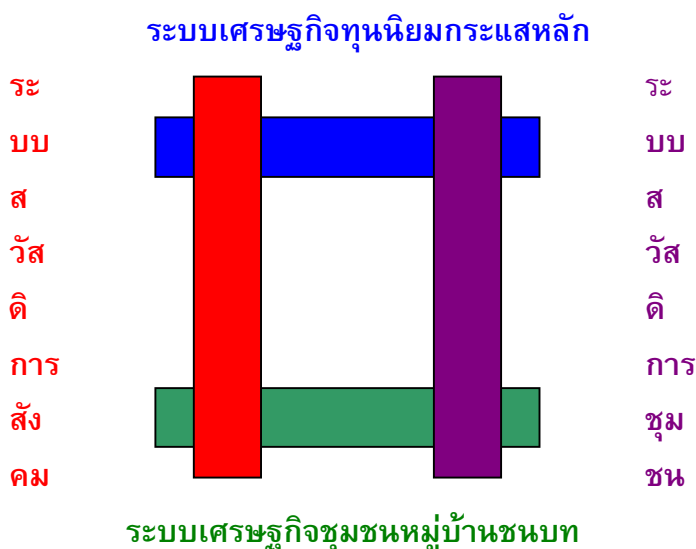

ได้จากพื้นฐานศักยภาพและความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องหรือบูรณาการอยู่กับระบบสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับยุคหลังความทันสมัย (Post modernization) ในอนาคต 4 แนวคิด ดังนี้

5.1 แนวคิดระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนาน

การที่นโยบายรัฐและทุนเข้ามาสร้างตัวแทนจัดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทที่วงนอกนั้นไม่สามารถจะสร้างเปลือกหรือวงนอกให้แข็งแรงและทะลุส่งผ่านความสำเร็จลงสู่วงในของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทได้ เพราะเป็นคนละระบบ ตรงกันข้ามจะเป็นการทอนศักยภาพของระบบสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่เป็นภูมิคุ้มกันเดิมหรือทุนทางสังคมอยู่แล้วลง เพราะต้องเสียสละพื้นที่คน เวลา และจิตวิญญาณเพิ่มขึ้นอีกบางส่วนกับโครงสร้างวงนอก เพื่อจะควบคุมระบบรัฐและทุนภายนอกที่จะเข้ามาผสม (เช่นเดียวกับน้ำกับน้ำมันไม่มีทางเข้ากันได้) ที่สุดทำประโยชน์ได้ไม่ดีทั้งคู่ จึงควรยอมรับศักยภาพและศักดิ์ศรีของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทว่าเป็นระบบที่ต้องอยู่ควบคู่กันไป เพราะมีตัวแสดงร่วมกัน คือ ชุมชนหมู่บ้านชนบทที่เป็นชุมชนเชิงวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมชุมชน ปัญญาความรู้ชุมชน เศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน และเป็นระบบที่แตกต่างจากระบบรัฐและทุน และยอมรับโครงสร้าง-หน้าที่ที่จะทำหน้าที่ร่วมกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกระแสหลักและสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทของ(ธรรม)รัฐและทุน(ที่ก้าวหน้า) โดยเปิดโอกาสให้เป็นส่วนหนึ่งในระบบระบบเศรษฐกิจคู่ขนานและสวัสดิการคู่ขนาน ในระดับสังคมหรือมหภาค หรือโดยรวมก็คือระบบระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนานบนที่ตั้งของชุมชนหมู่บ้านชนบท ดังแสดงในแผนภาพที่ 23 เพื่อเป็นหลักประกันศักยภาพและยั่งยืนของระบบชุมชนของคนส่วนใหญ่และระบบสังคมไทยโดยรวม รวมถึงสังคมเอเชียที่มีระบบพื้นฐานคล้ายกัน เช่นนี้ไปโดยอัตโนมัติ

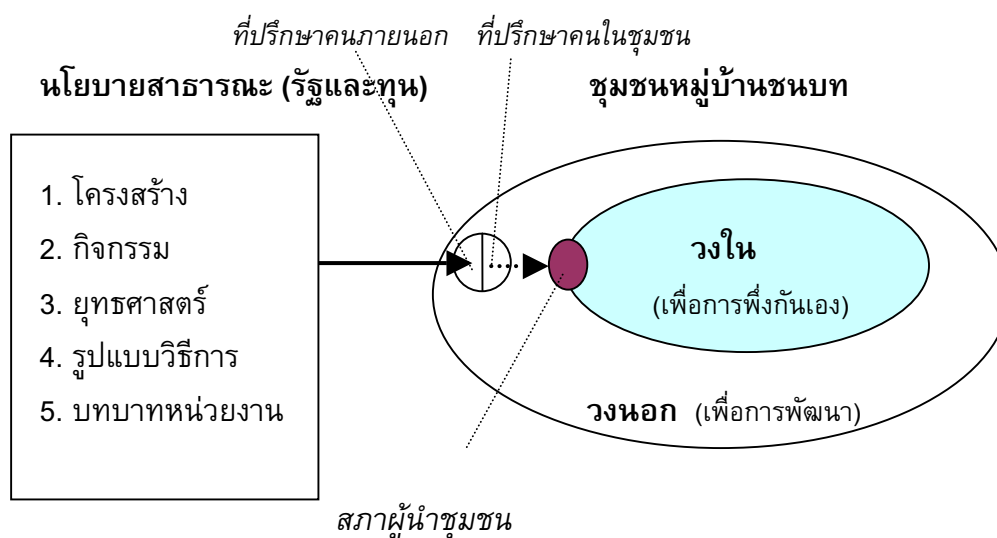
แผนภาพที่ 23 ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนาน

5.2 แนวคิดการบริหารแบบกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพัฒนาของชุมชนหมู่บ้าน

เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ตัวแสดงย่อยทุกตัวต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในระบบชุมชนหมู่บ้านตามวิถีทางประชาธิปไตย พื้นฐานระดับฐานรากที่เรียกว่าการบริหารของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน ที่มีหน้าที่และเป้าหมาย 2 อย่างคู่กันไป คือ **1) พึ่งกันเอง** และ **2) พัฒนา**ให้ทันกับภายนอกและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมโดยรวมบนพื้นฐานของทุนหรือภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน โดยนโยบายสาธารณะของ(ธรรม)รัฐต้องปรับปรุงให้เป็นโครงสร้างภายนอกที่ระบบชุมชนหมู่บ้านจัดการหรือควบคุมได้บ้าง มาสนับสนุนคณะผู้นำชุมชนหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนกลุ่มย่อยต่างๆ ทั้งเก่าและใหม่ได้รับการสนับสนุนและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกที่จัดการเองได้และคุณธรรมการเกื้อกูลช่วยเหลือ แนะนำ ตรวจสอบ ฯลฯ ที่มีพื้นฐานจากโครงสร้างวงในของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทได้อย่างเป็นระบบ และเปิดเผย รูปแบบที่เหมาะสมคือ **สภาผู้นำชุมชน** (ดังแสดงในแผนภาพที่ 24) ด้วยเหตุผล ดังนี้

แผนภาพที่ 24 ระบบการบริหารงานชุมชนที่เหมาะสมในอนาคต

1. เป็นการลดหรือแบ่งเบาแรงภาระของผู้นำชุมชนหมู่บ้านที่แยกเป็น 2 วง หรือ 2 กลุ่มที่เป็นวงนอกโดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านที่ดูแลชุมชนหมู่บ้านที่ยังจะมีจำนวนครอบครัวเพิ่มขึ้นต่อไปบนที่ตั้งถาวรในอนาคต

2. เป็นการให้โอกาสแก่ผู้นำชุมชนหมู่บ้านได้ทำหน้าที่ที่สร้างสรรค์มากขึ้น เพราะจะกลายเป็นประธานสภาผู้นำหมู่บ้านเพียงตำแหน่งเดียวและทำหน้าที่ประสานงานให้เกิดประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน ขึ้นในชุมชนหมู่บ้านเหมือนกับวงในที่ดำเนินการมาตลอด

3. สภาผู้นำนี้จะเป็นเหมือนพรรคการเมืองระบบประชาธิปไตยโดยตรงในระบบชุมชน

หมู่บ้านเพราะทุกชุมชนครอบครัวยุคจกและมีความเกี่ยวข้องเป็นองค์รวมในหมู่บ้านเหมือนกัน จึงจัดการปัญหาเบ็ดเสร็จในชุมชนหมู่บ้านได้ในเชิงรุกและทันที่เพราะระบบสวัสดิการสังคมจะเป็นเชิงรับคอยตามแก้ปัญหาในระดับมหภาคโดนธรรมชาติที่เป็นและเป็นการปรับระบบสังคมโดยรวมโดยรวมมือกับสวัสดิการเชิงการบริหารชุมชนหมู่บ้านตามสมควร

4. กระบวนการทำงานร่วมกันนี้จะทำให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารของชุมชนหมู่บ้านชนบทที่ต่างฝ่ายต่างเห็นความสามารถและความจริงใจของกันและกันได้

5. เป็นสวัสดิการชุมชนด้านการประกันชุมชนหมู่บ้านด้านการบริหารชุมชนชนบทที่จะลดและปลอดจากการคอร์รัปชันและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพบนจิตวิญญาณหรือคุณธรรมที่ดีงามและเป็นส่วนเกินจริงหรือส่วนเหลือมาเป็นสื่อในการประพฤติปฏิบัติกันอย่างจริงจัง

โครงสร้างการบริหารจัดการของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทข้างต้น ต้องได้รับการสนับสนุนและทำงานสอดคล้องกันกับโครงสร้างวงนอกที่ต้องถูกยกระดับให้ชัดเจนและยั่งยืนเช่นกันในรูปแบบ **คณะที่ปรึกษา** ที่จะทำหน้าที่เชื่อมประสานระหว่างระบบชุมชนชนบทกับระบบชุมชนเมืองภายนอก และเป็นตัวกลางที่เกิดจากนโยบายสาธารณะที่ปรับปรุงนโยบายของรัฐเดิมให้มาเป็นปัจจัยภายนอกที่ชุมชนจัดการได้บางส่วน เพื่อร่วมกันสนับสนุนและสร้างสรรค์กิจกรรมกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพัฒนาของชุมชนชนบทบนที่ตั้งและเงื่อนไขของชุมชนชนบทที่เหมาะสมต่อไป ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. คณะที่ปรึกษาที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่เป็นลูกหลานของชุมชนหมู่บ้านที่รู้เท่าทันระบบชุมชนเมืองจริง
2. คณะที่ปรึกษาภายนอก เช่น จากส่วนราชการที่จะเข้ามาทำงานหนุนช่วยคณะที่ปรึกษาของชุมชนหมู่บ้านในบางประเด็นที่เกินความสามารถและในภาพรวมเป็นส่วนใหญ่

5.3 แนวคิดการบริหารแบบกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพัฒนาของชุมชนตำบล

ระบบการบริหารแบบกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพัฒนาของชุมชนหมู่บ้านจะสามารถกลั่นกรองคนดีไปเป็นผู้นำสูงสุดขององค์กรระดับต่างๆ คือ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ประธานกลุ่มย่อย สมาชิกและประธาน อบต. ที่มีคุณภาพดีต่อไปโดยอัตโนมัติในอนาคต เกิดผลดีต่อระบบการบริหารงานระดับชุมชนตำบลควบคู่ไปกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ด้านอื่นๆที่มีจริงในชุมชนหมู่บ้านชนบท จุดคานงัดอยู่ตรงที่ต้องแก้ไขระเบียบเรื่องคุณสมบัติของสมาชิกของ อบต. ว่าต้องเป็นผู้นำกลุ่มย่อยในชุมชนหมู่บ้านมาก่อนอย่างน้อย 2 กลุ่มและมีระยะเวลาทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี และเมื่อทำหน้าที่ในระดับ อบต. แล้ว ต้องทำหน้าที่ในกลุ่มย่อยในชุมชนหมู่บ้านต่อไป เป็นต้น ระบบชุมชนหมู่บ้านก็จะเป็นโครงสร้างที่ทำหน้าที่คัดสรรคนดีจริงที่เสียสละและมาจากวงในเพิ่มขึ้นจากที่ไม่ค่อยมาร่วมผลักดันวัฒนธรรมการบริหารแบบกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและทุนจากพื้นฐานวงในได้สมบูรณ์ในฐานะตัวแสดงหรือผู้แทนจากชุมชนหมู่บ้านไปสู่ชุมชนบริหารระดับสูงขึ้นไป

การสนับสนุนของ(ธรรม)รัฐและทุน(ที่ก้าวหน้า)ที่กระจายอำนาจแบบไทย ๆ ผ่านทาง อบต. และจะผ่านมาทางคณะที่ปรึกษาระดับตำบลที่มีสมาชิก 2 ส่วนเช่นกัน คือ 1) จากภายนอก

คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และ 2) จากตัวแทนของชุมชนที่มีความรู้ความสามารถและคุณธรรมเป็นที่ประจักษ์ในตำบล เพื่อร่วมทำหน้าที่สนับสนุน **อบต.** ในการพิจารณากลับกรอง**นโยบายหรือแผนชุมชน**ในสภาผู้นำชุมชนหมู่บ้านหรือชุมชนย่อยต่าง ๆ ตามความจำเป็น แม้ระบบชุมชนหมู่บ้านจะไม่ทำตามรัฐและทุนที่พยายามสนับสนุนก็ต้องยอมรับใน**สิทธิชุมชน** ที่จะประยุกต์หรือปฏิเสธข้อเสนอแนะจากรัฐและทุนได้ สิ่งที่สำคัญที่จะได้ขึ้นมา คือ **เกิดการมีส่วนร่วม**จากชุมชนหมู่บ้านทุกกลุ่มย่อยในทุกโครงการที่รัฐสนับสนุนให้นำไปปฏิบัติ เพราะหากไม่เหมาะสมกับพื้นฐานที่ออกมาจาก**วงใน**ของชุมชนหมู่บ้านชนบทแล้ว โครงการที่ได้รับการมีส่วนร่วมนั้นก็จะถูกปฏิเสธไปก่อนแล้ว และเป็นตัวชี้วัดการทำงานของระบบราชการด้วยว่าเอาชุมชนหมู่บ้านชนบทเป็นฐานของการพัฒนาจริงมากน้อยแค่ไหน

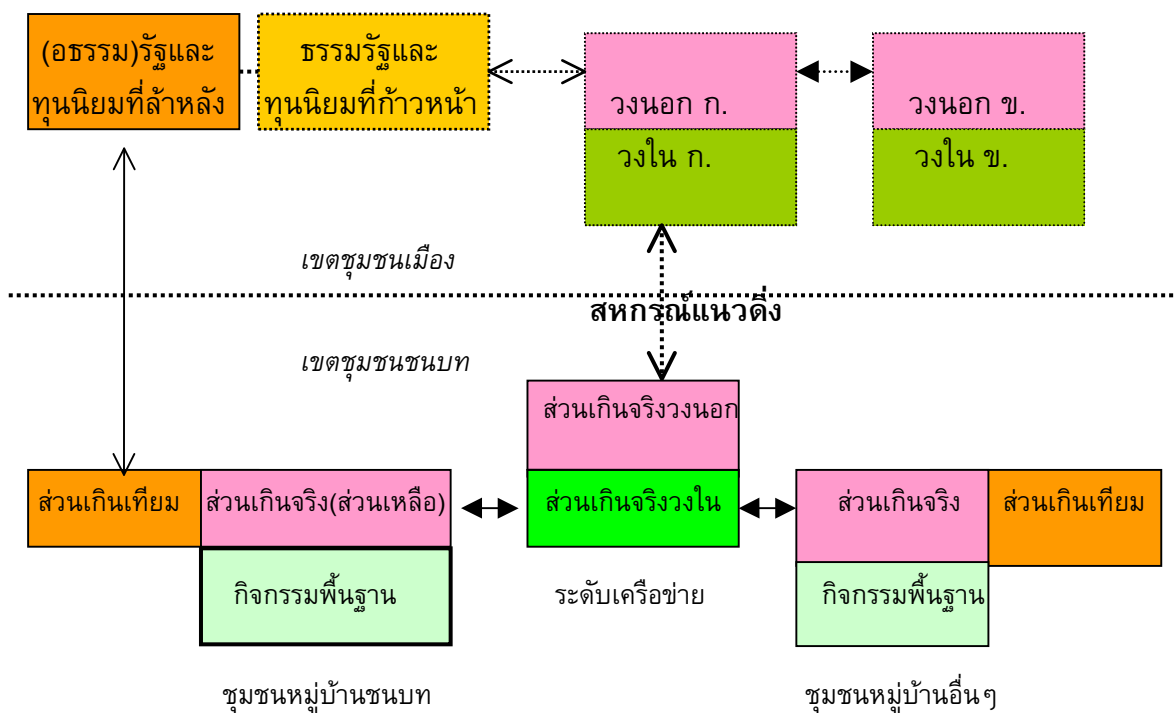
5.4 แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแห่งชาติ : สหกรณ์แนวดิ่ง

กิจกรรมและกระบวนการ**ธุรกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชน**ที่รัฐและทุนรวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ส่งเสริมอยู่ในปัจจุบันได้ซ่อนเป้าหมายที่จะปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการของชุมชนไปเป็นแบบทุนนิยมตามที่รัฐและทุนเป็นศูนย์กลาง โดยอาศัยวัฒนธรรมการบริหารจากกลไกเชิงอำนาจของนโยบายสาธารณะเหมารวมต่างๆ ภายนอกที่ชุมชนหมู่บ้านจัดการหรือควบคุมไม่ได้ที่เข้ามากระทำต่อชุมชนหมู่บ้านชนบทเป็นผลให้ต้องสร้างโครงสร้าง**วงนอก**ขึ้นมาเพื่อประนีประนอมกับกิจกรรมและกระบวนการตามนโยบายสาธารณะเพื่อให้**สามารถจัดการกับ**ปัจจัยภายนอกบนที่ตั้งของชุมชนได้บ้าง และ**วงนอก**ส่วนหนึ่งสร้าง**ส่วนเกินเทียม**เพื่อจัดสวัสดิการแก่ชุมชนเมืองหรือรัฐและทุนภายนอก ขณะเดียวกันก็ผลิต**ส่วนเกินจริง**หรือ**ส่วนเหลือจากวงใน**ที่เป็นแก่นแท้ของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทให้กับชุมชนของคนชนบทส่วนที่อยู่ในเขตชุมชนเมือง และรับผลผลิต**ส่วนเกินจริงหรือส่วนเหลือจากวงใน**ของชุมชนคนชนบทที่อยู่ในชุมชนเมืองในลักษณะ**สหกรณ์แนวดิ่งหรือสหกรณ์แนวประสาน** เช่น การกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดในชุมชนหมู่บ้านชนบทของนักเรียน นักศึกษา และคนงานที่อยู่รวมกันเป็นชุมชนในเขตชุมชนเมืองจะนำข้าวสาร พืชผัก ผลไม้ เนื้อ ปลา ฯลฯ จากชุมชนหมู่บ้านมาเป็นอาหารแก่กลุ่มและแบ่งปันแก่พรรคพวกเพื่อนฝูง และการรวบรวมปัจจัยในรูปผ้าป่าหรือเงินกลับไปถวายวัดหรือโรงเรียนบ้านเกิดในต่างจังหวัด หรือแม้แต่การสมทบแรงงาน เงินทอง ปัจจัยการผลิต และเวลาว่างมาสร้างสาธารณะสมบัติในอดีต เช่นกรณีที่น่าโดยครูบาศรีวิชัย และโครงการผ้าป่าช่วยชาติของหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโนปัจจุบัน ซึ่งล้วนแต่เป็นการกระทำร่วมกันในรูปเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนที่มีพื้นฐานจากชุมชนหมู่บ้านชนบทไม่ได้เอาเงินหรือกำไรมาเป็นตัวตั้งหรือจุดใจในการขับเคลื่อน กิจกรรมและกระบวนการเพราะชุมชนหมู่บ้านควบคุมหรือจัดการเองไม่ได้แต่ใช้คุณธรรมที่มีอยู่และควบคุมหรือจัดการกันเองได้และเป็นสิ่งที่มีความละเอียดลึกซึ้งกว่าวัตถุเงินทองหรือกำไรเป็นพลังขับเคลื่อน ซึ่งระบบทุนนิยมล้าหลังไม่สามารถเข้าใจได้เพราะหากไม่สามารถจับหรือเห็นวัตถุหรือสสารกับตาจะไม่เชื่อ และตีค่าบุญกุศลเป็นวัตถุที่จับต้องได้กลับหัวกลับหางจากธรรมชาติของจิตใจมนุษย์ที่พัฒนาแล้วตามแบบชุมชนหมู่บ้านชนบท ดังนั้นจึงพบว่าเพื่อให้ได้กำไร

เป็นเงินจำนวนมากและเร็วเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจึงสามารถค้ายาบ้า คำโสเภณี อาวุธเถื่อน พืชผัก ปนสารเคมี และของผิดกฎหมายได้ ซึ่งวิถีของชุมชนชนบทจะไม่ทำ ส่วนที่ผลิตส่วนเกินเทียม เพราะถูกกำหนดจากภายนอกและทำในโครงสร้างวงนอกส่วนที่ชุมชนหมู่บ้านจัดการหรือควบคุม ไม่ได้เท่านั้น

สหกรณ์แนวตั้งหรือแนวประธาน (ดังแสดงในแผนภาพที่ 25) เกิดจากวัฒนธรรมการบริหารบนหลักคุณธรรม โปร่งใส โดยรวบรวมส่วนเกินจริงที่ดี เช่น เป็นพืช ผัก ผลไม้ เนื้อ ปลา ไม่มีสารเคมีหรือยาฆ่าแมลงและผลิตตามฤดูกาลจริงๆ เสื้อผ้า ของใช้ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ ฯลฯ โดยชุมชนเครือข่ายระดับที่สูงกว่าระดับชุมชนหมู่บ้านชนบท เกิดกระบวนการและกิจกรรมแบ่งปันหรือขายส่วนเกินจริงเหล่านี้แก่ชุมชนของคนชนบทที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนเมืองกลุ่มต่างๆ (เช่นกลุ่ม ก. กลุ่ม ข. ในแผนภาพ) ให้ชัดเจนและมีศักดิ์ศรีในภูมิปัญญาของคนไทยที่มีมาหลายพันปี ซึ่งหากมีองค์ความรู้และพัฒนาระบบ สหกรณ์แนวตั้งนี้ให้มีประสิทธิภาพจะสามารถมีส่วนเกินจริงเหลืออีกจึงสนับสนุนแก่ส่วนอื่นๆของสังคมไทยได้ แต่วิสัยของตัวแสดงเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนจะเข้าไม่ได้หรือไม่กระตือรือร้นกับกับ**รัฐธรรมนูญและทุนนิยมที่ล่าหลัง** ดังนั้นส่วนของระบบชุมชนเมืองที่จะได้รับการยอมรับและร่วมกิจกรรมกันได้อย่างยุติธรรมและโปร่งใสคือ**รัฐธรรมนูญและทุนนิยมที่ก้าวหน้า** เท่านั้น ดังนั้นระบบสหกรณ์แนวตั้งจึงเป็นการสร้างทางเลือกและยอมรับศักยภาพและศักดิ์ศรีของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทที่เป็นพื้นฐานของสังคมให้ยก

แผนภาพที่ 25 สหกรณ์แนวตั้งของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท

ระดับการร่วมกันทำหน้าที่ที่สูงกว่าชุมชนหมู่บ้านในบริบทสังคมสมัยใหม่ ซึ่งผลกระทบที่สำคัญคือ จะเกิดอำนาจต่อรองให้ฝ่าย**คุณธรรมความดีเป็นฝ่ายกำหนดทิศทางของสังคม** ทำให้ระบบ (อธรรม)รัฐและทุนนิยม (ที่ล้ำหลัง) เห็นช่องทางที่จะปรับตัวเชิงโครงสร้างมาเป็น**ธรรมรัฐและทุนนิยมที่ก้าวหน้า**ต่อไป และ**จุดคานงัด**ของความสำเร็จในการส่งเสริมการบริหารจัดการสหกรณ์แนว ดั้งระดับที่สูงกว่าระดับชุมชนหมู่บ้านต้องมีผู้นำที่มีบารมีและสมาชิกจากวงในที่เชื่อถือได้ เสียสละ และมีทักษะการทำงานกับระบบชุมชนเมืองมาก่อน นั่นคือเป็นการทำงานของลูกหลานคนชนบทที่ เคยอยู่ในเมืองและรู้เท่าทันระบบชุมชนเมืองและ/หรือคนที่มี**คุณธรรม**กำกับจริงเท่านั้น เพราะหาก ไม่กำหนดกฎเกณฑ์เช่นนี้แล้วระบบทุนมีปัจจัยการผลิตคือเงินทุนและมีเล่ห์เหลี่ยมมากกว่าจะเล่นแร่ แปรธาตุให้ห่างจากเจตนารมณ์ของ คุณธรรมชุมชนหมู่บ้านชนบทได้ เช่น ที่กำลังเกิดขึ้นกับโครงการ **“หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”** ที่กิจการบางส่วนเริ่มตกเป็นของระบบทุนจากในเมือง โดย สมาชิกกลุ่มเดิมจะกลายมาเป็นเพียงลูกจ้างที่รับงานไปทำที่บ้าน เพราะชุมชนหมู่บ้านชนบทส่วนใหญ่ นั้นจะไม่ค้าขายในตลาดระดับที่สูงกว่า ชุมชนหมู่บ้าน เพราะมีวิสัยไม่เอากำไรนิยมการให้มากกว่าการรับ **ตัวอย่างระบบสหกรณ์แนวตั้ง**ที่มีอาณาเขตระดับประเทศไทยคือ เครือข่ายชุมชนชาว อโศก ที่มีอยู่หลายจังหวัดและแลกเปลี่ยน ผลผลิตกันโดยใช้ระบบขนส่งของทุนนิยมให้เป็น ประโยชน์ เป็นระบบสหกรณ์แนวตั้งเชิงเศรษฐกิจเป็นชุมชนที่**ไม่หวังผลกำไร**เป็นหลัก แต่เป็นชุมชนที่มีเป้าหมายในเชิง**สวัสดิการชุมชน**เป็นหลัก แต่ไม่ปฏิเสธกำไร แต่ ปัจจุบันเป็นเพียงรูปแบบที่ยังไม่ได้ยกระดับให้มีประสิทธิภาพแก่สังคมมาก เพราะมีข้อจำกัดของนโยบายสาธารณะในอดีตเป็น เงื่อนไขขัดขวางอยู่ และไม่มีการสนับสนุนและการวิจัยเพื่อพัฒนาเรื่องนี้ยังไม่มีมาก่อน

*****

บทที่ 10

ข้อเสนอสำหรับอนาคต

เศรษฐกิจชุมชนกับสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทที่มีตัวแสดงคือระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท มีแบบแผนที่ชัดเจนในยุคฟุ้งกันเอง แต่ต้องกลับไปทำหน้าที่ในโครงสร้างวงในในยุคที่ฟุ้งกันเอง-กึ่งฟุ้งรัฐและทุนมาประมาณ 120 ปี แม้นนโยบายสาธารณะหลัก คือ รัฐธรรมนูญปี 2540 มีเป้าหมายชัดเจนที่จะให้ชุมชนเป็นฐานหรือศูนย์ของการพัฒนาได้ประมาณ 5 ปีแล้ว แต่ยังเป็นฝ่ายถูกกระทำและมีสถานะภาพที่จำกั้อยู่เช่นเดิม แต่อย่างไรก็ยังสรุปได้ว่าเศรษฐกิจชุมชนกับสวัสดิการชุมชนมีพลวัตของศักยภาพที่ยังยั้งยืนข้ามกาลเวลาและรุ่นคนมาได้ถึงปัจจุบัน การที่มีศักยภาพอันเป็น**ทุนหรือภูมิคุ้มกันทางสังคม**ของเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบท ซึ่งเป็นระบบที่เป็นที่อยู่ของคนส่วนใหญ่ในสังคม ดังนั้นหากได้รับการเข้าใจ ยอมรับ สนับสนุนและพัฒนาให้มีโครงสร้างและหน้าที่ที่ชัดเจนชัดเจน เปิดเผย เต็มศักยภาพและมีศักดิ์ศรีแล้ว ทั้งสองระบบที่อยู่คู่กันจะสามารถทำหน้าที่ร่วมกับรัฐและทุนสร้างสรรค์ยุคที่ฟุ้งกันเอง-กึ่งฟุ้งรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจได้อย่างแน่นอน และจะเพียงแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนเพียงแนวทางเดียวที่จะเป็นความหวังแบบ win win Situation ในการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจและสังคมของสังคมไทยปัจจุบัน และป้องกันวิกฤตอย่างถาวรในอนาคต

ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางที่จะส่งเสริมศักยภาพและยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหรือเศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนานที่จำทำหน้าที่ร่วมกับเศรษฐกิจทุนนิยมและระบบสวัสดิการสังคมมหภาคในเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และเชิงการวิจัยในอนาคต ดังต่อไปนี้

1. เชิงนโยบาย

โครงสร้าง นโยบายสาธารณะที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนชนบทแบบเป็นองค์รวมและที่มีนัยของเศรษฐกิจ สวัสดิการ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ด้วยคุณค่าของระบบชุมชนชนบทในระบบ**เศรษฐกิจคู่ขนานและสวัสดิการคู่ขนาน** หรือระบบ**เศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนาน** ในสังคมบริบทใหม่ปัจจุบันและในอนาคต โดยระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทมีฐานะเป็น**อีกระบบหนึ่ง** แม้จะเป็นหน่วยการบริหารหรือปกครองที่เล็กที่สุดในระบบรัฐและทุนแบบกระจายอำนาจ และเป็น**จุลภาค**และมีจำนวนชุมชนย่อยต่างๆ มากและหลากหลายเป็นองค์ประกอบ ได้แก่ ชุมชนครอบครัว ชุมชนเครือญาติ ชุมชนเพื่อนบ้าน ชุมชนเพื่อนฝูง ชุมชนกลุ่มสนใจหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ รวมถึงบางส่วนของชุมชนเครือข่ายทั้งกับชุมชนชนบทด้วยกันและกับระบบชุมชนเมือง ดังนั้น **นโยบายสาธารณะแห่งอนาคต** จึงต้องให้ความเสมอภาค เข้าใจธรรมชาติทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณแห่งการฟุ้งกันเอง ความเอื้ออาทร และมีอัตตลักษณ์ของระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท และยอมรับศักดิ์ศรีในการให้สิทธิที่จะพัฒนาระบบของตนให้มั่นคงยั่งยืนร่วมด้วยกับรัฐและทุนสืบไป

กิจกรรม ต้องให้สิทธิชุมชนในการสร้าง รับ ประยุกต์ หรือปฏิเสธ และประเมินผล

กิจกรรมตามนโยบายสาธารณะหรือโครงการพัฒนาบางเรื่องได้ อันเป็นการแสดงถึงการคำนึงถึงภูมิคุ้มกันหรือทุนทางสังคม (Social Capital) เดิมที่ชุมชนมีอยู่จริง และต้องยอมรับความจริงว่านโยบายสาธารณะของรัฐและทุนหนึ่งๆ ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในทุกชุมชนหมู่บ้านอีกต่อไป เพราะชุมชนมีส่วนเหลือหรือส่วนเกินจริงของตนที่หลากหลาย และส่วนใหญ่สามารถจัดและรับสวัสดิการชุมชนแบบพึ่งกันเองวงในเป็นพื้นฐานได้ โดยเฉพาะชุมชนหมู่บ้านที่เข้มแข็งแล้ว ซึ่งน่าจะส่งเสริมกิจกรรมให้มีบทบาทเป็นผู้นำหรือพี่เลี้ยงแก่ชุมชนอื่นๆ ตามกระบวนการของชุมชนชนบทด้วยตนเอง โดยการเพิ่มกฎเกณฑ์ที่ทำโดยผู้นำกลุ่มย่อยต่างๆ สามารถถูกสนับสนุนจากชุมชนหมู่บ้านให้เป็นผู้นำที่เป็นทางการในองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) (ที่ต้องปรับปรุง) หรือชุมชนเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการในระดับสูงกว่าชุมชนหมู่บ้านให้มากขึ้น

ยุทธศาสตร์ การทำงานเปลี่ยนจากนโยบายสาธารณะและโครงการพัฒนาชุมชนชนบทที่มีข้อสมมติว่าชุมชนชนบทมีศักยภาพและความสามารถของชุมชนหมู่บ้านเท่ากัน และอยู่ที่ศูนย์หรือกำลังขาดหรือมีปัญหาเท่านั้น มาเป็นเชื่อว่าบางชุมชนหมู่บ้านมีศักยภาพและความสามารถของตนที่เหลือล้น โดยเฉพาะวงใน แม้มีมากน้อยต่างกันบ้างบางกาลและเทศะ และน่าจะเน้นตรงที่ความหลากหลาย (เพราะหากมีแต่ปัญหาจริงแล้วชุมชนหมู่บ้านก็คงวุ่นวายและล่มสลายไม่เหลือซากให้เห็นแล้ว) การมองชุมชนตามธรรมชาติแห่งความเป็นจริงบนยุทธศาสตร์การใช้ชุมชนเป็นฐาน และเปิดโอกาสให้ระบบชุมชนหมู่บ้านเกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศที่จัดการเองได้มาใช้ร่วมกับทรัพยากรที่เคยได้รับการสนับสนุนจากรัฐและทุนไปแล้วทั้งที่ใช้ได้คุ้มค่าและที่ยังไม่ได้ใช้กลับมาเป็นฐานและใช้ร่วมกับทรัพยากรในนโยบายสาธารณะใหม่ และแก้ไขการขัดกันเองของกฎระเบียบในนโยบายแบบเดียวกันแต่จากหลายหน่วยงาน เช่น กองทุนต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ต้องยอมรับความจริงว่าในระบบชุมชนเองก็มีส่วนไม่ดี ที่ทำอะไรนอกกรอบของความเป็นระบบชุมชนชนบท ซึ่งต้องสนับสนุนให้โครงสร้างของระบบสวัสดิการด้านอนุเคราะห์ชุมชนวงในให้ทำหน้าที่ที่จัดปัดเป่าอย่างเต็มที่ก่อน

รูปแบบและวิธีการทำงาน ปรับจากการสนับสนุนชุมชนที่เป้าหมายอยู่ที่กลุ่มย่อยๆ เพียงบางกลุ่ม (ที่นิยามว่าคือชุมชนหมู่บ้าน) และที่ละกลุ่มแบบไม่เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ไม่ต่อเนื่อง และการใช้เงินทุนเข้าไปเป็นสื่อกลางในการจัดการเป็นหลักมาเป็นการใช้การบริหารแบบองค์รวมและบูรณาการผ่านคณะที่ปรึกษาภายในชุมชนและสภาผู้นำที่ให้อิสระแก่ชุมชนย่อยจัดการ จัดลำดับความสำคัญ จัดความถี่ของกิจกรรมเองอย่างเห็นความสมดุลทั้งระบบชุมชนหมู่บ้าน และใช้การสื่อสารและสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในแนวราบหลายทิศ เพื่อให้เกิดพลังต่อรองในแนวตั้งขึ้นร่วมกับธรรมชาติและทุนนิยมก้าวหน้าที่จะสามารถยอมรับ ปฏิเสธ หรือต่อรองความยุติธรรม และร่วมมือกันกับนโยบายสาธารณะของรัฐและทุนภายนอกในฐานะปัจจัยที่ชุมชนมีส่วนจัดการได้ เป็นชุมชนระดับจุลภาคจำนวนมากที่เป็นฐานรากของสังคมที่มีทิศทางและรูปแบบวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมทำงานพัฒนาสังคมที่ไม่ขัดแย้งกับระบบมหภาค เพราะเป็นระดับชุมชนหมู่บ้านที่ไม่ใช่มีทาง

รวมตัวเป็นมหภาคของชุมชนชนบทที่มีโครงสร้างเชิงการเมือง แต่เป็นโครงสร้างของเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจศีลธรรม จึงไม่เคยที่พรรคการเมืองของสามัญชนมาก่อนในประเทศไทย

บทบาทของรัฐและเจ้าหน้าที่ มี 2 บทบาท คือ

1. บทบาทการสนับสนุนจุดแข็งของระบบราชการของรัฐ เช่น การสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยชุมชนแบบองค์รวมแก่นักวิชาการ เช่น รูปแบบของการวิจัยสหวิทยาการ การวิจัยโดยชุมชนของลูกหลานซีเมนส์หมู่บ้านจริงในรูปประชาคมหรือสถาบันเพื่อให้เกิดการร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนพื้นฐานให้เป็นระบบมากที่สุด และศึกษารายละเอียดการทำงานที่เหมาะสมที่เป็นรูปธรรมในแง่ต่างๆ เช่น การปฏิรูประบบราชการ ระบบกฎหมาย การประชาสัมพันธ์แนวคิดทางศาสนาของคฤหัสถ์ การส่งเสริมนโยบายแก้วิกฤติเฉพาะหน้าที่ทำอยู่ให้เป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ของการเป็นธรรมรัฐและทุนนิยมก้าวหน้าในอนาคต พร้อมกับการนิยามและทำงานสนับสนุนชุมชนให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและแบบมีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้อยกกันชุมชนหมู่บ้านและระบบสวัสดิการชุมชนชนบทในฐานะที่ปรึกษาชุมชนที่มาจากภายนอก ภายใต้โครงสร้างระบบสวัสดิการคู่ขนานและเศรษฐกิจคู่ขนาน

2. บทบาทการลดภาระหน้าที่ที่ขัดขวางการพัฒนาการพึ่งกันเองของชุมชนหมู่บ้านชนบท เช่น การทำงานของเจ้าหน้าที่ที่ประจำในชุมชนชนบท เช่น โรงเรียน สถานีอนามัย ป่าไม้ ตำรวจป้อมยาม เป็นต้น โดยโอนบทบาทภาระหน้าที่ให้เป็นบทบาทของเจ้าหน้าที่ อบต.และชุมชนระดับต่างๆในชุมชนหมู่บ้าน โดยเริ่มจากชุมชนที่มีระบบตัวแทนตามระบบคุณธรรมต้องการเสียสละมาทำงานเพื่อชุมชนตำบล/หมู่บ้านอย่างจริงจัง โดยในช่วงแรกอาจประเมินประเมินโดยการจัดการราชการที่เป็นคนในชุมชนจริงๆไปทำงานในชุมชนบ้านเกิดในนามหน่วยราชการที่มีสถานที่อยู่แล้วก่อน

2. เชิงการปฏิบัติงาน :

1. การนิยามชุมชน

รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐนิยามคำว่า “ชุมชน” ว่าหมายถึง หมู่บ้านที่มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำสูงสุดตามความหมายเชิงการปกครองแบบอำนาจนิยม และคำว่า “ชาวบ้าน” ที่มีนัยว่าปัจเจกชนหลายๆคนมารวมกันอยู่ในหมู่บ้าน เป็นนิยามที่ทำให้ไม่เห็นองค์ประกอบที่เป็นองค์รวมของระบบชุมชนหมู่บ้านที่มีพื้นฐานมาจากการรวมตัวของชุมชนครอบครัวและชุมชนเครือญาติใน การนิยามคำว่า “การใช้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนา” ในการกำหนดนโยบายสาธารณะของแต่ละหน่วยงานและชุมชนไม่ตรงกันและเป็นมุมมองคนนอกหรือวงนอกที่เห็นเพียงว่าจะทำโครงการหรือกิจกรรมพื้นที่ของชุมชนชนบทก็ถือว่าเป็นการใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งแตกต่างจากวงในของชุมชนหมู่บ้านมีดัชนีวัดที่ถูกต้อง คือ เห็นคุณค่าของการพึ่งกันเอง สิทธิชุมชน ใช้ภูมิปัญญาของชุมชนชนบท เป็นอีกระบบหนึ่ง และมีศักยภาพเพียงพอจะทำหน้าที่ในระบบเศรษฐกิจคู่ขนานและระบบสวัสดิการคู่ขนานในทุกระดับ และการนิยามคำว่าชุมชนเข้มแข็งที่วัดจากผู้นำชุมชนในวงนอกหรือนิยามว่า คือ องค์การชุมชนหมู่บ้านเป็นหลักนั้นไม่ถูกต้อง เพราะไม่มองชุมชนแบบองค์รวมทั้งระบบจึงไม่เห็นโครง

สร้าง-หน้าที่วงในที่เป็นแกนแท้ของระบบชุมชนหมู่บ้าน ระบบเศรษฐกิจชุมชน และระบบสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทที่คงอยู่ มีศักยภาพ ยั่งยืน และเป็นความหวังของชุมชนชนบทและสังคมได้มาตลอด แม้ในยุคที่พึ่งกันเอง-พึ่งรัฐและทุนจะทำหน้าที่ประมาณครึ่งเดียวในโครงสร้างวงในก็ตาม

2. การพัฒนาจิตวิญญาณชุมชน

ในสังคมบริบทใหม่ที่มีจำนวนครอบครัวและกลุ่มย่อยเพิ่มจำนวนมากขึ้น และสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งที่จัดการได้และจัดการโดยตรงไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก และเกิดปัญหา และปัญหาของปัญหาใหม่ๆ ที่ซับซ้อนมากขึ้นและมีคุณภาพต่างไปจากอดีตมาก การประยุกต์ใช้**ทฤษฎีของพุทธศาสนา**ที่เป็นรากของจิตวิญญาณแห่งเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนโดยตรงเหมือนเมื่อ 2,500 ปีที่ผ่านมาจะไม่เกิดผลในทางปฏิบัติเท่าที่ควร หรือยังไม่บรรลุเป้าหมายก็จะตกไปเป็นเหยื่อของการกระทำจากระบบอำนาจนิยมที่มีต่อระบบคุณธรรมนิยมหรือระบบชนาธิปไตยนิยมหรือมนุษยนิยมในชุมชนหมู่บ้านชนบท เช่น การส่งเสริมพุทธศาสนาที่สัญญาลักษณ์ โดยสร้างพระพุทธรูปหน้าเสาธงในโรงเรียนในชุมชนชนบท หรือใช้วัดของชุมชนหมู่บ้านเป็นสถานที่ท่องเที่ยว จึงควรมีสถาบันกลางของฆราวาสชั้นดีทำหน้าที่เป็นตัวแทนตรวจสอบ และเน้นทำงานเชิงรุกในการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนเป็นชีวิตจิตใจตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาวัฒนธรรมและประเพณีในทุกระดับ โดยวัดจากการรู้จักประมาณในดำเนินชีวิตและมุ่งสร้างสรรค์ชุมชนหมู่บ้านชนบทด้วยความบริสุทธิ์ใจจากจิตวิญญาณแห่งพุทธศาสนาบนวิถีการดำเนินชีวิตระดับปัจเจกบุคคลขั้นต้น ที่อยู่ระหว่างที่ยึดถือ**วัตถุนิยมสุดโต่ง**ระบบชุมชนเมืองกับระบบพุทธศาสนาเข้มข้นที่ยึดถือ**คุณธรรมนิยมสุดโต่ง**เช่นระบบชุมชนพระสงฆ์ (เช่นพระวัดป่า) ให้มาร่วมกันได้บนโครงสร้าง**กึ่งคุณธรรม-กึ่งทำมาหากิน**ที่จะทำหน้าที่ 1) เตรียมฆราวาสที่มีภูมิธรรมระดับดีขั้นต้นก่อนตัดสินใจเข้าสู่บรรพชาที่สมบูรณ์เพื่อการหลุดพ้นหรือการเข้าหาสัจจะธรรมตามหลักคำสอนของศาสนาต่อไป หรือ 2) ทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนย่อยในชนบทหรือชุมชนทุนนิยมในเมืองให้ทันกับโลกทุนนิยมภายนอกอย่างมีคุณธรรมกำกับจนสามารถสถาปนา**ทุนนิยมก้าวหน้า**ได้ต่อไป

3. เป้าหมายการพัฒนาการบริหารชุมชนชนบท

การอาศัยพื้นฐานของระบบชุมชน เศรษฐกิจชุมชน และสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทซึ่งเป็นระบบของสังคมสามัญชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยที่จะร่วมกันพัฒนาสังคมในระบบ**เศรษฐกิจคู่ขนานและสวัสดิการคู่ขนาน** เป็นกระบวนการตามโครงสร้างที่จะทำหน้าที่สร้างสรรค์พัฒนาและสนับสนุนระบบสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทด้านการบริหารชุมชนหมู่บ้านที่มีเป้าหมาย 2 ประเด็นหลัก คือ

1. การให้ความสำคัญกับการพัฒนา**ปัญญาของชุมชนหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้**และพัฒนาองค์ประกอบเป็นองค์รวมที่เกี่ยวข้องกันอยู่ตามหลัก **ไตรสิกขา** คือ ศีล สมาธิ **ปัญญา** และหลักธรรมอื่นๆ ตามแบบของวิถีชีวิตฆราวาส ไม่ใช่เน้นความรู้ที่ต้องท่องตามทฤษฎีของสังคมภายนอก ดังที่ครูบาศรีวิชัยเคยกล่าวเมื่อตอนรัฐแบบรวมอำนาจบังคับให้คณะสงฆ์ล้านนาไทย ซึ่งมีประวัติศาสตร์เก่าแก่และมีภาษาพูดภาษาเขียนเป็นของตนเองมายาวนานกว่าไว้ว่า “ดาวหนู หนู

ไต่ ตาง ไหน* ไหนดิน ฮึด ฝัฮอยมัน แตนกันบ่ได้” (หมายความว่า วิถีชีวิตของแต่ละชุมชนมีธรรมชาติต่างกัน วิถีของชุมชนหนึ่งก็เหมาะกับชุมชนนั้นๆจะทดแทนของชุมชนอื่นไม่ได้ เหมือนหนูที่มีนิสัยชอบไต่บนต้นไม้จะมาบังคับให้มาเดินบนดินเหมือนไหนไม่ได้ แม้เป็นสัตว์ตระกูลหนูเหมือนกัน)

2. เป้าหมายหลัก คือ การสร้างเงื่อนไขเพื่อส่งเสริมให้ภูมิปัญญาของชุมชนในฐานะ **อารยบุคคลขั้นต้น** ได้มีโอกาสเป็นผู้นำในการบริหารชุมชนหมู่บ้านชนบทในทุกระดับตามโครงสร้างการบริหารแบบกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพัฒนา ตามหลัก **ประชาธิปไตยพื้นฐาน** ในฐานะเพื่อร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตายในบริบทสังคมสมัยใหม่ในปัจจุบันและอนาคต

4. บุคคลเป้าหมายที่จะมีส่วนร่วมในโครงสร้างส่วนพัฒนาในอนาคต

บรรดาเยาวชนลูกหลานของชุมชนชนบทที่เข้ามาศึกษาในระบบชุมชนเมืองที่จะเป็นเป้าหมายที่จะมาทำหน้าที่ในโครงสร้างส่วนพัฒนาหรือที่ปรึกษาที่เป็นคนในชุมชน ต้องได้รับการเตรียมพร้อมจากหน่วยงานหรือสถาบันที่เป็น **ธรรมชาติ** ที่มีภารกิจที่แทรกอยู่ในบางกอง บางฝ่ายของกระทรวงพัฒนาสังคมฯ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมอนามัย สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักกองทุนสนับสนุนทุนวิจัย (สกว.) สถาบันราชภัฏ และมหาวิทยาลัย เป็นต้น ซึ่งรัฐต้องมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นองค์กรกลางเป็นโครงสร้างเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบในรูปกระบวนการสร้างและพัฒนา **ประชาคมบัณฑิตอาสาสมัคร** เพื่อพัฒนาชุมชนหมู่บ้านชนบท ซึ่งเป็นหลักสูตรนอกเวลาเรียน (แบบแยกส่วนตามระบบการศึกษาแบบเมือง) หรือหากสามารถเปิดเป็นหลักสูตรพัฒนาชุมชนหรือพัฒนาสังคมสังคมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานจริงได้ก็ยิ่งดี เพียงขอให้สามารถบรรลุเป้าหมายเพื่อการออกไปรับใช้ระบบชุมชนชนบทบ้านเกิดตั้งแต่เรียนอยู่และในอนาคตจริงและมีความสามารถโดยร่วมกันทั้งฝ่ายชุมชนชนบทด้วยมาวางรูปแบบและวิธีการจากกระบวนการทำงานและการบริหารแบบมีส่วนร่วม และในช่วงเรียนอยู่ให้เยาวชนเหล่านั้นทดลองร่วมทำงานกับชุมชนท้องถิ่นของตนตามวิถีที่เป็นจริงตามความสมัครใจ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ชุมชนเองคัดเลือกบุตรหลานที่มีคุณสมบัติเหมาะสมจะกลับไปทำงานในชุมชนหมู่บ้านตนเองเข้ามาศึกษาในหลักสูตรดังกล่าวหรือหลักสูตรอื่นๆที่เป็นความจำเป็นตาม **แผนชุมชน** ของชุมชนหมู่บ้านจริง ๆ ซึ่งระบบราชการอาจสร้างตัวชี้วัดการกลับไปอยู่ในชุมชนจากเยาวชนที่กลับไปในชุมชนจริงก่อนหน้านี้นี้ และหากบางคนสามารถพัฒนาตนเองทำงานได้ในระดับสูงกว่าชุมชนหมู่บ้านหรือชุมชนเครือข่ายก็ส่งเสริมอีกระดับหนึ่งต่อไป

5. สวัสดิการชุมชนชนบทพื้นฐานทางกายภาพที่สำคัญ

ในยุคที่ชุมชนตั้งหลักแหล่งถาวรเช่นนี้ สวัสดิการพื้นฐานที่สำคัญคือตัวบ้าน และกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ทั้งสองมีความสำคัญแต่ถูกมองข้ามจากระบบสวัสดิการสังคมของรัฐและทุน เพราะติดขัดกับผลประโยชน์ทางอ้อมหรือนอกกฎหมายที่จะได้รับจากช่องว่างนี้ โดยเฉพาะประเด็นที่รัฐออกกฎหมายป่าไม้และที่ดินไปจำกัดสิทธิของชุมชนหมู่บ้านในการใช้ศักยภาพของระบบชุมชน

* สัตว์จำพวกหนูแต่มีนิสัยอยู่ตามต้นไม้ ขณะที่หนูชอบเดินตามพื้นดิน

ระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทที่จะไปจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน (แบบเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการได้ดีกว่าผู้อื่นๆ เพราะเลือกเป็นที่ตั้งชุมชนเพราะเห็นคุณค่านี้มาตลอด) ให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งชุมชนและสังคมไทยโดยรวม โดยการปรับปรุงรายละเอียดของกฎหมายที่มีอยู่ให้มาเป็นกฎหมายเพื่อการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการสร้างสรรแทนการป้องกันการทำผิด (จริงๆ ไม่เคยป้องกันแก้ไขได้) และสร้างพันธะสัญญาระหว่างชุมชนหมู่บ้านกับรัฐว่าหากดูแลแล้วต้องให้ได้ประโยชน์แก่ชุมชนหมู่บ้านและแก่สังคมที่ยุติธรรม เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายในยุคที่มีจำนวนครอบครัวมากและทรัพยากรธรรมชาติเหลือน้อย

6. กิจกรรมในรูปชุมชน

กิจกรรมสนับสนุนการพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจชุมชน และสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบท ต้องเป็นกิจกรรมที่พัฒนาในองค์กรรวมทั้งระบบ ภายใต้ระบบบริหารแบบกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพัฒนาของชุมชน และมีเป้าหมายสูงสุดที่ทำให้ชุมชนชนบทพึ่งกันเองได้จากพื้นฐานวงในบริบทสังคมสมัยใหม่ในอนาคต ที่จำเป็นต้องจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างเศรษฐกิจสังคมและสวัสดิการสังคมระดับมหัศจรรย์ เพื่อเป็นหลักประกันแห่งความเป็นจริงแบบ **Win Win Solution** คือ การสนับสนุนกิจกรรมตามนโยบายสาธารณะที่ยอมรับระบบเศรษฐกิจคู่ขนานและสวัสดิการคู่ขนาน และต้องเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สูงกว่าระดับครอบครัวขึ้นไป เพราะระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนครอบครัวในชนบทโดยเฉพาะวงในนั้น ไม่มีวัตถุประสงค์และคุณสมบัติแห่งการทำธุรกิจเพื่อกำไรแบบทุนนิยมโดยสิ้นเชิง ซึ่งหากยังฝืนทำจะเป็นการทำลายพื้นฐานของสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา เช่น ครอบครัวแตกแยก ความรุนแรงในครอบครัว การเป็นหนี้สินที่แก้ไม่ได้ เป็นต้น

3. ข้อเสนอเชิงการวิจัย

1. การวิจัยชุมชนที่เน้นศึกษาที่สภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาซึ่งพุ่งไปที่ปัจจัยภายนอกโดยไม่แบ่งว่ามีอยู่ 2 ส่วน คือปัจจัยภายนอกที่จัดการได้กับที่จัดการเองไม่ได้ และไม่สนใจปัจจัยภายใน เช่น จำนวนสมาชิก รุ่นคนในระบบชุมชนที่เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในช่วงประมาณ 70 ปีที่ผ่านมาแล้วพิจารณาว่าชุมชนเปลี่ยนแปลงไปมากหรือลุ่มสลายแล้ว เป็นข้อสรุปที่ผิดพลาด เช่น พบว่าคนในหมู่บ้านอพยพเข้าเมืองมากขึ้น เพราะดูแค่จำนวนคนเข้าเมืองโดยไม่พิจารณาว่าสัดส่วนฐานประชากรและครอบครัวก็เพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งพบว่าสัดส่วนไม่ค่อยเปลี่ยนในชุมชนชนบทที่ห่างไกลและเป็นกาอพยพของรายบุคคลที่เป็นสมาชิกบางครอบครัวหรือกลุ่มคนที่เคยมีประสบการณ์ในเมืองมาก่อนเป็นส่วนใหญ่ หาใช่อพยพทั้งหมู่บ้าน หรือทั้งตระกูล (ยกเว้นถูกกวาดต้อนในสมัยก่อน) แต่การอพยพทั้งหมู่บ้านเป็นปรากฏการณ์การอพยพระหว่างชุมชนชนบทด้วยกันเป็นหลัก

2. การศึกษาชุมชนหมู่บ้าน เศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชนมักตัดตอน ณ ช่วงเวลาในปัจจุบัน จึงขาดมิติประวัติศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์ก่อนเข้าสู่ยุคกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพึ่งรัฐและ

ทุนเมื่อประมาณ 125 ปีขึ้นไปและย้อนกลับมาถึงปัจจุบันจะทำให้เข้าใจเป็นพื้นฐานของระบบชุมชนที่พลวัตมาถึงปัจจุบันได้ดี และหากศึกษาเชิงพลวัตของโครงสร้าง-หน้าที่แล้วจะเห็นภาพกระบวนการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้นว่าพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนปัจจุบันมาจากเศรษฐกิจแบบยังชีพและเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็น 2 แบบผสมผสานกันประมาณ 125 ปี ที่ผ่านมาแค่นั้น

3. หน่วยในการวิจัยระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนชนบทที่เอาระบบชุมชนหมู่บ้านชนบททั้งหมู่บ้านเป็นหน่วยศึกษา โดยศึกษารายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆของชุมชนย่อยที่อยู่ภายในและภายนอกทั้งที่ชุมชนหมู่บ้านจัดการเองได้และจัดการเองได้ครบ จะเป็นการศึกษาแบบเป็นองค์รวมและเห็นการบูรณาการกันขององค์ประกอบต่างๆบนเงื่อนไขของการดำรงอยู่เป็นระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท นอกจากนี้ระบบชุมชนหมู่บ้านเป็นหน่วยทางการปกครองหรือหน่วยนโยบายการพัฒนาของรัฐ จะทำให้สามารถเสนอแนะด้านนโยบายได้ถูกต้องกว่าการศึกษาแค่ 1 กลุ่มย่อยในชุมชนหมู่บ้าน แล้วเสนอแนะนโยบายแก่ชุมชนหมู่บ้านจะไม่ถูกต้อง

4. การศึกษาที่ไม่ใช้ชุมชนเป็นฐานของการพิจารณาจะไม่เห็นระบบชุมชนว่าเป็นอีกระบบหนึ่งที่คู่ขนานมากับระบบรัฐและทุนแบบชุมชนเมือง และได้ข้อสรุปที่เข้าหาแนวความคิดแบบเหมารวมที่ยอมรับอิทธิพล Centralization หรือ Globalization ที่เห็นว่าชุมชนชนบทเป็นส่วนขยายขอบของสังคมไทยที่มีศูนย์กลางย่อยอยู่ที่กรุงเทพฯ และไทยเป็นขยายขอบของสังคมโลกภายใต้ระบบมหภาคที่มีศูนย์กลางโลกอยู่ที่ประเทศตะวันตก ซึ่งขัดแย้งกับข้อเท็จจริงที่พบในสังคมไทยมีแบบแผนที่คล้ายกับที่มีอยู่ในหลายประเทศแถบเอเชียและยุโรปตะวันออกที่มีระบบเศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน และระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่เป็นอัตตลักษณ์ที่แม้จะแตกต่างไปจากรัฐและทุน แต่อยู่ร่วมกันได้ และจะดำรงอยู่ได้แบบไม่หิวหว่าไปสู่นาคตในบริบทสังคมใหม่ได้แน่นอน

5. การวิจัยเกี่ยวกับชุมชน ระบบชุมชนชนบท ระบบเศรษฐกิจชุมชน และระบบสวัสดิการชุมชนชนบท ต้องปรับปรุงคำนิยามให้ครอบคลุมองค์ประกอบชุมชนย่อยที่มีอยู่ในระบบชุมชนหมู่บ้านชนบท และเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของชุมชนทุกระดับและทุกประเภทว่ามีพื้นฐานมาจากชุมชนครอบครัว โดยชุมชนครอบครัวก่อเกิดเมื่อมีการแต่งงานและดำเนินชีวิตร่วมกันและร่วมกับครอบครัวเดิมอย่างสมดุลและสร้างสรรค์ และร่วมกันจัดและรับสวัสดิการชุมชนประเภทบริการชุมชนเข้าสู่กระบวนการผลิตในระบบเศรษฐกิจชุมชนและนำผลผลิตมาแจกจ่ายและบริโภคในระบบสวัสดิการชุมชนด้านประกันชุมชนและอนุเคราะห์ชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นวัฏจักรในหลายระดับ และหลายมิติภายใต้ระบบชุมชนหมู่บ้านชนบทที่ครอบครัวนั้นสังกัด จนกว่าจะสิ้นสุดวงจรชีวิตครอบครัวไปเมื่อพ่อแม่ตายและ/หรือสมาชิกรุ่นลูกแต่งงานออกไป และปัจจุบันระบบชุมชนครอบครัวชนบทมีกิจกรรมกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพัฒนาแบบเมืองมากขึ้น แต่ระบบครอบครัวยังคงยังยืนมาถึงปัจจุบัน ยังไม่มีครอบครัวไหนยอมให้สมาชิกแยกตัวออกไปอยู่แบบปัจเจกชนโดยสิ้นเชิง

สรุปแล้วปัจจุบันสังคมไทยระดับมหภาคมีพลวัตมาถึงช่วงที่มีชุมชนของคนที่มีจิตวิญญาณที่ยึดถือวัตถุนิยมบนความโลภไร้คุณธรรมเป็นส่วนใหญ่ได้ครอบครองอำนาจรัฐ แต่สังคมไทยจะดำรงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืนได้ต้องอาศัยส่วนดีที่เป็นพื้นฐานของสังคมที่มีมาก่อนเข้ามามีส่วนร่วมถ่วงดุลและกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสนับสนุนส่วนที่ดีให้เข้มแข็งมาเป็นทางเลือกส่วนที่มีคุณธรรมใน

สังคม ซึ่งระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านที่มีมากมายกระจายอยู่ทั่วประเทศไทย เท่านั้นที่จะเป็นโครงสร้างและเงื่อนไขในการทำหน้าที่สร้างสรรค์ส่วนที่มีคุณธรรมเหล่านี้ขึ้นมาได้ ดังนั้นจึงเป็นความหวังของการคงอยู่ของสังคมไทยโดยรวมในอนาคต เพราะระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทเป็นโครงสร้างแห่ง**ธรรมมิกสังคมหรือสังคมสันติประชาธรรม (Utopia)** อันเป็นคำตอบที่เป็นรูปธรรมของยุคหลังความทันสมัย (**Post modernization**) ที่เกิดจากพลังและการทำหน้าที่ของระบบระดับชุมชนหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการเข้ามามีส่วนร่วมในการถักทอ**เศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนาน**ในระดับที่สูงขึ้นไปได้ทุกระดับ กล่าวคือ จากระดับชุมชนหมู่บ้านชนบทจะสามารถนำส่วนเกินจริงที่ประกอบด้วยคุณธรรมวงนอกไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบ**เศรษฐกิจและสวัสดิการไขว้ขนานแห่งชาติและระดับนานาชาติ** ดังตัวอย่างที่มีมากมายกระจายอยู่ทั่วประเทศไทย เช่น กรณีที่นำโดยผู้นำเชิงบารมีอย่างครูบาศรีวิชัยในอดีต หรือกรณีของที่นำโดยหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน หลวงพ่อคุณ หลวงพ่อนาน พระพยอม สมณะโพธิรักษ์ พ่อประยงค์ ธรรมรงค์ หรือของชุมชนเครือข่ายที่สูงกว่าระดับชุมชนหมู่บ้าน เช่น ชุมชนเหมืองฝาย ชุมชนลุ่มน้ำ ชุมชนห้วยวัด ชุมชนเครือญาติ ชุมชนนับถือผู้มีบุญ และชุมชนเชิงประเพณีต่างๆ เป็นต้น ในปัจจุบัน

จึงจำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องศึกษาหาแก่นแท้ของ**จุดคานงัด**นี้ให้ชัดเจนเพียงพอที่จะนำไปประพจน์ปฏิบัติในวัฒนธรรมการบริหารแบบ**กึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพัฒนา**ของชุมชนหมู่บ้าน/ตำบล และแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนระดับสูงกว่าชุมชนหมู่บ้านในรูป**สหกรณ์แนวตั้ง**ทั้งในเชิงนโยบาย ปฏิบัติงาน และวิจัย เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเป็น**ผู้นำองค์ความรู้แห่งคุณธรรมในเอเชีย**ในอนาคตที่เอเชียจะเป็นศูนย์กลางของโลกในปลายศตวรรษนี้ ด้วยการใช้อำนาจของคุณธรรมเป็นฐานจากความร่วมมือกัน เอื้ออาทรที่เข้มข้น และกว้างขวางเพื่อนร่วมโลกของเราที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะขาดสวัสดิการเนื่องจากภาวะสงครามหรือความไม่เหมาะสมของที่ตั้งที่ขาดทรัพยากรธรรมชาติในอนาคตบนปรัชญาของเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทที่มีแต่**ความร่วมมือและช่วยเหลือกัน**ในทุกระดับ ไม่ใช่การ**แข่งขันและเอาเปรียบกัน** นอกจากจะมีนโยบายสาธารณะที่**ถูกต้องแล้ว** ยังต้องการศึกษา อธิบาย พัฒนา ทดลอง และสะสมประสบการณ์จากการนำนโยบายสาธารณะแห่งอนาคตที่มีพื้นฐานของคุณธรรมไปปฏิบัติและเน้นใช้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายของรัฐธรรมนูญปี 2540 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) หรือการเริ่มต้นยุคหลังความทันสมัย (**Post modernization**) นั่นเอง

*****

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2541) **งานของกรมการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: หจก.เพิ่มเสริมกิจ ----- . (2542) **โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง : ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง พ.ศ. 2542-2544**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิธการพิมพ์จำกัด
- กลุ่มนโยบายสังคม, สำนักวิจัย. (2526) **"นโยบายสังคม : ข้อเสนอและข้อคิดเห็นเบื้องต้น"** ใน **นโยบายสังคม**. ขัตติยา กรรณสูตร. บรรณาธิการ. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, กรุงเทพมหานคร,
- กองพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (มปพ). **องค์ความรู้ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ยูไนเตคเนชั่น
- กาญจนา แก้วเทพ (2538). **การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : MILD PUBLISHING.
- กิตติพัฒน์ นนท์ปัทมะดุลย์. (2538) **นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ขัตติยา กรรณสูตร (2540) **"สวัสดิการสังคมกับสตรีไทย"** ใน **สวัสดิการสังคมทางแก่วิกฤตสังคมไทย**. จาตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฟาอภัย จำกัด.
- คณะอนุกรรมการพัฒนาคนและสังคม (2540) **"แผนพัฒนาคนและสังคมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ (2540) **แผนงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์** **แห่งชาติ ฉบับที่ 3 (2540-2544)**, กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- โครงการศึกษาวิจัยมิติใหม่ธุรกิจชุมชน (2542) **"ธุรกิจชุมชน"** ใน **รับวิกฤตเศรษฐกิจโลก : เศรษฐกิจ ยั่งยืน**. พิทยา ว่องกุล.บรรณาธิการ กรุงเทพมหานคร:บริษัทพรินติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2534). **วัฒนธรรมไทยกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- . และคณะ (2541). **ทฤษฎีและแนวความคิด เศรษฐกิจชุมชนชาวนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรินติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

- (2534). **วัฒนธรรมไทยกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2543). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2544). **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.
- ชาญชัย ลิ้มปียากร. (2544) **"ประเด็นเศรษฐกิจชุมชน : ถอดบทเรียนจากชุมชน"** ใน กระบวนทัศน์ใหม่กับปัญหาความยากจน. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. บรรณาธิการ. เอกสารประกอบการประชุมเวทีวิชาการ ณ ห้องประชุมชั้น 4 อาคารประชาธิปไตย-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วันที่ 14-15 พฤษภาคม 2544
- ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย (มปพ) **วิธีวิทยาและวิธีการศึกษาเศรษฐกิจชุมชน**. มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542) **วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาสา.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541) **ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทสุขุมและบุตร จำกัด.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) **ธุรกิจชุมชนเส้นทางที่เป็นไปได้**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย
- (2544) **"บทวิเคราะห์ 11 กรณีศึกษารูปแบบและความเป็นไปได้ในการจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน**. (เอกสารโรเนียวัดสำเนา) การสัมมนา เรื่อง ความเป็นไปได้ในการจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน. 26 มีนาคม 2543 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดำรง บุญยืน (2545). "ตั้งมูลนิธิชุมชนท้องถิ่น" มติชนรายวัน หน้า 11 วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2545
- นพินทร์ อนุวัตร (2542). **"เลมอนฟาร์มรวมใจเมืองสู่ชนบท"** ใน **ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่เพียงพอ**. กระทรวงศึกษาธิการและมูลนิธิร่วมด้วยช่วยกัน. บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน จำกัด.
- นิคม จันทรวิทุร. (2539) **กฎหมายสวัสดิการสังคม : ที่พึ่งสุดท้ายของคนจน**. กรุงเทพมหานคร : หอรัชนีชัยการพิมพ์.
- (2540) **"วิกฤตสังคมไทยและทางรอด"** ใน **สวัสดิการสังคมทางแก้วิกฤตสังคมไทย**. จาตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร.บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทฟ้าอภัย จก.

- ทิตยา สุวรรณชฎ (2527) “ชุมชนชนบทไทย” ใน การบริหารการพัฒนา จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ
บรรณาธิการ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- บัรทร อ่อนดำ, ผู้แปล. (2533) ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา: ประสพการณ์ของประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้ว
- ประหยัด กุลภา (2541). “อมาตยา เซน นักเศรษฐศาสตร์ปรัชญาเมธีอินเดียผู้ควำรางวัลโนเบล
สาขาเศรษฐศาสตร์ ปี 2541”. หนังสือพิมพ์เนชั่นสุดสัปดาห์ หน้า 76-77
ฉบับวันที่ 2-8 สิงหาคม 2541
- ประเวศ วะสี. (2541) ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรม และสุขภาพ.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- (2542ก) ยุทธศาสตร์เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- (2542ข) เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- (2544) เศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ปฐมภรณ์ บุษปารัง. (2533) "สวัสดิการครอบครัวและเด็ก : เน้นกรณีประเทศไทย" รายงาน
ประกอบการศึกษาวิชา สด. 700 (เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรพิไล เลิศวิชา (2531) 200 ปี คีรีวง. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิหมู่บ้าน
- พุทธทาส ภิกขุ (2513) "การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ขาดอยู่" (เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม) เอกสาร
ประกอบการประชุมสมัชชาสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ครั้งที่ 7 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบ
รัฐบาล. วันที่ 21 ตุลาคม 2541
- พิทยา ว่องกุล.(2539) รั่ววิกฤตเศรษฐกิจโลก : เศรษฐกิจยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรินต์
แอนด์ พลับลิชซิง จำกัด (มหาชน)
- .(2542) ชุมชนาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรินต์แอนด์พลับลิชซิง จำกัด
(มหาชน)
- เทพเวที (ป. ปยุตโต), พระ.(2527) เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: ชวนการพิมพ์.
- ทัศนีย์ ลักษณะณานิชนชัย (2534) การสังคมสงเคราะห์ชุมชน. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มงคล ด้านธานินทร์ (2541) เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเชิงระบบ : หลักการและแนวทางปฏิบัติ.
กรุงเทพมหานคร : บริษัทเวิร์ดเวฟ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด.

มัทนา พานิชราลัย และสมชาย สุขสิริเสรีกุล. (2540) การศึกษาหารูปแบบการจัดสรรงบประมาณเพื่อ
หลักประกันทางสังคม : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. กรุงเทพมหานคร : สมาวิจัยเพื่อ
 การพัฒนาประเทศไทย.

ยุพา วงศ์ไชย และคณะ. (2529) ระบบสวัสดิการสังคมในประเทศไทย : ข้อเสนอแนะต่อสภาสตรี
แห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วรฤทธิ โรมรัตนพันธ์ .(2535) **มนุษยวิทยาประยุกต์ในงานพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : คณะ
 สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

----- (2536) **ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิจิตร ระวิวงศ์ อ่างใน วันทนี วาสกะสิน และคณะ (2541) **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและ
 สังคมสงเคราะห์.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ และฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2542) **วิพากษ์เศรษฐกิจทุนนิยมสู่ชุมชน.**
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.

วันทนี วาสกะสิน และคณะ (2541) **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์.**
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศรีทัตติม พานิชพันธ์ (2534). **ความรู้พื้นฐานทางการสังคมสงเคราะห์.** (เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม)
 คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ (2538). **ศรีสังคม : แนวคิด หลักการ วิธีการ งานพัฒนา และสวัสดิการ
 สังคม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ศุภรัตน์ รัตนมุขย์. (2529) **คู่มือผู้บริหารองค์การจัดการสวัสดิการครอบครัวลูกจ้างในสถาน
 ประกอบการ.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทด้านสุขภาพการพิมพ์ จำกัด.

ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน (2541). **6 เดือนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง.** กรุงเทพมหานคร
 : โรงพิมพ์อาสารักขาตินแดน

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2541). **แผนฟื้นฟูสังคม-เศรษฐกิจที่ยั่งยืนสำหรับชุมชน.**
 กรุงเทพมหานคร : สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน.

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา. (2542). **รายงานการประเมินผลการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียง
 เฉลิมพระเกียรติ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อาสารักขาตินแดน.

สุเทพ เชาวลิต (2524) **หลักการพัฒนาชุมชน.** ขอนแก่น : ภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์
 และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- สังคีต พิริยะรังสรรค์ (2541). “เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองฉบับมหาดไทย” ใน เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์. สนั่น ขจรประศาสน์ บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทรงสิทธิ์วรรณ
 แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2544). การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- (2540). ทฤษฎีและกลยุทธ์ในการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- (2545). สังคมวัฒนธรรมพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์.(2538) ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- (2542) ทฤษฎีใหม่ว่าด้วยการพัฒนา, กรุงเทพมหานคร:สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุภางค์ จันทรานิช. (2543) วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสภณ สุภาพงษ์ (2542). “ธุรกิจชุมชนกับโลกาภิวัตน์” ใน ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่เพียงพอ. กระทรวงศึกษาธิการและมูลนิธิร่วมด้วยช่วยกัน. บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน จำกัด.
- อภิชัย พันธเสน.(2540) พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค ความหวัง ทางออก และทางเลือกใหม่. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- (2544) "แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับสวัสดิการสังคมในอนาคต " ใน เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม. โครงการเสวนาสหสาขาวิชาการระหว่างสถาบันแห่งชาติฯ. บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โสภณ ทองปาน (2542) “เศรษฐกิจพอเพียง” ในเอกสารการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 17 สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2542 ณ อาคารอินทรีจันทร์สถิตย์
- อมร รักษาสัตย์ (2541) รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Cayanov , A.V. (1925) **Peasant Farm Organization in The Theory of Peasant Economy**, Edited by Thorner, Daniel and others. Wisconsin the University of Wisconsin Press.
- Benn, Wedgwood D. (Translator) (1991) **The Theory of Peasant Co-operatives**. by Chayanov A.V. Columbus: Ohio State University Press.
- Blau, Joel. (1989) **"The Theory of the Welfare State."** in **Social Service Review**. 36(1) (March) 26-28
- Bungater, Pia. (1998) **"1999-Point of Chang from Globalization to Community"** in Political Economy. Center Annual Conference. November, 18, 1998.
- Dunham, Arthur. (1967) **Community Welfare**. New York : Thomas y. Company.
- Friedlander, Walter A. (1968) **Introduction to Social Welfare**. New Jersey : Prentice-Hall, Inc,
- George, Vic. And Wilding, Paul. (1994) **Welfare and Ideology**. Hertfordshire : Harvester Wheatsheaf.
- Iglehart, Alfreda P. and Becerra, Rosina M. (1995) **Social Services and the Ethnic Community**. Boston : Allyn and Bacon.
- Ira C. Colby (1989). **Social Welfare Policy**. Chicago : The Dorsey Press.
- Kitahara, Atsushi. (1996) **The Thai Rural Community Reconsidered : Historical Community Formation and Temporary Development Movements**. Bangkok : The Thai Rural Community Reconsidered. Chulalongkorn University.
- Mcknight, John L. (1997) "A 21st Century Map for Healthy Communities and families"
- Midgley, James (1997). **Social Welfare in Global Context**. New Delhi : Sage Publication Ltd.
- Ministry of Resources for Social Welfare and Community Service, (1980) **Dictionary of Resources for Social Welfare and Community Service**. Manila : Metro-Manila.
- Ross, Murray. (1995) **Community Organization : Theory Principles and Practice**. New York : Harper & Row.
- Titmuss, Richard M. (1974) **Social Policy : An Introduction**. London : George Allen & Unwin.
- Townsend, Peter. (1982) "A Theory of Poverty and the Role of Social Policy" in **Social Policy and Social Welfare**. Edited by Mloney and others. Milton Keynes : Open University Press.

Wilensky, Harold L. and Lebeaux, Charles N. (1965) **Industrial Society and Social Welfare.**

New York : The Free Press.

Williams, Fiona. (1989). **Social Policy : A Critical Introduction.** Cambridge : Polity Press.

----- (1999). **Social Policy : A Critical Introduction.** Cambridge : Polity Press.

ภาคผนวก

ตารางที่ 1 ลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของชุมชนชนบทบ้านปาง ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ จ.ลำพูน

พม่า	บ้านปาง	ล้านนา/ลำพูน	กรุงเทพฯ
2307 อังกฤษยึด ตะนาวศรีและมะริด ของไทย	- พุทธศาสนามีอิทธิพล ในดินแดนแถบนี้มาก่อน เพราะมีหลักฐานของ โบราณสถานและวัตถุ ว่าเคยมีชุมชนมาตั้งหลัก แหล่งอยู่ก่อนหน้านี้ คือร่องรอยโบราณ สถาน เช่น วัดร้าง พระ พุทธรูป ในชุมชน บ้านปางปัจจุบัน	1835เมืองหริภุญชัย (ลำพูน)ตก เป็นส่วนหนึ่งของล้านนาไทย 1893-2068ล้านนาไทยรุ่งเรือง ในสมัยพระเจ้าเกื้อนา -ราว 2200-2317 เชียงใหม่ ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า แต่ล้านนาไทยก่อนขบถต่อ พม่าหลายครั้งตอนพม่า อ่อนแอ	2310 เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 2311 สถาปนากรุงธนบุรี
2317ชาวมอญอพยพ เข้ามาในล้านนาไทย เพราะประกาศอิสระ จากพม่าไม่สำเร็จ	2339 เริ่มสมัยเจ้า เมือง ลำพูนแทนหริภุญชัย ซึ่ง เป็นยุคเจ้าเมืองยุคเก่า ที่หมื่นผาบเคยเป็นทหาร หมื่นผาบจึงหนีออกมา 2345*หมื่นผาบตั้งชุมชน บ้านปางมี 2-3 ครอบครัว	2317 ล้านนาสวามิภักดิ์ต่อ กรุงธนบุรี หัวเมืองเล็กๆสู้ กันเองเพื่อเป็นอิสระ 2339-2349พระเจ้ากาวิละ ของล้านนาไทยขับไล่พม่า 2341-2344 ล้านนาไทยกวาด ต้อนหัวเมืองเล็กๆไปถึงเชียงรุ้ง 2348 คนของถูกกวาดต้อนมา ฟื้นฟูเมืองลำพูน 2350-2356ล้านนาไทยฟื้นฟูกวาด ฟื้นฟูเมือง, กวาดต้อนอีก	(2318เกิดอเมริกา) 2325 สถาปนากรุงเทพฯ 2352 เริ่มสมัยรัชกาลที่ 2

พม่า	บ้านปาง	ล้านนา/ลำพูน	กรุงเทพฯ
2368อังกฤษยึดพม่า และบังคับไม่ให้ รุกรานไทย 2372อังกฤษเข้ามา ซื้อช้าง วัว ควาย จาก ล้านนาไทยผ่านด่าน แม่สอ (จ.ตาก)	2420* ชุมชนบ้านปางมี ประมาณ 15 ครอบครัว 2421* ครูบาศรีวิชัยเกิด	2368 ไทยมีประชากร ประมาณ 5 ล้านคน 2398 สัญญาบาวว์ริง	2367 เริ่มสมัยรัชกาลที่ 3 2394 เริ่มสมัยรัชกาลที่ 5 เข้าสู่ยุคใหม่ 2439 ตั้งกรมป่าไม้ 2440 ส่งข้าวออกขายต่าง ประเทศ 60,000 ตัน 2417 ปฏิรูประบบราชการ
	2437* ชุมชนบ้านปาง สร้างวัดชั่วคราวกลาง ชุมชน (คุ้มบ้านใน) 2438* ครูบาศรีวิชัยบวช เป็นสามเณร	2416,26อังกฤษทำสัญญา ตัดไม้สักกับเชียงใหม่ 2427-2464ทุนนิยมอังกฤษ เข้ามาในล้านนาไทย 2434 ไม้สักหายากยกเว้น ในป่าลึกต้องใช้ช้างลาก	2433 ร.5 ขุดคลองรังสิต 2441 ออก พรบ. ตัด ไม้สัก
	2444* ครูบาศรีวิชัยสร้าง วัดบ้านปางใหม่บนภูเขา 2448 รัฐตั้งเป็นหมู่บ้านปาง สังกัดตำบลแม่ตื่น อ. ลี้ 2450* ครูบาศรีวิชัยถูกจับครั้งที่ 1	2442เชียงใหม่,ลำพูนเปลี่ยน การปกครองเป็นมณฑล เทศาภิบาลอยู่มณฑลพายัพ 2442-2445 เกิดขบถเงี้ยว ที่เมืองแพร่และถูกปราบ	2444 ออก พรบ. โฉนดที่ดิน 2445 เกิดกบฏในอีสาน 2446 ออก พรบ. สงฆ์ รศ. 121 2448 เลิกทาส

พม่า	บ้านปาง	ล้านนา/ลำพูน	กรุงเทพฯ
2490 อินเดีย ประกาศอิสระ ภาพจากอังกฤษ	2460 รัฐตั้งผู้ใหญ่บ้านครั้งแรก		2453 เริ่มสมัยรัชการที่ 6
	2462* โรคระบาดวัวควาย		
	2463 *ครูบาศรีวิชัยถูกจับครั้งที่2		
		2465ทางรถไฟถึงลำปาง	
	2470*มีโรงเรียนประถมใช้ศาลา ที่พักคนเดินทางริมทางหน้าวัด		
	2475* บ้านปางมี 47 ครอบครัว	2475 เริ่มทำตามนโยบาย	2475 เปลี่ยนการปกครองเป็น แบบประชาธิปไตย
	2475*สร้างฝายไม้กั้นน้ำลี้ ร่วมกัน	รัฐกรุงเทพฯ เพราะ เป็นส่วนภูมิภาคของ รัฐบาลกลาง	2476 รัฐออกพรบ.การกระทำ อันเป็นคอมมิวนิสต์ และ รัฐเริ่มปราบปรามชุมชน
	2478* ครูบาศรีวิชัยถูกจับครั้งที่3		
	2480 รัฐห้ามดื่มเหล้าเถื่อน		
	2481* ครูบาศรีวิชัยมรณภาพ ณ วัดบ้านปาง		
	2470-2495* เกิดการขาดแคลน ข้าวในชุมชนกินข้าวผสมกลอย		
	2495 ทำทางลูกรังผ่านชุมชน (ถนนพหลโยธิน)		2495 ออก พรบ. สุขาภิบาล 2498 ออก พรบ. อบจ. 2499 ออก พรบ. ระเบียบบริหาร ราชการส่วนตำบล
	2505 รัฐอนุญาตให้ตัดไม้ในที่ ดินของตน เริ่มลักลอบตัด/เลื่อย ไม้สักออกขายนอกชุมชน		
	2505* เริ่มเผาถ่านขายภายนอก		
	2506 เริ่มตั้งศูนย์มตำรวจใน ชุมชนริมทางหลวงฝั่ง ต.ต. (ขาเข้าเมือง)		
	2506* เริ่มนำลำไยมาปลูก		
	2508*เริ่มกลุ่มฌาปนกิจศพรูปเงิน		
	2508* บ้านปางมี 100 ครอบครัว		2509 ปรับปรุง พรบ. สภาตำบล
	2510* ข้าวสารมีขายพอจึงเลิก ผสมกลอย		
	2512 ลาดยางถนนหลวง 1 เลน		

พม่า	บ้านปาง	ล้านนา/ลำพูน	กรุงเทพฯ
	<p>2515* คนในชุมชนตัดและเลื่อยไม้สักขายให้พ่อค้าเข้มข้นที่สุด</p> <p>2518 รับเงินผันสมัยรัฐบาลก๊กฤทธิ์</p> <p>2518 ชกส.เริ่มให้กู้ และตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ศพ ชกส. ลี้</p> <p>2520* ตั้งสหกรณ์ไม้แกะสลักไม่นานเลิก</p> <p>2522 รัฐมาออก นส. 3 ในชุมชน</p> <p>2522* สร้างบ้านมุงกระเบื้องลอน</p> <p>2525 ราคายางถนนหลวง 2 เลน</p> <p>2526 มีไฟฟ้าใช้</p> <p>2527* มีร้านตัดผมด้วยแบตเตอรี่</p> <p>2528 รัฐมาตั้งกรรมการหมู่บ้าน</p> <p>2528 รัฐมาจัดตั้งแม่บ้าน/กพสม.</p> <p>2528 สร้างพระพุทธรูปในโรงเรียน</p> <p>2532 รัฐแยกมาเป็นตำบลศรีวิชัย</p> <p>2533 รัฐมาออก นส 3 ก.</p> <p>2534* จัดตั้งแม่บ้าน,แบ่งหมวด</p> <p>2535 สร้างฝายด้วยคอนกรีต</p> <p>2536* สร้างพิพิธภัณฑ์ครูบาศรีฯ</p> <p>2537 ลาดยางถนนขึ้นวัด</p> <p>2537 คนภายนอกมาซื้อลำไยมาก</p> <p>2537 เลือกตั้ง อบต. ครั้งแรก</p> <p>2538* ขโมยขึ้นวัดครั้งแรก</p> <p>2539* ตั้งอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน 21 คน</p> <p>2539 รัฐแยกชุมชนฝั่งตะวันออกทางหลวงเป็น หมู่ 9 ศรีบุญเรือง และตั้งหมู่ 4 ห้วยบง หมู่ 9 แม่ฮิโ</p> <p>2540* มีคนแขวนคอตายรายแรก</p> <p>2540* เริ่มประเพณีแห่รูปเหมือนครูบาศรีวิชัยจากอำเภอลี้ให้ชาว</p>		<p>2516 เกิดเหตุการณ์เรียกร้องรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลา</p> <p>2519 เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา</p> <p>2519 เกิดกรุงเทพมหานคร</p> <p>2521 รัฐออก พรบ. เมืองพัทยา</p> <p>2523 รัฐออกนโยบาย 66/23</p> <p>2535 เหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ”</p> <p>2536 มีปลัดอำเภอหญิง</p> <p>2537 รัฐเริ่มกระจายอำนาจโดยให้มืองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นรัฐบาลท้องถิ่น</p> <p>2538 มี อบต. 617 แห่ง</p> <p>2539 มี อบต. รวม 2,760 แห่ง</p> <p>2539 มีนายอำเภอหญิงคนแรก</p> <p>2539 เกิดนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือที่จังหวัดลำพูน</p> <p>2540 มีรัฐธรรมนูญประชาชน</p> <p>2540 เริ่มใช้แผนพัฒนาฯฉบับที่ 8 ให้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา (แต่ทางปฏิบัติเป็นแผนฯ 7)</p>

ตารางที่ 2 แสดงตัวอย่างชุมชนกลุ่มย่อยในชุมชนหมู่บ้านชนบท

กลุ่มตามธรรมชาติ	กลุ่มที่รัฐหรือทุนภายนอกมาจัดตั้ง
ชุมชนเครือญาติ (ผีป่วน)	กลุ่มอาชีพปลูกเชิงเดี่ยว
เพื่อนบ้าน	กลุ่มเลี้ยงสัตว์ซีพี
กลุ่มเพื่อนสนิท	กลุ่มนายทุนเงินกู้
กลุ่มทอผ้าไว้ในครอบครัว	กลุ่มทอผ้ารับจ้างไว้ขาย
กลุ่มร้านค้า	กลุ่มออมทรัพย์
กลุ่มผู้ใช้บริการร้านค้า	กลุ่มแม่บ้าน 1
กลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว	กลุ่มหนุ่มสาว 1
กลุ่มไม่มีที่นา	กรรมการศึกษาและครู
กลุ่มแรงงานรับจ้างงานเกษตร	กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข
กลุ่มแชร์	กลุ่มผู้ได้รับการศึกษาสูง
กลุ่มหอยได้ดิน	กลุ่มข้าราชการในชุมชน
กลุ่มฉาบฉวย	กลุ่มทหารเกณฑ์
กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้จำหน่ายและใช้สารเสพติด
กลุ่มวัยหนุ่มสาว	กลุ่มผู้เคยล้มละลาย
กลุ่มเหมืองฝาย	กลุ่มสนุกเกอร์
กลุ่มหมวดวัด	กลุ่มรกร่วมเพศ
กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน	กลุ่มผู้ติดโรคเอดส์
กลุ่มอาวโส (ผู้ใหญ่-เด็ก)	กลุ่มนักเรียน/นักศึกษา
กลุ่มชนชั้น (คนรวย-คนจน)	กลุ่มผู้ใช้ไฟฟ้า
กลุ่มอุปถัมภ์ (นักเลงกับลูกน้อง)	กลุ่มผู้ใช้รถจักรยานยนต์/รถยนต์
กลุ่มหมอด้ายและหมอฟันบ้าน	กลุ่มบริการซ่อมเครื่องจักรเครื่องยนต์
กลุ่มผู้ย้ายมาภายหลังเพราะแต่งงาน	กลุ่มผู้ใช้โทรศัพท์
กลุ่มชาติพันธุ์อื่น	กลุ่มผู้จำหน่ายสารเคมี ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง
กลุ่มคนที่แต่งงานกับคนในชุมชน	กลุ่มผู้ขายน้ำมันหลอด
กลุ่มผู้ที่อพยพมาใหม่ทั้งครอบครัว	กลุ่มไปทำงานนอกชุมชนหมู่บ้าน
กลุ่มหวัชโมยและผู้เคยต้องโทษ	กลุ่มเคยทำงานต่างถิ่น
กลุ่มแม่หม้าย-พ่อหม้าย	กลุ่มมีรถแทรกเตอร์
กลุ่มคนพิการและไร้ความสามารถ	กลุ่มนายหน้า

กลุ่มตามธรรมชาติ	กลุ่มที่รัฐหรือทุนภายนอกมาจัดตั้ง
<p>กลุ่มพระสงฆ์</p> <p>กลุ่มผู้เคยบวชเรียน</p> <p>กลุ่มทารกและเด็ก</p> <p>กลุ่มคนชรา</p> <p>กลุ่มผู้ใช้น้ำประปาภูเขา</p> <p>กลุ่มคนโศกถาวร</p> <p>กลุ่มช่างก่อสร้างในชุมชน</p> <p>กลุ่มเพื่อนรำและการแสดง</p> <p>กลุ่มเล่นการพนัน</p> <p>กลุ่มดื่มเหล้า</p> <p>กลุ่มดื่มเหล้า</p> <p>กลุ่มหาของป่า</p> <p>กลุ่มศิลปหัตถกรรมชุมชน</p> <p>กลุ่มเล่นกีฬา</p> <p>กลุ่มสัปเหร่อ</p> <p>กลุ่มตัดไม้</p> <p>กลุ่มเผาถ่าน</p> <p>กลุ่มไพคาหรือใบตอง</p> <p>กลุ่มรุ่นพี่เกิดเดียวกัน</p> <p>กลุ่มมาทำงานหรืออยู่ชั่วคราว- ในชุมชน</p> <p>กลุ่มผู้ปลูกสวนป่า</p> <p>กลุ่มผู้นำชุมชนและที่เคยเป็น- ผู้นำชุมชนธรรมชาติ</p> <p>กลุ่มครัวเรือนตามภูมิศาสตร์</p> <p>ชุมชนหมู่บ้าน(โดยรวม)</p> <p>กลุ่มไม่เป็นหนี้ ธกส.</p> <p>สภาผู้เฒ่า</p> <p>สภาผู้นำชุมชนหมู่บ้าน ฯลฯ</p>	<p>กลุ่มอาสาสมัครป้องกันความปลอดภัย</p> <p>กลุ่มสมาชิกสหกรณ์การเกษตร</p> <p>กลุ่มสมาชิก ธกส.</p> <p>กลุ่มห้วคะแนนทางการเมือง</p> <p>กลุ่มกองทุน 1 ล้าน</p> <p>กลุ่มกองทุนเศรษฐกิจชุมชน</p> <p>กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ศพ ธกส.</p> <p>กลุ่มผู้ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์</p> <p>กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า</p> <p>กลุ่มบริการตัดผมและเสริมสวย</p> <p>กลุ่มธนาคารข้าว</p> <p>กลุ่มเลี้ยงไหม</p> <p>กลุ่มใช้ประปาบาดาล</p> <p>กลุ่มยูวเกษตรกร</p> <p>กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ</p> <p>กลุ่มสมาชิก อบต. ฯลฯ</p>

รายชื่อผลงานวิจัยเป็นหนังสือของชุดโครงการ เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย

ภาพรวม

1. คริส เบเคอร์ “อนาคตของสังคมชนบทไทย : ข้อคิดเพื่อพิจารณา”

ภาคเหนือ

2. ยศ สันตสมบัติ “พลวัตและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา : เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือและการปรับกระบวนการทัศน์ว่าด้วยชุมชนในประเทศโลกที่สาม”
3. รัตนพร เศรษฐกุล “หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ (พ.ศ.2442-2542)”
4. ลำแพน จอมเมือง สุทธิพงษ์ วสุโสภณ “ผ้าทอไทลื้อ : การจัดการธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง”
5. ชัยวิวัฒน์ หน่อรัตน์ “เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบท”
6. จิราภรณ์ สถาปนาวรรณะ “เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือตอนล่าง”

ภาคกลาง

7. พอพันธ์ อูยานนท์ “เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคกลาง”
8. ทิพวัลย์ สีจันทร์ “พลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง : กรณีศึกษาตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม”
9. อรสุดา เจริญรัต “เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย”
10. ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ “คุณค่าศิลปกรรมกับเส้นทางชุมชน”
11. ภมรรัตน์ สุธรรม “พลวัตชุมชนกับการพึ่งตนเองในภาคตะวันตก”

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

12. สุวิทย์ ธีรศาสตร์ “เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน (2488-2544)”
13. สมคิด พรหมจ้อย สมบัติ พันทวีชัย สุทัศน์ กองทรัพย์ วิลาศ โพธิสาร “เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้”
14. มณีมัย ทองอยู่ “การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาไทย : กรณีชาวนาลุ่มน้ำพอง”
15. พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน “เส้นทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านไทยในกระแสทุนนิยม”
16. ธันว ใจเที่ยง “เศรษฐกิจ-การเมืองและนิเวศวิทยาชุมชนหมู่บ้านชาวนาปฏิบัติบนแผ่นดินอีสานตอนบน”

ภาคใต้

17. สงบ ส่งเมือง “เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา”
18. ชลิตา บัณฑวงศ์ อนุสรณ์ อุณโณ “พลวัตเศรษฐกิจชุมชนภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก”

วิธีวิจัย

19. ยศ สันตสมบัติ สุวิทย์ ธีรศาตวัต พอพันธ์ อูยยานนท์ “วิธีการศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย”

เศรษฐกิจชุมชนกับเศรษฐกิจแห่งชาติ

20. เสรี ลีลาลัย “เศรษฐกิจชุมชนกับเศรษฐกิจแห่งชาติ”
21. สังคีต พิริยะรังสรรค์ “นโยบายเศรษฐกิจชุมชน”

*****